

Lunds universitet
Historiska institutionen
Masteruppsats 30 hp
Handledare: Lars Edgren
Examinator: Hanne Sanders
VT2012

Kommunismens borgerliga bekännelser

*Sveriges kommunistiska partis och tidningen Ny dags diskursiva kamp om och användning av
folkbegreppet, 1939-41*

Victor Pressfeldt

Ernesto Laclau was quite right to remark that it is language
which is, in an unheard-of sense, a 'Stalinist phenomenon'.¹

Slavoj Žižek

¹ Žižek, Slavoj, *The Sublime Object of Ideology*, Verso, London, 2008 (1989), s. 240.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	2
1.2	DISPOSITION	3
2	TEORI, METOD & TIDIGARE FORSKNING	4
2.1	GENEALOGI	4
2.2	DISKURSENS UTFORMNING	6
2.2.1	<i>Hegemoni och universalisering</i>	9
2.3	KRIS, UNDANTAG OCH SUVERÄNITET	10
2.4	MAKTENS LEGITIMITET	12
2.4.1	<i>Legitimitet i biomaktens tidsålder</i>	13
2.5	DET POLITISKA, EN UPPDELNING MELLAN VÄN OCH FIENDE	14
2.6	FOLK OCH DEMOKRATI	16
2.6.1	<i>Folket: ett paradoxalt "alla"</i>	16
2.6.2	<i>Demokratibegreppets och folkets möjliggörande</i>	20
2.6.3	<i>Den svenska kommunismens folk- och demokratibegrepp</i>	21
2.7	KOMMUNISMENS NORMER.....	22
2.7.1	<i>Den svenska kommunismens normer</i>	22
2.7.2	<i>Normförändring i Sovjetunionen</i>	23
3	MATERIAL OCH URVAL	25
3.1	MATERIAL	25
3.1.1	<i>Urval</i>	26
4	HISTORISK BAKGRUND OCH KONTEXT	27
4.1	"KATASTROFERNAS TIDSÅLDER".....	27
4.1.1	<i>Första världskriget och dess freder</i>	27
4.1.2	<i>Liberalismens tillbakagång</i>	29
4.2	SVERIGES POLITISKA LANDSKAP.....	29
4.3	SKP OCH KOMMUNISMEN	30
4.3.1	<i>Kommunismen och nationalsocialismen – en historia av antagonism</i>	31
4.3.2	<i>SKP och det andra världskriget</i>	33
4.3.3	<i>Antikommunismen</i>	34
5	ANALYS	35
5.1	FOLKET OCH KRIGET.....	35
5.1.1	<i>Folkfrontens slut</i>	35
5.1.2	<i>Folkfrontens uppbrott: En jämförelse mellan Polen och Finland</i>	40
5.1.3	<i>Invasionerna av Norge och Danmark</i>	42

5.1.4	<i>Slutet på pakten och kriget mellan Sovjetunionen och Tyskland</i>	52
5.1.5	<i>Tre konfliktsituationer – en sammanfattning</i>	59
5.2	SKP OCH DEN SVENSKA SOCIALDEMOKRATIN	61
5.2.1	<i>Socialdemokraterna och folkfronten</i>	61
5.2.2	<i>I opposition mot samlingsregeringen</i>	63
5.2.3	<i>Mot minskad antagonism</i>	65
5.2.4	<i>Sammanfattning</i>	66
5.3	TVÅ FÖRSTA MAJ	68
5.3.1	<i>Folkfrontens sista första maj</i>	68
5.3.2	<i>Första maj 1940: ”Ned med det imperialistiska kriget”</i>	70
5.3.3	<i>Två första maj – en sammanfattning</i>	74
5.4	DET DEMOKRATISKA FOLKET	76
5.4.1	<i>Demokrati, en sammanfattning</i>	81
6	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	83
7	LITTERATUR OCH KÄLLOR	90
7.1	TRYCKT LITTERATUR.....	90
7.2	ICKE TRYCKT LITTERATUR.....	92
7.2.1	<i>Litteratur</i>	92
7.2.2	<i>Artiklar</i>	92
7.3	KÄLLOR.....	94

1 Inledning

All offentlig makt i Sverige utgår från folket
– 1974 års svenska regeringsform

Den moderna liberala statens själva maktanspråk bygger på att den agerar utifrån folkets vilja, en vilja som antas vara institutionaliserad i det parlamentariska systemet. Riksdag, regering, myndigheter, media och så vidare menar alla att de agerar utifrån folkets vilja och intressen – men vilka är *folket*? *Folkets* betydelse kan uppfattas som självklar, men dess historiska innebörd är såväl föränderligt som omstridd och begreppets samtida avgränsning är som bäst diffus. Uppsatsens fokus är Sveriges kommunistiska partis (SKP) användning av folkbegreppet under en period (1939 – 1941) av kris, motgång och undantag. Åren 1939 – 1941 var inte bara en tid där det svenska kommunistpartiet stod inför enorma prövningar. Hela det svenska politiska samhället var tvunget att anpassa sig efter ett läge där ett Europa under ett nazistiskt Tysklands kontroll alltmer framstod som oundvikligt. Under svensk historia är det dessutom, på grund av nazitysklands framgångar, svårt att hitta motstycke i antikommunism. De svenska kommunisternas marginalisering saknar följaktligen historisk motsvarighet. Under tidsperioden begås på grund av antikommunismen det värsta terrordådet i svensk historia, attentatet mot kommunisternas Norrskensflamman. Därtill transiterar Sverige tyska trupper åt ett krigförande Tyskland samtidigt som svenska kommunister interneras. Utöver det hotas Sveriges SKP av ett partiförbud, pådrivet av stora delar av den svenska samhällseliten.

Genom att studera hur ett för samhället centralt begrepp används i ett marginaliserat parti hoppas jag kunna skapa en större förståelse för hela den politiska diskursen. Detta på grund av att ett marginaliserat parti som SKP verkar inom och måste förhålla sig till en bredare politisk kontext. De svenska kommunisterna verkade inom denna liberala politiska logik, där folket getts en upphöjd status. Då kommunisterna inte agerar i ett politiskt vakuum måste SKP:s sätt att använda folkbegreppet säga någonting om den politiska diskursen i stort. Genom att studera folkbegreppets föränderlighet, dess gränser och dess betydelser för en politisk rörelses legitimeringsanspråk är meningen att hela den politiska diskursen skall göras mer begriplig. Detta då jag hoppas vinna förståelse för hur/om den politiska diskursens utformning tvingar det marginaliserade till anpassning och konformism. SKP, tidsperiodens kanske mest marginaliserade parti i förhållande till den liberala hegemonin, utgör därför ett utmärkt

exempel för att skapa förståelse för den diskursiva hegemonins räckvidd – ett angreppssätt som tidigare lyst med sin frånvaro i forskningen på de svenska kommunisterna.

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt huvudsakliga syfte är att bidra till utökad förståelse för hur ett ickehegemoniskt parti som Sveriges kommunistiska parti agerar i förhållande till den politiska diskursen i stort. Syftet med studien är dessutom att skapa ytterligare förståelse för hur politiska diskurser omformas under perioder av kris. En begränsad del ur den politiska diskursen exemplifieras i detta fall av Sveriges kommunistiska partis organ och dagstidning *Ny dag*.

På grund av att folkbegreppet förefaller vara centralt inom den politiska diskursen såväl som inom den kommunistiska retoriken, utgör folkbegreppet ett utmärkt element för att studera hur retoriken inom en marginaliserad rörelse fungerar i relation till den politiska diskursens hegemoni. Mitt huvudsakliga syfte för detta uppsatsarbete är följaktligen inte att skriva kommunistpartiets historia, utan att studera hur det marginaliserade förhåller sig till det hegemoniska.

Utifrån detta syfte har jag formulerat följande frågeställningar:

- Hur artikulerar och använder *Ny dag* folkbegreppet?
 - Vilka huvudsakliga element kopplas folkbegreppet till?
 - Hur förhåller sig det artikulerade folket till ett komplex av vän-fiender?
 - Hur påverkas användningen av folkbegreppet av SKP:s politiska kriser?

Dessutom utgår jag från ytterligare en frågeställning som har att göra med hur SKP, som ickehegemoniskt parti, förhåller sig till den politiska diskursen i stort:

- (Hur) förhåller sig *Ny dags* retorik, i synnerhet vad gäller folkbegreppet, till den (svenska) politiska diskursens hegemoni?

Dessa frågeställningar kräver att jag dels förhåller mig till kommunisternas dåtida kontext, samt till en bredare logik som råder inom det politiska. Jag kommer inte utgå från ett forskningsläge om kommunisternas samtida historia, men jag kommer emellertid använda mig av denna för att skapa en förståelse för kommunisternas situation. Mer relevant är dock ett forskningsläge om hur legitimitet vinnns inom det politiska, samt hur folkbegreppet använts i en historisk kontext.

1.2 Disposition

Uppsatsen är disponerad på så sätt att teoretiska utgångspunkter, forskningsläge och metod presenteras först. Den genealogiska utgångspunkten introduceras inledningsvis då den är central för hela min förståelse av historia vilken ligger till grund för uppsatsens analys. Därefter kommer jag att förklara uppsatsens diskursteori vilken är intimt förknippat med min användning av hegemonibegreppet, vilket därefter kommer att introduceras. Därefter redogör jag för mitt perspektiv på kris, undantag och suveränitet, efterföljt av en teoretisk diskussion och redogörelse för hur jag kommer att använda legitimitetsbegreppet. Efter detta presenteras min användning av det binära motsatsparet vän-fiende, varefter jag relaterar till forskning gällande begreppen folk och demokrati, som jag i analysen förhåller mig till och använder mig av. I kapitlets sista del uppmärksammas tidigare forskning gällande kommunismens normer.

Vidare kommer studiens material beskrivas och även urvalet att motiveras. Detta följs slutligen av en genomgång av den historiska bakgrund samt kontext vilken är relevant för att förstå materialet. Detta inbegriper dels en kort historisk tillbakablick från tiden kring första världskriget, den period och det politiska landskap som ledde fram till den kris vilken SKP i tidsperioden står inför. Dels inbegriper detta en politisk contextualisering av den svenska kommunismen vid den aktuella tidpunkten.

Uppsatsens analys, vilken präglas av utvald teori, metod samt tidigare forskning presenteras utifrån fyra teman. Analyskapiteln fokuserar på SKP:s förhållningssätt till krigsläget, till socialdemokratin, en jämförelse av två första maj-rapporteringar samt slutligen SKP:s användning av demokratibegreppet. Framförallt analysens första kapitel är längre än de nästföljande, på grund av att den delen har en bredare tematik. Avslutningsvis sammanfattar jag analysens huvuddrag samt drar vidare slutsatser utifrån dessa.

2 Teori, metod & tidigare forskning

I detta uppsatsarbete tar jag min utgångspunkt i en genealogisk historiesyn samt ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt. Övriga metodologiska och teoretiska ansatser, samt uppsatsens syfte och frågeställning, är baserade på dessa två grundläggande synsätt – vilka därför kommer att presenteras först. Därefter introduceras tidigare forskning samt min syn på politiska kriser, följt av en överblick över legitimitet inom den politiska diskursen. Sedan beskrivs hur vän-fiendeförhållanden konstituerar det politiska. Därpå diskuteras teori kring begreppen folk och demokrati, samt slutligen kommunismens normer. Tidigare forskning presenteras således invävt med teorin. Det forskningsfält jag förhåller mig till behandlar framförallt folkbegreppet. Forskning kring samtiden och SKP kommer jag i huvudsak att behandla som historisk kontext.

2.1 Genealogi

Uppsatsen präglas som sagt av en genealogisk syn på historia så som den är definierad av den franske idéhistorikern Michel Foucault. I artikeln *Nietzsche, genealogy, history* utvecklar Foucault filosofen Fredrich Nietzsches historiekritik samtidigt som han uppmanar forskare att använda en specifik (genealogisk) metod. Genealogin är i huvudsak anti-teleologisk, på så sätt att den ifrågasätter den tidigare dominerande historietraditionen, vilken utgick från att historien utvecklas i bestämd riktning och att varje historisk förändring är en (positiv) utveckling gentemot det förgångna. Foucault ifrågasätter dessutom, genom det genealogiska perspektivet, uppfattningen att det finns en nödvändig kontinuitet mellan historien och samtiden. Foucault menar istället att alla historiska anspråk, även de som görs långt in i det förgångna, i regel endast kan spåras till implicita ställningstaganden och påverkan från den direkta samtiden eller närhistorien.²

Foucault delar själv upp sin genealogiska metod i tre huvudsakliga grundsatser, nämligen ”den parodiska, den upplösande (eller avskiljande) samt den offerande”.³ Den *parodiska delen* innebär att historiska anspråk ofta inte är mycket mer än en fars – en maskerad:

² Foucault, Michel, ”Nietzsche, genealogy, history”, I *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, (red.) Bouchard, Donald F., Basil Blackwell, Oxford, 1977, s. 138ff.

³ Jag använder här historikern Sara Edenheims översättning av Foucaults engelska översättning: ”parodic”, ”dissociative” samt ”sacrificial”. Edenheim, Sara, *Begärets lagar – Moderna statliga utredningar och*

[Earlier] [h]istorians supplied the Revolution with Roman prototypes, romanticism with knight's armor, and the Wagnerian era was given the sword of a German hero—ephemeral props that points to our own unreality. [...] This new historian, the genealogist, will know what to make of this masquerade.⁴

Traditionell historia är utifrån detta perspektiv inte mycket mer än en normerad och politiserad efterhandskonstruktion, vilken skapas genom bland annat selektiva urval. Denna historia används för att legitimera vissa samtida händelser och maktanspråk. Därför är det en genealogisk historikers uppdrag att avmaskera dessa historiska anspråk genom ständiga ifrågasättanden av påstådd historisk kontinuitet.⁵ *Den upplösande (eller avskiljande)* delen tar sin utgångspunkt i att denna historieskrivning ligger till grund för den moderna (re)produktionen av identiteter. Precis som historia är även de samband och igenkännanden som kopplas till identiteter och subjekt ingenting annat än efterhandskonstruktioner – vilka den tidigare historieskrivningen har bidragit till. Den genealogiska metoden kräver därför ett ifrågasättande av de subjekt- och maktpositioner (samt identiteter) som legitimeras med en historisk förankring eller påstådd kontinuitet. Foucault sammanfattar själv den upplösande delen:

The purpose of history, guided by genealogy, is not to discover the roots of our identity but to commit itself to its dissipation. It does not seek to define our unique threshold of emergence, the homeland to which metaphysicians promise a return; it seeks to make visible all of those discontinuities that cross us.⁶

Den tredje och sista (*den offrande*) delen av Foucaults genealogiska huvudsatser innebär att synen på kunskap som neutral eller sanningssägande måste offras. Denna utgångspunkt innebär att påståenden och sanningsanspråk inte (ens de som görs i vetenskapens namn) kan vara neutrala utan alltid är kopplade till moralsystem, vilka determinerar konstruktionen av vad som är falskt och sant, ont och gott.⁷

Foucaults genealogiska synsätt leder till en rad teoretiska och metodologiska ansatser vilka är tongivande för min analys. I sammanhanget kommer genealogin leda till att den historiska kontext som *Ny dag* kan komma att åberopa som orsak, eller legitim grund, för sina strävanden kommer att ifrågasättas. Istället kommer orsaker sökas i tidningens samtid. Det samma gäller tidningens representation av identiteter och subjekspositioner, vilka i huvudsak kommer analyseras på ett liknande sätt. Definitioner där folket (och andra identitets-

heteronormativitetens genealogi, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Eslöv, 2005, s. 14 – 18 & Foucault (1977), s. 160 – 164.

⁴ Foucault (1977), s. 160.

⁵ Foucault (1977), s. 160–161.

⁶ Foucault (1977), s. 162.

⁷ Foucault (1977) s. 162–164.

kategorier) påstås vara ett resultat av en historisk gemenskap ifrågasätts till förmån för ett perspektiv på folket som en subjektposition med kopplingar till den (politiska) samtiden. Genealogin är på så sätt en metod för att lösgöra det analyserade materialet från dess egna legitimitetsanspråk, ett sätt att studera det specifika i det samtida utan att låta sig förvirras av en påstådd historisk kontinuitet.

Det går att sammanfatta den genealogiska metoden som ett ständigt ifrågasättande. Ett ifrågasättande av historiska anspråk, av institutionell legitimitet och av identiteter vilka alla kan användas för att göra eller legitimera specifika maktanspråk. Den genealogiska ansatsen kommer på så sätt vara utgångspunkten för såväl uppsatsarbetets källkritik som min analys av materialet. Mina övriga metodologiska och teoretiska utgångspunkter har som minsta gemensamma nämnare att de går att förena med Foucaults genealogi.

2.2 Diskursens utformning

För att analysera mitt insamlade material kommer jag att använda mig av en diskursanalytisk metod. Nästan alla diskursteorier går på att spåra tillbaka till den schweiziska lingvistikern Ferdinand de Saussures (1857 – 1913) språkteorier. Hans viktigaste grundtes är att själva språket producerar mening och innebörd samt att språket i huvudsak bör uppfattas som ett ”system av symboler”.⁸ Begrepp, subjekt, identiteter och så vidare anses inte ha någon egentlig essentiell kärna. Dessa behandlas istället som föränderliga eftersom det inte finns någon stabil konsensus gällande deras betydelse.⁹

Jag kommer i analysen utgå från att det råder kamp kring de centrala begrepp (i synnerhet folket) som SKP förhåller sig till. Statsvetarna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe har genom sin diskursteori specialiserat sig på att begripliggöra just konflikter, framförallt kring centrala begrepp. Laclau & Mouffe tar sin utgångspunkt i marxismen, vilket tydliggörs i konfliktmedvetenheten, samt i den strukturalistiska idétradition vilken erbjuder en teori om hur betydelser och meningar (re)produceras. Deras diskursteori, vilken tydligast presenterats i *Hegemony and Socialist Strategy* från 1985, ligger till grund för min analys och mitt övergripande synsätt. Till att börja med måste de begrepp som är centrala för Laclau & Mouffes diskursteori presenteras, nämligen *artikulation*, *diskurs*, *element* samt *moment*.

⁸ Hall, Stuart, ”The Work of representation” i *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, (red.) Stuart Hall, Sage Publications, London, 1997, s. 30 – 31.

⁹ Hall, s. 30 – 31.

Vidare kommer begreppen *nodalpunkt* och *flytande signifikant*, som också används i analysen, att förklaras.

Artikulationer är utifrån denna diskursteori allt som sägs och görs; det som bygger upp den strukturerade totalitet som kallas *diskurs*. På grund av att diskursen är en totalitet kan ingenting existera utanför diskursen och därför definieras även sociala praktiker som inom-diskursiva – ja även praktiker är en sorts artikulationer.¹⁰ Artikulationerna går dessutom att bryta ner i mindre beståndsdelar vilka utgör nödvändiga pusselbitar för diskursanalysen, nämligen *element* och *moment*.

Element är differentierade positioner inom diskursen vilka är outtalade. Detta innebär att elementen (alltså specifika begrepp eller positioner) inom diskursen inte heller är fixerade till andra element – och därför är föränderliga. Ett element är således en artikulationstyp vars betydelse inte är fixerad. *Moment* är de uttalade differentierade positionerna inom en diskurs vilka kan förklaras med en ögonblicksbild av ett element, en frysning av ett begrepps betydelse. Ett moment är alltså ett begrepp, eller en betydelse som är fixerad inom en diskurs. Momentens betydelse, eller position inom diskursen, fixeras av andra moment vilka alla förhåller sig till varandra.¹¹ Detta inbegriper att betydelser och mening skapas genom relationer mellan moment. Element och moment är dock endast idealtyper av artikulationer. I en diskurs som endast består av element skulle ingenting ha betydelse, då elementen i sin idealform inte förhåller sig till andra element. Istället tenderar elementen att succesivt fixeras som moment. Stabiliseringen, från element till moment, kan dock aldrig slutföras då detta hade omöjliggjort alla former av meningsförändringar. I praktiken hade detta endast kunna hända om inga nya artikulationer sker, men då hade hela diskursen upphört att existera. Inom diskursen existerar därför endast partiella fixeringar (varken kaosartade element eller totalt fixerade moment). Denna partiella fixering av diskursen kan förklaras med hjälp av *nodalpunkter*.¹²

Att det inte råder konsensus kring ett begrepps betydelse innebär inte att begreppet saknar betydelse. Betydelserna av dessa omstridda begrepp bestäms nämligen av kopplingen till *nodalpunkter*, vilka är privilegierade begrepp inom en specifik diskurs. Det är runt dessa nodalpunkter som elementen tenderar att fixeras och få sin mening. Inom diskursen blir de

¹⁰ Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, 2nd edition, Verso, London, 2001 (1985), s. 96.

¹¹ Laclau & Mouffe, s. 107ff.

¹² Laclau & Mouffe, s. 112.

centrala begrepp som partiellt fixeras och dras mellan nodalpunkterna *flytande signifikanter*^{13, 14}. Om vi accepterar att folket är en flytande signifikant, ett begrepp vars mening är utsatt för konflikt, gäller det att identifiera de nodalpunkter som folkbegreppet tenderar att fixeras kring. Anta att en kommunistisk rörelse, vilken i huvudsak förhåller sig till en kommunistisk diskurs, fixerar folkbegreppet till arbetarklassen. I det fallet blir folket en flytande signifikant vilken stabiliseras av arbetarklassen som nodalpunkt. Konkurrerande och/eller parallella diskurser skulle exempelvis kunna exemplifieras av en borgerlig eller liberal nationalism vilken ger folkbegreppet andra innebörder. Folket, som flytande signifikant, ges betydelse av just meningsskillnaderna mellan artikulationerna vilket resulterar i en kamp som gör att en fullständig fixering av begreppet är omöjlig att uppnå. Inte heller nodalpunkter och flytande signifikanter är fasta begreppspositioner då enskilda begrepp kan inneha båda positioner samtidigt. Folkbegreppet kan exempelvis i sin roll som flytande signifikant koppla andra begrepps betydelser till sig trots sin instabila position. Ett begrepp kan således utformas som en flytande signifikant samtidigt som det manifesterar sig som en nodalpunkt.

Även konstruktionen av subjekt och subjektspositioner kan förklaras inom ramarna för denna diskursteori. Laclau & Mouffe använder marxismen som exempel. Från ett marxistiskt perspektiv är subjekt i regel inget annat än sociala klasser ”vilkas enhet konstitueras runt intressen som determineras av deras positioner i produktionen”¹⁵. Det som skapar arbetarklassen är med andra ord (artikulerade) gemensamma intressen vilka determineras av klassens ställning i produktionen. Detta exempel tydliggör att även subjekt konstrueras, positioneras och hierarkiseras utifrån sin position till andra element inom diskursen. För att förstå hur folket används är det därför nödvändigt att studera hur just folket positioneras och kopplas i förhållande till andra element. Folket kommer således att hanteras som en

¹³ Begreppet är hämtat från den franska strukturalisten Claude Lévi-Strauss som i sin tur hämtat inspiration från den ovan nämnda de Saussures. Inom terminologin ges tecken mening genom förhållandet mellan ”signifiant” & signifié. ”Signifiant” kan här förklaras som det ljud, uttal eller bokstäver som åsyftar ”signifié”. ”Signifiant” är som exempel bokstavskombinationen t r ä d och ”signifié” det vi *associerar* med denna bokstavskombination: ett objekt som inte är en buske med stam och bark, löv och så vidare. Det finns dock ingen universell regel som säger att t r ä d i sig inte skulle kunna beteckna något helt annat. Dessa strukturalistiska språkregler ligger dock delvis utanför min uppsats, då Laclau & Mouffes poststrukturalism inte skulle hävda denna universella logik i språkets uppbyggnad – i vart fall inte som konstant och oföränderligt. Inom Laclau & Mouffes teori är det föränderliga relationer och fixeringar inom diskursen som skapar mening. När jag beskriver hur meningsskapande sker inom diskursen så är det dessa bakomliggande fixeringar och relationer jag åsyftar. Hall, Stuart, ”Work of Representation” i *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, (red.) Stuart Hall, SAGE, London, 1997, s. 45; Callinicos, Alex, *Samhällsteori. En historisk introduktion*, Daidalos, Göteborg, 2000 (1999) s. 377.

¹⁴ Laclau & Mouffe, s. 112–113.

¹⁵ Laclau & Mouffe, s. 118, egen översättning.

subjektsposition, som en flytande signifikant och som en nodalpunkt vilken fixerar andra begrepp kring sig.

Jag vill avslutningsvis poängtera att diskursen, även om den på många sätt är instabil och föränderlig, kräver anpassning. *Ny dag* kan exempelvis inte konstruera ett folkbegrepp, eller en argumentation, som inte förhåller sig till diskursen i stort. Det är detta som mitt inledande citat något humoristiskt exemplifierar, att diskursen (likt det stalinistiska systemet) kräver bekännelser för att någon ska kunna verka inom den.¹⁶ Av denna anledning blir det nödvändigt att identifiera vilka diskursiva sammansättningar som *Ny dag* eventuellt behöver bekänna sig till. Jag kommer därför nedan att ge exempel på den samtida politiska diskursens uppbyggnad.

2.2.1 Hegemoni och universalisering

*Påståendet om att [...] varje politisk och ideologisk förändring kan presenteras och förklaras som ett direkt uttryck av en förändring i basen, måste i teorin ifrågasättas som primitiv infantilism[...]*¹⁷

Antonio Gramsci

Själva hegemonibegreppet, så som det kommit att etableras inom den bredare samhällsteorin, härstammar från den italienske filosofen Antonio Gramsci. Begreppet betyder ungefär tankedominans och för Gramsci innebär detta i huvudsak en samhällsklass tankedominans över en annan. Exempelvis förklaras den ryska revolutionen som möjliggjord då bondeklassen ansågs ha agerat i arbetarklassens intressen på grund av arbetarklassens hegemoni. I det borgerliga samhället är det istället borgarklassens hegemoni över arbetarklassen som förklarar varför arbetarklassen inte mer aktivt agerar mot klassamhället. Hegemonin kan exempelvis innebära att arbetarklassen, på grund av en dominerande borgerlig kultur och media, tror sig gynnas av ett borgerligt samhälle. Detta bland annat på grund av att klasstrukturerna inom den borgerliga hegemonin framställs som naturliga och självklara.¹⁸ Som en parentes hade sociologen Pierre Bourdieu kunnat uttrycka detta som att ”den universella kulturen är de dominerandes kultur”¹⁹. Tankegången går alltså igen även i den moderna sociologin.

¹⁶ Žižek, s. 240.

¹⁷ Gramsci, Antonio, ”Structure and Superstructure [i]” i *The Antonio Gramsci Reader: Selected Writings 1916 – 1935*, (red.) David Forgacs, Lawrence and Wishart, London, 1999, s. 190. Egen översättning.

¹⁸ Laclau & Mouffe, s. 134ff; Gramsci, s. 190ff

¹⁹ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft: Bidrag till en handlingsteori*, Daidalos, Göteborg, 1995 (1994), s. 141.

Som det indragna citatet ovan visar, bryter själva hegemonitanken med den ortodox-marxistiska föreställningen om att samhällets endast konstitueras som ett resultat av produktionsförhållandena. Istället är det (även) själva överbyggnaden, den mänskliga kulturen, som måste analyseras för att förstå klassamhället. Såväl Gramsci som Laclau & Mouffe menar att en hegemoni endast kan råda där det existerar en större antagonism. Deras syn på hegemoni skiljer sig dock på en central punkt. Utifrån Gramscis synsätt existerar hegemonin i alla klassamhällen, då den möjliggör en hierarkisering av samhällsklasser i förhållande till varandra. Hegemonin är för Gramsci själva klassamhällets essens, det som möjliggör klassamhällets existens. Laclau & Mouffe skiljer sig från Gramsci på så sätt att deras grundläggande konstruktivistiska, ickeessentialistiska, synsätt även ser samhällsklasserna i sig som konstruerade och föränderliga.²⁰

Samhällsklassernas existens och dess antagonism förutsätts inte vara universell och därför förekommer inte heller de hegemoniska krafterna överallt. Laclau & Mouffes hållning, att samhällets saknar essens och total inneslutning, inbegriper också att hegemonin aldrig kan utgöra själva samhällets kärna, då samhället saknar en kärna.²¹ Hegemonin behöver inte heller förhålla sig till just klassantagonism. Ernesto Laclau menar istället att hegemonisering är när något partikulärt artikuleras som universellt och allmängiltigt.²² I förhållande till folkbegreppet kan detta innebära att en heterogen samling aktörer eller subjekt istället presenteras som en enskild enhet, vilka påstås inneha minoritetens specifika egenskaper och intressen. För att studera hegemonisering krävs att de artikulationer som påstås representera en större enhet eller något universellt bryts ner, med syfte att urskilja det partikulära. Detta är ett synsätt som jag i uppsatsarbetet ansluter mig till, även om jag dessutom kommer utgå från att det inom den diskurs som SKP verkar inom existerar hegemoniska tankegångar och ideologier som *Ny dag* måste förhålla sig till.

2.3 Kris, undantag och suveränitet

Det analyserade materialets samtid är som ovan nämnts en tid av undantag. Den som kanske tydligast formulerat en teori om undantagssituationer är juristen Carl Schmitt, vars akademiska meriter delvis kommit skymundan på grund av hans association med den tyska

²⁰ Laclau & Mouffe, s. 134ff; Gramsci, s. 190ff

²¹ Laclau & Mouffe, s. 134ff; Gramsci, s. 190ff.

²² Laclau, Ernesto, *On Populist Reason*, Verso, London, 2005, s. 70.

nationalsocialismen.²³ Trots detta är Schmitts teorier om kris och suveränitet i allra högsta grad användbara för att förstå de samhällsmekanismer inom vilka SKP verkade.

Som jurist var Carl Schmitt framförallt intresserad av kriser ur ett konstitutionellt perspektiv, där (legitimeringen av) maktutövning inom juridiska undantagstillstånd kom att bli centrala för hans teoribildning. När Schmitt studerar makt och undantag(-tillstånd) är det hotet mot staten/statsmakten som antas vara den främsta legitimeringen av ett undantagstillstånds utfärdande.²⁴ Schmitt menar att alla normer och lagar är konstruerade på ett sådant sätt att de kräver vardaglig normalitet för att kunna fungera och tillämpas som de är uttryckta. När normaltillståndet upphör (eller påstås/uppfattas upphöra) och undantaget framträder, faller följaktligen själva normens relevans. Detta därför att de tidigare gällande normerna eller lagstiftningen inte är ämnade för att hantera krisens och undantagets problematik. När det tidigare regelverket upphör att vara relevant är det under undantagstillståndet upp till den suveräna att bestämma vilka nya normer som skall tillämpas för att hantera den nya situationen. Än viktigare är att det är den suveräna som avgör själva skillnaden mellan normaltillståndet och undantaget – då inte heller denna skillnad kan klagöras inom vardaglighetens regulativa normativitet.

På så sätt kan allt från liberala staters lagstiftning (och politiska debatt) till kommunistiska rörelsers interna byråkrati och ideologi tolkas som ingenting annat än ett skal, vilket döljer en egentlig suveränitet. Denna suveränitet definieras på så sätt att den inte behöver visa hänsyn till de normer och lagar som formulerats under normaltillståndet. Dessutom har suveränen möjlighet att kunna definiera och utfärda själva undantaget.²⁵ Med utgångspunkt i suveränitetens centrala funktion för det politiska, ämnar jag studera hur *Ny dag* ger uttryck för suveräniteten – om en suveränitet används för att legitimera ställningstaganden eller kursomläggningar samt hur denna suveränitet uttrycks – hur den förkroppsligas. Det är också, utifrån detta perspektiv, intressant att studera vad som händer med kommunisternas retorik när den tidigare normaliteten rycks upp med rötterna – när den retorik som tidigare var giltig förlorar sin giltighet på grund av yttre omständigheter.

²³ Carl Schmitt (1888-1985) är fortfarande, framförallt på grund av sitt samröre med den tyska nazismen, en mycket kontroversiell samhällsteoretiker. Valet av Schmitts teorier bör inte på något sätt tolkas som ett stöd av hans politiska ställningstaganden under trettio- och fyrtiotalen – utan bör ses i ljuset av hans användbarhet som en skicklig samhällsteoretiker. Se exempelvis Mouffe, Chantal, *On the Political*, Routledge, New York, 2005, s. 4-5 om Carl Schmitt.

²⁴ Schmitt, Carl, *Political Theology: Four chapters on the concept of sovereignty*, University of Chicago Press, Chicago, 2005 (1922, reviderad 1934), s. 5ff.

²⁵ Schmitt (2005), s. 13ff.

Likt Schmitt utgår jag från att kriser framtvingar ställningstaganden och tydliggöranden. Kriser kan framtvinga ställningstaganden på samma sätt som de kan framtvinga ett klargörande av vem det egentligen är som bestämmer. Det kan således antas att *Ny dag* under krisperioder tvingas artikulera exempelvis konfliktpositioner i förhållande till folkbegreppet, vilka annars hade varit svåra att urskilja. Denna teori om kris ligger således även till grund för valet av analyserad tidsperiod.

2.4 Maktens legitimitet

Att folkbegreppet är en central del i legitimeringen av makt och politiska rörelsers maktanspråk har diskuterats ovan. Legitimitet är, trots ordets vida användning, ett problematiskt begrepp varför det behöver definieras mer specifikt. I synnerhet gällande hur begreppet fungerar i den liberala politiska diskurs inom vilken SKP verkar.

Filosofen Daniel Bensaïd menar att samhällets syn på legitimitet kan spåras tillbaka till den franske filosofen Jean-Jacques Rousseau som särskilde legitimitet från legalitet. Denna särskiljning har i det liberala moderna samhället kommit att upphöra genom framför allt juridikens samhällsställning – där just det legala antas vara det enda legitima. Den legalitet, vilken utifrån detta synsätt är särskild från legitimitet, har alltså i den liberala diskursen kommit att inkludera legitimitetsaspekten.²⁶ Carl Schmitt beskriver denna moderna uppfattning som en underordning till en etablerad föreställning om att endast legaliteten kan leda till frihet – vilket i sig gör varje upprorsargument illegitimt.²⁷ Utifrån Laclau & Mouffes terminologi hade detta kunnat förklaras med att legaliteten har fixerats i förhållande till just legitimiteten – eller att något partikulärt har universaliserats i legitimiteten. I ett samhälle där denna föreställning är etablerad är det följaktligen svårt för en revolutionär rörelse att argumentera utifrån en revolutionär retorik – i synnerhet om retoriken skall ha möjlighet att vinna ett bredare erkännande. Jag kommer i analysen ta i beaktande hur SKP, som revolutionärt parti, förhåller sig till denna problematik. Kräver logiken (det legala som det enda legitima) underkastelse eller formulerar SKP ett alternativ?

Den liberala demokratin tar också, enligt Schmitt, sin utgångspunkt i föreställningen om ett enskilt förenat folk med gemensamma intressen. I denna föreställning förnekas alla former av

²⁶ Bensaïd, Daniel, ”Den permanenta skandalen” i *Vad innebär det att vara demokrat*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010, s. 39ff.

²⁷ Schmitt, Carl, *Legality and Legitimacy*, Duke University Press, Durham, 2004 (1938), s. 19.

stabila minoriteter och utanförskap.²⁸ Om denna teori erkänns förefaller det viktigare för en politisk organisation att försöka definiera folket som helhet istället för att tala till en partikulär (och per definition icke erkänd) del av det liberaldemokratiska samhället. För att verka inom det demokratiska systemet måste den politiska aktören, för att uppnå en politisk giltighet, agera för det föreställda folket som helhet. Denna teori är betydelsefull på grund av att SKP verkar inom ett svenskt politiskt system, där den politiska legitimiteten bygger på åberopandet av att representera folket som helhet. Alltså en form av universalisering där specifika politiska intressen uttrycks som allmängiltiga.

Även enligt Bourdieu kan denna hegemonisering (där något enskilt uttrycks som universellt), som jag ovan beskrivit, ses som en del i en legitimeringsprocess. Bourdieu menar att universaliseringen är ”legitimeringsstrategin framför alla andra”²⁹. I och med detta kan det alltid misstänkas att universaliserande uttalanden alltid syftar till att tillskansa sig allmänt medhåll eller bifall.³⁰ Det är således intressant att studera hur *Ny dag*, som ett icke-liberalt organ, förhåller sig till den liberala logiken som är dominerande i det övriga samhället. Detta är i synnerhet av intresse då SKP har sin grund som ett revolutionärt arbetareparti, där det inte kan antas vara lika självklart att tala för allas intressen. Har SKP ens ett intresse av att tillskansa sig allmänt medhåll, har de något val? Detta är en problematik som jag kommer ta hänsyn till i uppsatsens analys.

2.4.1 Legitimitet i biomaktens tidsålder

Dödsrätten³¹ kom enligt Foucault under modern tid att ersättas av biomakten – ett system som såväl kan anses konstituera som legitimera makten. Biomakten verkar via föreställningar såsom att befolkningens hälsa och liv tillvaratas samt genom kunskapsproduktion som reglerar människors praktiker. Trots att biomakten enligt Foucault verkar genom argument kring ”skyddandet av livet” är det just denna biomakt som stod bakom den masslakt vilken de båda världskrigen åstadkom. Med anspråk på att verka för folkets bästa, om hur folket bäst kan skyddas mot yttre hot, möjliggörs också den mobilisering vilken är nödvändig för de

²⁸ Schmitt (2004), s. 28.

²⁹ Bourdieu, s. 199.

³⁰ Bourdieu, s. 199.

³¹ Foucault menar att ”[r]ätten över liv och död länge var ett utmärkande privilegium för kungamakten”. I äldre tid var denna rätt absolut på så sätt att fursten, vilken agerade som suverän makt (i guds ställe), ansågs äga sina undersåtars liv. Denna rätt över livet ansågs vara furstens egen, varför även självmordsförsök var belagt med dödsstraff då det ansågs strida mot furstens suveräna position att härska över sina undersåtar. Det går alltså att beskriva dödsrätten som rätten att bestämma över liv och död i en explicit form. Denna maktform går visserligen att beskriva som explicit och brutal – men till skillnad från den moderna makten hade den begränsat inflytande över samhällsobjekten.

Foucault, Michel, *Sexualitetens historia, Band 1: Viljan att veta*, Daidalos, Göteborg, 2002 (1976), s. 147ff.

moderna krigen men också för de massrörelser som var så typiska under nittonhundralets första hälft.³²

(Re)konstruktionen av folket är en del av denna biomakt på så sätt att den konstituerar gränserna för vad folket är, vad det inte är och på vilket sätt (de som inordnas i) folket kan agera. *Ny dag* bidrar alltså som ett organ för SKP i kampen om att definiera den kunskap vilken i praktiken reglerar folket. Jag vill hävda att *Ny dag* på så sätt fungerar som en kunskapsproducerande institution, vars största problem är att den verkar i diskursivt hegemoniell underordning. *Ny dags* produktion av subjekt kan därför antas vara mer verksam gällande de kommunister som underordnat sig den svenska kommunistiska rörelsen (alltså i produktionen av kommunistiska subjekt). Detta ska dock inte avskräcka forskaren från att studera den kommunistiska rörelsens definitionsförsök av begrepp vilka det råder en bredare kamp om – främst då detta skapar en större förståelse för den politiska diskursen i stort. Detta på grund av att det går att urskilja vilka av den politiska hegemonins normer som är giltiga/ogiltiga i den icke-hegemoniska delen av det politiska. Vilka normer, eller diskursiva ”krav”, kräver anpassning även av SKP?

Avslutningsvis förefaller det som att Gramsci, Laclau & Mouffe, Schmitt, Bourdieu och Foucault har en gemensam nämnare i att de alla ser uttalanden om att representera det universella – om att företräda allmänhetens bästa – som ett maktmedel vilket i stor utsträckning präglar det moderna liberala samhället. Jag kommer löpande förhålla mig till frågan om denna form av legitimering även präglar *Ny dags* retorik, som en indikation på hur tidningen anpassar sig till den politiska diskursen i stort.

2.5 Det politiska, en uppdelning mellan vän och fiende

För att förstå *Ny dags* retorik och den kontext inom vilken tidningen artikulerar folkbegreppet är det nödvändigt att förstå den antagonistiska logik vilken är dominerande inom den politiska sfären. Carl Schmitt menar att politiska konflikter framför allt (och i all väsentlighet) kan förstås utifrån distinktionen mellan *vän och fiende*. Denna uppdelning är enligt Schmitt utmärkande för den politiska sfären, en sfär som är särskild och distinkt i förhållande till exempelvis det ekonomiska eller estetiska.³³

³² Foucault (2002), s. 147ff.

³³ Schmitt, Carl, *Det politiska som begrepp*, Daidalos, Göteborg, 2010 (1927, 2:a utgåva 1932), s. 46–47.

Att se det politiska som distinkt från andra sfärer leder till konsekvenser vid en diskursanalys. Det som framställs som fult, eller som en ekonomisk konkurrent, behöver inte nödvändigtvis representera den politiska fienden. Schmitt beskriver specifikt hur forskaren inom den politiska vokabulären kan hitta fienden genom att studera vem som åsyftas i antagonistiska uttalanden. Detta genom att identifiera vem som ska ”drabbas, bekämpas, förnekas eller motbevisas” och så vidare.³⁴ Schmitt menar dock att politiska motsättningar kan leda till synnerligen mer långtgående konsekvenser än verbal antagonism:

Orden vän, fiende och kamp får sin egentliga betydelse genom att först och främst referera till den faktiska möjligheten att döda.³⁵

Att betecknas som fiende inom ett lands gränser skulle följaktligen kunna leda till en utplåning från det politiska i sig, eller till ett inbördeskrig om vän-fiendeparterna är något så när jämbördiga.

I förhållande till denna definition blir *det politiska* ett tämligen brett fält som kan identifieras just genom dessa antagonismer. Som SKP:s partiorgan förutsätter jag dessutom att *Ny dag* agerar inom det som Schmitt kallar det politiska – något som enligt Laclau & Mouffes terminologi bättre hade kunnat beskrivas som en mellandiskursiv logik. Mellandiskursivt på grund av att det politiska är en princip som existerar inom flera diskurser samtidigt som det kan ge uttryck i kamp (eller gemensamma formeringar) mellan olika diskurser.

Utan några explicita kopplingar till Schmitts teorier om ”det politiska” gör historikern Eric Hobsbawm en liknande analys gällande allianserna som var etablerade kring det andra världskriget. Jag kommer, som en syntes mellan Hobsbawms och Schmitts teorier, att kalla dessa allians- och vän-fiendeformeringar för vän-fiendekomplex. Hobsbawms huvudpoäng inbegriper att vän-fiende-komplexens uppbyggnad kan vara mångbottnade och att de inte nödvändigtvis behöver vara ideologiskt motiverade. I praktiken formas vän-fiendeförhållandena efter principen ”fiendes fiende är min vän”.³⁶ Trots likheterna existerar vissa skillnader gällande synen på vän-fiende-relationer. Schmitt håller sig på en mer abstrakt teoretisk nivå och menar att vän-fiende-komplex i regel är ideologiskt uppdelade men Hobsbawm visar att dessa strategiska antagonismer ändå kan leda till taktiska och ibland till synes paradoxala allianser. Dock beskriver även Hobsbawm att dessa relationer i längden tar sig i uttryck som ideologiska formationer, vilket går i linje med Schmitts syn på det politiska.

³⁴ Schmitt (2010), s. 50.

³⁵ Schmitt (2010), s. 52.

³⁶ Hobsbawm, Eric, *The Age of Extremes: 1914 – 1991*, Abacus, London, 1995 (1994), s.56, 114–115, 126, 132, 144, 156.

Hobsbawm konkretiserar exempelvis det andra världskrigets konfliktpositioner med att den ”nya ordningen”, progressiva borgare och socialister, kom att stå emot ett konglomerat av reaktionärer. Det förefaller således som att såväl Hobsbawm som Schmitt är överens om att vän-fiendekomplex, trots att de kan vara mångbottnade, komplexa och instabila, tenderar att uttrycka sig i eller åtminstone grunda sig i binära former³⁷. Denna syn på vän-fiende kommer jag ha som utgångspunkt i analysen, där jag löpande förhåller mig till *Ny dags* framställning av vänner och fiender.

2.6 Folk och demokrati

Jag kommer i denna uppsats i huvudsak att förhålla mig till ett centralt begrepp kring vilket det råder kamp i den politiska diskursen, nämligen folket. I sig är alltså *folk/folket* betydelselöst på så sätt att det saknar en kärna, istället ges begreppet betydelse genom sin position inom diskursen. Folket är en subjektspostion, ett element eller en flytande signifikant, som ges innebörd av de nodalpunkter vilka begreppet är kopplat till.³⁸ Jag kommer här presentera ett antal former i vilka folket kan manifesteras, genom att kort presentera tidigare forskning gällande begreppet samt en kortare redogörelse för hur den senare forskningen kommit att förklara folkbegreppet inom politiska diskurser. Vidare kommer jag presentera en kortare redogörelse för användningen av demokratibegreppet, vilket är intimt förknippat med just folkbegreppet.

2.6.1 Folket: ett paradoxalt ”alla”

Begreppet *folk*, så som det kommit att användas inom en större modern samhällspolitisk kontext, är inte äldre än att det härstammar från tiden runt den franska revolutionen (cirka 1789). Redan under denna revolution kom begreppets tvetydiga och paradoxala karaktär att ge sig till känna, vilket kan exemplifieras av den franska revolutionsledaren Emmanuel Joseph Sieyès åsikt att det dittills maktlösa tredje ståndet³⁹ i sig var folkets representanter – ja de var själva folket och därmed ”allt” och ”alla”:

Vad är alltså det tredje ståndet? Jo, allt, men ett fjättrat och förtryckt allt. Vad skulle det vara utan den privilegierade klassen? Allt, men ett fritt och blomstrande allt. Ingenting kan fungera utan det tredje ståndet, allting skulle bli oändligt mycket bättre utan de båda

³⁷ Vän-fiende är ett exempel på ett binärt motsatspar som ger betydelse till varandra i och med deras motsatsförhållande. Vän och fiende definieras i förhållande till varandra på samma sätt som ljus inte kan förstås utan mörker.

³⁸ Laclau & Mouffe, s. 116ff.

³⁹ Det tredje ståndet var i huvudsak borgare och bönder, men även arbetare, handelsmän och tjänstefolk och så vidare – alltså de som inte representerade adeln eller kyrkan.

andra stånden.[...] Det tredje ståndet omfattar således allting som hör till nationen och ingenting utanför det tredje ståndet kan betraktas som en del av nationen. Vad är det tredje ståndet? Allt.⁴⁰

Föreställningen att folket är ”alla” kan alltså existera parallellt med att folkbegreppet är explicit exkluderande. Folkbegreppet är ett exempel på att ””alla” kan vara alltifrån få till många” – men knappast den helhet och universalitet som åberopas.⁴¹

Enligt historikern Victor Lundberg kom begreppet *folk* under artonhundratalet att inta platsen som nyckelbegrepp/nodalpunkt inom Sveriges vänsterpolitiska och progressiva rörelser – vilka alla inkluderades i den så kallade (breda) rösträttsrörelsen. Folkbegreppets uppbyggnad, vad det inbegriper och vad det utesluter, kom att få betydelse för vilka som inkluderades och exkluderades från den politiska diskursen i stort.⁴² Lundberg tydliggör i detta hur problematiskt folkbegreppet var, då det exempelvis fick sin mening genom rasistiska och sexistiska exkluderingsprocesser (där framförallt vita, heterosexuella män inkluderades samtidigt som ”andra” uteslöts). Genom att definiera folket, detta paradoxala ”alla” där för tillfället inte ens kvinnor räknades in, kunde de inkluderades politiska maktanspråk legitimeras. Lundberg gör dock igen poäng av att studera folkbegreppets föränderlighet, framförallt då han väljer att studera begreppet som främst en tämligen statisk nodalpunkt inom den analyserade diskursen. Lundberg tydliggör emellertid ett bredare och tydligt etablerat folkbegrepp mot vilket jag kan jämföra SKP:s folkbegrepp. Min analys kommer dock skilja sig något från Lundbergs då jag kommer att förhålla mig till folket som en flytande signifikant (och sekundärt en nodalpunkt), snarare än främst en nodalpunkt. Detta gör att jag på ett tydligare sätt kan identifiera hur begreppet förändras (och förändrar andra begrepp).

En annan definition av folkbegreppet presenteras av statsvetaren Anders Hellström som menar att folkbegreppet i huvudsak har två betydelser, beroende på i vilken kontext begreppet används:

⁴⁰ Sieyés, Emmanuel Joseph, ”Vad är det tredje ståndet?” i *Fronesis Nr 34: Kampen om Folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010 (1789), s. 42, 44. Sieyés använder löpande en argumentation som de facto synonymiserar begreppen *det tredje ståndet*, *folk* och *nation*.

⁴¹ Fernandez, Christian & Spång, Mikael, ”Folket som politiskt subjekt” i *Fronesis Nr 34: Kampen om Folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010, s. 25–28.

⁴² Lundberg, Victor, *Folket yxan och orättvisans rot: Betydelsebildning kring demokrati i den svenska rösträttsrörelsen diskursgemenskap*, 1887–1902, Bokförlaget H:ström, Umeå, 2007.

Dels kan det avse de breda befolkningslagren, eller de lägre samhällsklasserna, dels kan det ges en rent statsrättslig definition och då avse invånarna i ”nationen” eller ”staten” som suveräniteten vilar på.⁴³

Denna definition tydliggör visserligen inte hur folket formas och positioneras i diskursen men begreppets samtida tvetydighet framstår här på ett tydligt sätt samtidigt som det paradoxala ”alla” återigen manifesterar sig. Intressant är dock att den politiska suveräniteten utifrån detta statsvetenskapliga synsätt oproblematiskt förväntas vila på en så otydlig subjeksposition som folket.

Även statsvetaren Sofia Näsström sammanfattar folkbegreppet som mångtydigt då folk kan syfta på såväl en ”specifik etnisk identitet”, som en föreställning i ”vanligt folk” i förhållande till en överhet⁴⁴. Båda är alltså överens om att folkbegreppet, i likhet med klassbegreppet, kan vara en hierarkiserad identitetskategori inom klassamhället. Ett hierarkiserat folk kan dock ses som såväl ett ”revolutionärt subjekt” som ”en oberäknelig massa eller pöbel som bör behållas i schack”⁴⁵. Förhållningssättet till ett hierarkiserat folk beror således på den politiska kontexten och på betraktarens perspektiv. Vidare existerar en bredare statsvetenskaplig definition av folket som ”dem som har makten att bestämma inriktningen och innehållet i de demokratiska lagarna”⁴⁶. Denna definition tar dock inte hänsyn till folkets heterogenitet samt att begreppet är ett paradoxalt ”alla”, då definitionen utgår från en redan hegemoniserad form av *folket*.

En för mitt material mer samtida folkbegrepps användning har tydliggjorts av historikern Lars Trägårdh. Trägårdh har visat att den socialdemokratiska arbetarrörelsen, som tidigare vunnit legitimitet genom sin åberopande av att vara arbetarklassens rättfärdiga representant, kontinuerligt under 20- och 30-talen kom att röra sig mot att framför allt tala om folket.⁴⁷ Retorikskiftet kan ses som ett resultat av att socialdemokraterna ville bredda sin väljarbas, att de ville vara representant för hela Sverige och i synnerhet ”medelklassen”. Dessutom menar Trägårdh att folkbegreppet redan hade en särställning i den svenska politiska kontexten, på grund av exempelvis bonderörelsens utbredda folkhögskolor, där många socialdemokrater fått sin politiska bildning. Socialdemokratin mötte följaktligen folkbegreppet i just

⁴³ Hellström, Anders, ”Det nya folkhemspartiet” i *Fronesis nr. 34: Kampen om folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010, s. 115.

⁴⁴ Näsström, Sofia, ”Folket en normativ utmaning” & Hellström, Anders, ”Det nya folkhemspartiet” i *Fronesis nr. 34: Kampen om folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010, s. 164.

⁴⁵ Näsström, s. 164.

⁴⁶ Näsström använder sig själv av denna definition, vilken dock inte är mer tydlig än det folkbegrepp som används i regeringsformen. Näsström, s. 164.

⁴⁷ Trägårdh, Lars, ”Varieties of volkish ideologies.: Sweden and Germany 1848–1933” i *Language and the Construction of Class Identities*, (red.) Bo Stråth, Historiska institutionen, Göteborg, 1989, s. 44.

folkhögskolorna, vilket enligt Trägårdh är ett exempel på att en specifik samhällelig miljö skapar ett specifikt politiskt språk och en politisk logik. Trägårdh argumenterar vidare för att folkbegreppet i Sverige, på grund av folkhögskolorna, kom att få en mer självklar demokratisk innebörd då begreppet är hämtat från de demokratiska folkrörelserna. Processen, skiftet från arbetarklassbegreppet till folkbegreppet, skedde succesivt genom en mellanperiod där begreppet ”det arbetande folket” gavs en privilegierad ställning i retoriken, för att runt 1940 främst kretsa kring folket i sig. Trägårdh har dock inte studerat hur den svenska kommunistiska arbetarrörelsen förhållit sig till folkbegreppet, men han föreställer sig att begreppet inte hade samma centrala betydelse i kommunisternas retorik^{48, 49}. Jag ämnar testa denna föreställning samtidigt som jag hoppas fylla en forskningslucka, om hur de svenska kommunisterna använde folket som begrepp.

Folkbegreppet har dock inte endast använts inom de västerländska demokratierna, vilket tydliggjorts av sociologen Slavoj Žižek. Inom den diskurs som rådde i de forna ”realsocialistiska” öststaterna kom folk- och demokratibegreppen (som flytande signifikanter) främst att kopplas till klasskampen/arbetarklassen (som nodalpunkter). Demokratin och folket kunde således alltid fixeras på ett sådant sätt att det legitimerade det system som i sin tur byggde sin legitimitet genom att hänvisa till marxismens definition av klass och klasskamp.⁵⁰ Sovjetunionens folkbegrepp fungerade alltså på ett liknande sätt som i de borgerliga samhällena på så sätt att det används i det politiska legitimitetsskapandet, med skillnaden att (kommunisternas definition av) arbetarklassen snarare än borgarklassen kom att ge betydelse till folket som ett paradoxalt ”alla”. Med den statsbärande socialismen i betänkande är det intressant att studera hur en kommunistisk organisation använder folkbegreppet när den, likt SKP under trettio- och fyrtiotalen, inte är i statsbärande ställning.

Jag kommer, med inspiration från ovanstående forskning, utgå från folkbegreppets karaktär som ett paradoxalt ”alla” – ett alla vars definition skänker politisk legitimitet till de som inkluderas i begreppet. Denna tidigare forskning har dock inte gjort en poäng av *varför* folkbegreppet har blivit så viktigt vid en specifik tidsperiod. För att förstå detta krävs en analys av det mycket närstående demokratibegreppet.

⁴⁸ Trägårdh, s. 48.

⁴⁹ Trägårdh, s. 26ff.

⁵⁰ Žižek, s. 96.

2.6.2 Demokratibegreppets och folkets möjliggörande

Demokratibegreppet har länge uppfattats som meningslöst i sig. Redan 1852 konstaterade den franske socialisten Lous Blanqui att demokrati ”är ett vagt, banalt ord som saknar vedertagen innebörd – ett gummiord”⁵¹. Trots, eller kanske på grund av, detta har demokratibegreppet etablerat sig som en central del av den politiska diskursen. Det är inte bara så att alla är demokrater – alla *måste* vara demokrater.⁵² Genom Carl Schmitts syn på suveränitet kan demokratibegreppet snarast ses som det liberala samhällets största maskerad vilken döljer samhällets egentliga suveränitet. I denna studie kommer jag dock i huvudsak att förhålla mig till den definition av demokratibegreppet vilken utvecklats av Ernesto Laclau.

Demokratibegreppet kan trots sin otydlighet påverka den politiska diskursen. Detta poängterar Ernesto Laclau genom att peka på hur demokratikonceptet möjliggörs först när ett folk har konstruerats. Detta på grund av att demokratibegreppet i sig är en tom signifikant, alltså ett begrepp vilket inte fungerar utan att det fylls av något externt – i regel folket.⁵³ Att begreppet är en tom signifikant betyder dock inte att begreppet saknar betydelse, tvärt om. Statsvetaren Wendy Brown förtydligar hur demokratikonceptets snarare har översvämmats med motsägande betydelser:

Vi hyllar demokratin för att gottgöra att Marx övergav det politiska efter att han lämnat den hegelianska tematiken (eller så säger vi att en radikal form av demokrati hela tiden var kommunismens egentliga innebörd); vi försöker använda demokratin för ännu oprövade ändamål och *ethoi*; vi skriver om ”demokratin som ska komma”, ”de oräknades demokrati”, ”demokratiserandet av suveräniteten”, ”demokratiworkshops”, pluralisering av demokratin”, etc. Berlusconi och Bush, Derrida och Balibar, italienska kommunister och Hamas – vi är alla demokrater nu.⁵⁴

Demokrati är alltså en tom signifikant därför att det betecknar allt och därför ingenting. Folket, som element, fungerar dock som ett sätt att fylla, eller snarare stabilisera, detta demokratikoncept så att det trots sin överladdning blir användbart – dock endast i relation till folket.⁵⁵ Det är följaktligen ingen slump att folkbegreppet intog en central plats inom den svenska politiska diskursen först när demokrati rörelsen växte fram. Demokratibegreppet fungerar helt enkelt inte utan ett folk. Vid en diskursanalys av en politisk rörelse blir det därför nödvändigt att studera hur demokratibegreppet fylls och stabiliseras av något externt (exempelvis folket) snarare än att studera begreppet i sig. Därför förefaller det nödvändigt att

⁵¹ Auguste Blanqui citerad i Ross, Kristin, ”Demokrati till salu” i *Vad innebär det att vara demokrat?*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010, s. 93.

⁵² Ross.

⁵³ Laclau, s. 170–171.

⁵⁴ Brown, Wendy, ”Numera är vi alla demokrater” i *Vad innebär det att vara demokrat?*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010, s. 56.

⁵⁵ Laclau, s. 170–171.

studera framförallt folket även i förhållande till demokratibegreppet. Denna teori problematiserar dessutom Trägårdhs tes om att det svenska demokratiska folket är ett resultat av en specifikt svensk kontext, då Laclau visar att begreppens (demokrati-folk) sammankoppling kan förstås som ett resultat av en diskursiv logik som inte är avgränsad till ett specifikt nationellt sammanhang.

2.6.3 Den svenska kommunismens folk- och demokratibegrepp

Under den analyserade tidsperioden (1939–1941) var SKP:s officiella hållning att de västerländska demokratierna endast var ett påfund för att hålla arbetarklassen borta från ”den revolutionära vägen” och den äkta demokratin. I praktiken kom dock denna inställning, i synnerhet efter folkfrontstaktikens införande 1935, att få begränsad betydelse. Folkfrontspolitiken uppmanade istället kommunistpartierna att inom de borgerligt demokratiska ramarna samarbeta med antifascistiska borgerliga och socialdemokratiska krafter i kampen mot nazismen. Detta resulterade i att en explicit kritik mot den ”borgerliga demokratin” inte heller kom att få nämnvärd betydelse i den kommunistiska retoriken. Även när folkfrontspolitiken i och med krigsutbrottet 1939 ogiltigförklarades kom den officiella hållningen till den borgerliga demokratin att hållas i skymundan. Detta på grund av att hot om partiförbud tvingade SKP att tona ner sin revolutionära retorik.⁵⁶ Sovjetkommunisternas omställning till en relativt okritisk hållning gentemot de borgerliga demokratierna skedde dessutom parallellt med att kommunisterna gick från ett folkbegrepp som syftade på ett gemensamt ”världens folk” (världsproletariatet som ett paradoxalt ”alla”), till nationella folkdefinitioner som i väsentlig utsträckning liknade en mer borgerligt nationalistisk definition.⁵⁷ SKP:s (och senare VPK:s) förhållningssätt till den borgerliga demokratin kan vidare beskrivas som högst föränderligt. Exempelvis visar historikern Håkan Holmberg att SKP/VPK mellan 1943 och 1977 ofta genomförde ”snabba och dramatiska taktikförändringar, beroende på hur ’läget i klasskampen’ uppfattades vid olika tidpunkter”⁵⁸. Holmberg undviker dock att studera hur SKP:s förhållningssätt till demokrati- och folkbegreppen hanterades

⁵⁶ Holmberg, Håkan, *Folkmakt, folkfront, folkdemokrati: De svenska kommunisterna och demokratifrågan 1943–1977*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1982, s. 27ff ; Pressfeldt, Victor, *Kommunismens legalitet och legitimitet: Ny dags diskursiva försvar av SKP under det finsk-sovjetiska kriget 1939–1940*, Kandidatuppsats i Sociologi, Lund, 2011.

⁵⁷ Fernandez & Spång, s. 30.

⁵⁸ Holmberg, s. 215.

under Kominterntiden⁵⁹ (1919–1943) på grund av att partiet då i mindre utsträckning hade makten att bestämma över sin retorik och politik.

Jag gör dock, till skillnad från Holmberg, en poäng av att studera SKP:s (och *Ny dags*) legitimering och anpassning till Kominterns riktlinjer, då SKP under tidsperioden är att betrakta som en syntes mellan den svenska partiledningens och Kominterns ibland motstridiga viljor, vars uttryck i sig är intressanta att studera. Då Holmberg visat att exempelvis SKP:s partiprogram hade liten betydelse för kommunisternas framställningar vill jag argumentera för att en tidning som *Ny dag* utgör en utmärkt källa föra att studera hur SKP agerar inom och anpassar sig till förändringar inom det politiska. I synnerhet på grund av att ett partiprogram inte kan anpassas till förändringar i politiska strategier med samma löpande flexibilitet som en tidning.

2.7 Kommunismens normer

I detta uppsatsarbete beskriver jag hur SKP, genom sitt utåtriktade organ *Ny dag*, artikulerar framförallt folket. I detta sammanhang är det relevant att förhålla sig till de normer inom den kommunistiska rörelsen vilka kan ha påverkat dessa artikulationer. Jag kommer därför göra en kortare redogörelse för tidigare forskning kring den svenska samt den globala kommunismens normer under den för analysen aktuella tidsperioden. Detta för att möjliggöra en ökad förståelse för det analyserade materialet.

2.7.1 Den svenska kommunismens normer

Historikern Andrés Brink Pinto försöker inom trettioalets svenska kommunistiska rörelse hitta specifikt svenska ideal och normer genom att undvika det officiella material som är direkt format av Komintern och Sovjetunionen⁶⁰. Istället studerar han främst fiktion och noveller inom framförallt SKP:s utåtriktade organ. Brink Pinto anser sig finna stöd för att det, i huvudsak, existerar två bärande normkategorier för subjekt inom rörelsen – en för

⁵⁹ Komintern är egentligen ett annat namn för den tredje internationalen som verkade mellan 1919 och 1943. I praktiken var detta samarbetsorgan ett sätt för Sovjetunionen att kontrollera de anslutna kommunistpartierna. "Third International." *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition.* Encyclopædia Britannica, 2011, <http://www.britannica.com/ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/290606/Third-International>, hämtad 2011-10-03.

⁶⁰ Sovjetunionens kommunistiska parti (VKP(b)) hade från 1920-talet till 1960-talet mycket stort inflytande över SKP. Historikern Lars Björlin menar att SPS:s nästintill villkorslösa lojalitet till VKP(b) under det andra världskriget resulterade i stora inrikespolitiska svårigheter för SKP. Björlin, Lars, "Om svensk och rysk kommunism." i *Hur rysk är den svenska kommunismen? Fyra bidrag om kommunism, nationalism och etnicitet*, (red.) Gerdin, Mari & Östberg, Kjell, Södertörns högskola, Huddinge, 2006, s. 15–19.

maskulinitet och en för femininitet. Maskulinitetsnormen går att beskriva som ett slags kämpande motståndsideal, men femininiteten kopplas till ett skötsamhetsideal som annars brukar associeras med de ideal och normer som rådde inom den samtida svenska socialdemokratin.⁶¹ Den svenska kommunistiska pressen använde under tjugo- och trettioitalen i regel nazismen som motsatspar till den egna rörelsens ideal och normer. Detta kunde ta sig uttryck i representationer av maskulinitet där den kommunistiska propagandan ställde den kommunistiska kampbaserade maskuliniteten i absolut motsatsförhållande till den (re)konstruerade och (re)presenterade djuriska och överdrivet våldsamma nazistiska maskuliniteten. Den svenska kommunistiska propagandan representerade också nazistiska män som homosexuella, helt underställda sina ”djuriska drifter”, vilket i sin tur ställdes i motsats till den kämpande, heterosexuella, kommunistiska mannen.⁶² Nazismen utgör alltså en relativt konstant fiendebild i Brink Pintos material. Notera även att kommunisterna använde sig av en norm kring heterosexualitet som inte skiljde sig nämnvärt från samhället i övrigt – en norm som fick relativt stort utrymme i det material som Brink Pinto studerat.

Brink Pinto studerar främst hur identiteter och subjekt(skapande) inom den kommunistiska rörelsen på trettioalet tar sin utgångspunkt i rörelsens användning av begreppet arbetarklass. Han gör alltså inget försök i att visa hur rörelsen försöker påverka ett, för det politiska, mer allmängiltigt folkbegrepp. Således finns en lucka att fylla i Brinks annars noggranna analys av den kommunistiska rörelsens normer. Dessutom finns det, i likhet med det jag uttryckte i förhållande till Lundbergs analys, ytterligare anledning att studera normernas förändringspotential.

2.7.2 Normförändring i Sovjetunionen

För att förstå normbildningar inom Sveriges kommunistiska parti är det nödvändigt att förhålla sig till normförändringar inom Sovjetunionen. Historikerna George L. Mosse och Helene Carlbäck har vardera studerat hur normerna inom Sovjetunionen kraftigt förändrades från och med den ryska revolutionen till och med Stalinåren på trettioalet.

⁶¹ Det finns en diskussion bland historiker om huruvida dessa ideal är alltför förenklade. Historiker har pekat på att dessa ideal är förenklade idealtyper och att forskningen kan ha anpassats för att få resultaten att stämma in i just dessa idealtyper. Resultat som visar på mer komplexa identitetsideal kan komma att missas med dessa idealtyper. Kommunisterna som anses representera ett kämpande motståndsideal på arbetsmarknaden, i en annan kontext – exempelvis inom familjen, anses representera ett skötsamhetsideal. Historikern Stefan Nyzell sammanfattar denna diskussion i sin avhandling *”Striden ägde rum i Malmö: Møllevångskravallerna 1926 : en studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*, Malmö Högskola, Malmö, 2009, s. 31–38.

⁶² Brink Pinto, Andrés, *Med Lenin på Byrån: Normer kring klass, genus och sexualitet i den svenska kommunistiska rörelsen 1921-1939*, Pluribus, Lund, 2008, s. 106-122.

Den revolutionära politiska utvecklingen i Sovjetryssland och det tidiga Sovjetunionen var radikal även utifrån ett genus- och normpolitiskt sammanhang. Tämmligen omgående efter den ryska revolutionen sekulariserades äktenskapsprocessen, skilsmässor tilläts utan särskilda skäl och processen gjordes betydligt enklare att genomdriva som ensam part samtidigt som abort tilläts. Förändringarna ledde också till att homosexualitet avkriminaliserades som en del i att femininitets- och maskulinitetsideal omkodades i tvär kontrast gentemot den auktoritära maskulinitetsnorm⁶³ som tidigare växt fram i det moderna Europa.⁶⁴ Förändringarna ledde otvivelaktigt till att den tidigare ryska Ortodoxkristet-konservativa familjepolitiken i Sovjetunionen kom att utvecklas till den mest radikala i Europa.⁶⁵ En reaktion kom visserligen redan 1936 under Stalinåren, då skilsmässoprocessen ännu en gång försvårades och den fria aborträtten avskaffades. Utvecklingen går att se som en del i en process där Sovjetunionen omformas från ett marxistiskt revolutionärt samhälle till ett som i större utsträckning kom att påverkas av en mer typiskt europeisk politisk diskurs – där kvinnors samhällsageranden (generella underordning, ”särart” och så vidare) sågs som biologiskt determinerade.⁶⁶ Sovjetunionens jämlikhetspolitik fungerade också som en stark inspiration för den svenska kommunistiska rörelsen, vilket resulterade i att den argumenterade för såväl den tidigare sovjetiska jämlikhetspolitiken som den senare. Principfastheten låg i det lojala förhållningssättet till Moskvas förda politik som partiorganen menade ”välkomnats av det sovjetiska folket”.⁶⁷ Jag kommer att förhålla mig till de, för materialet, samtida sovjetiska genusnormerna i min analys – i de fall det är aktuellt.

⁶³ Mosse redogör och analyserar framväxten av denna moderna maskulinitet i *The Image of Man* från 1996.

⁶⁴ Mosse, George L., *The Image of Man*, Oxford University Press, New York, 1996, s. 127–128.

⁶⁵ Carlbäck, Helene, ”Vision och verklighet. Kvinnan, familjen och staten i det tidiga Sovjetryssland” i *Kommunismen som hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991*, (red.) Blomqvist, Håkan & Ekhdal, Lars, Carlsson bokförlag, Stockholm, 2002, s. 77ff.

⁶⁶ Carlbäck, s. 91–92, s. 100.

⁶⁷ Carlbäck, s. 97–98.

3 Material och urval

Jag kommer här att presentera uppsatsens material, nämligen SKP:s partiorgan *Ny dag*. Vidare kommer jag att presentera hur detta material har avgränsats, bearbetats och återgetts inom ramen för min analys.

3.1 Material

Det material jag valt att analysera utgörs av SKP:s partiorgan *Ny dag* (samtliga nummer 1939–1941). Tidningen utgavs under den analyserade tidsperioden som dagstidning, med huvudkontor i Stockholm. Det är svårt att uttala sig om hur många läsare tidningen hade då den mellan 1940–1943 hade belagts med transportförbud vilket resulterade i att tidningen i huvudsak spreds illegalt. Upplagan beräknades dock vara cirka 20 000 exemplar/dag i slutet av trettioalet, vilket under tiden för transportförbudet hade minskat till cirka 8 000. På grund av transportförbudet spreds tidningen framförallt i Stockholm.⁶⁸

Att låta *Ny dag* representera vad som egentligen var en komplex partidiskurs inom SKP kan visserligen ses som en förenkling, som en sorts reduktionism, men tidningens starka anknytning till såväl SKP som till Komintern gör den till ett ypperligt val. Tidningen var under tidsperioden starkt styrd av SKP:s partiledning, samtidigt som chefredaktören (1934 – 1959) Gustav Johansson var ledamot i det internationella kommunistiska ”samarbetsorganet” Komintern. Under krisladdade perioder såg dessutom SKP till att ha direkt kontroll över tidningsmaterialet genom att tillsätta en så kallad politisk redaktör. Det går således att använda tidningen för att studera resultatet av de diskursiva konflikterna som förelåg mellan just SKP och Komintern.⁶⁹ Jag vill dessutom göra en poäng av att använda ett material som är så hårt kontrollerat. Då jag ser SKP som en syntes mellan en specifik svensk kommunism och Kominterns riktlinjer ser jag ingen mening att, likt Brink Pinto, undvika detta officiella material. Tvärt om hoppas jag att kunna skapa en större förståelse för SKP och den politiska diskursen genom att studera hur tidningen hanterar eventuella konflikter mellan Sovjetunionens intressen och partiellt fixerade normer inom den svenska politiska diskursen. Jag ser alltså inte framställningarna i *Ny dag* som resultatet av en slump, utan som hårt

⁶⁸ *Ny dag*. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/ny-dag>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-09-19; Hirdman, Yvonne, *Sveriges kommunistiska parti 1939–1948*, Allmänna Förlaget, Stockholm, s. 1974, s. 132–133.

⁶⁹ Hirdman, s. 18.

kontrollerad och genomtänkt partipropaganda vilken måste anpassas till en föränderlig samhällskontext.

3.1.1 Urval

För att få en överblickbar mängd material har jag valt att i huvudsak använda SKP:s förstasidor i undersökningen⁷⁰. Förstasidan fungerar de facto som en representant för hela tidningen på grund av att redaktionen här presenteras alla artiklar av betydelse. Vidare går det att argumentera för att framsidan är tidningens mest lästa del – vilket tidningsredaktionen förmodligen var väl medveten om när den framställde sitt redaktionella material. Dessutom kan det antas att förstasidan läses även av dem som inte köper tidningen. Artiklarna som visas på framsidan är också många gånger rena förkortningar, och ibland inledningar, på hela tidningsmaterialet. Att endast utgå från förstasidorna möjliggör att en stor mängd tidningar kan analyseras och göras överblickbara – samtidigt som allt väsentligt fångas in. Det tidsmässiga urval som gjorts är från perioden den 1 januari 1939 – 31 december 1941.

Tidningen gavs i regel ut sex dagar i veckan, måndag – lördag, vilket innebär att artiklar från cirka 950 förstasidor har lästs och analyserats. Detta inkluderar extranummer vid exempelvis val, första maj och större helgdagar. Ett andra urval har gjorts, där endast artiklar som har att göra med folkbegreppet har inkluderats i själva analysen. Urvalsprocessen har här varit av en kvalitativ karaktär på så sätt att den som inbegriper tidningens (re)konstruktion och förhållande till folkkonceptet vilket innebär mer än ordet folk i sig. I huvudsak har förstasidor som explicit eller implicit förhåller sig till folk samt närliggande begrepp som (arbetar)klass och demokrati kopierats och djupanalyserats. Kopieringen har möjliggjort att jag löpande har kunnat återkomma till tidigare studerat material. Det material som presenteras i analysen är exempel utifrån detta djupanalyserade material. Exemplet berör i regel krisladdade perioder som tvingar *Ny dag* att explicitgöra legitimeringsstrategier och förhållningssätt till ett övergripande vän-fiendekomplex och så vidare. Det redovisade materialet utgör således endast en försvinnande minoritet av det de facto analyserade materialet. Längre citat återges formatsenligt och ordagrant, i den mån det är möjligt. Jag kommer exempelvis att återge materialets kursiveringar, understrykningar, fetstilar, styckeindelningar och så vidare.

⁷⁰ I vissa fall presenterar *Ny dag* delar av artiklar på förstasidan. Det blir i undantagsfall nödvändigt att läsa fortsättningen på dessa artiklar i tidningen. Dock har alla artiklar som presenteras i analysen en tydlig koppling till *Ny dags* förstasida.

4 Historisk bakgrund och kontext

I enlighet med Foucaults genealogi ämnar jag här beskriva det analyserade materialets historiska kontext. Detta för att skapa en större förståelse för materialet i sig, men också för att möjliggöra en kritisk hållning till samt analys av makt- och historieanspråk som ett resultat av sin samtid. Kapitlet är också menat att ge en bakgrund till de vän-fiendekomplex vilka *Ny dag* förhåller sig till. Inledningsvis kommer jag kortfattat presentera världshistoriens utveckling från 1914. Därefter kommer jag beskriva den svenska samhällshistoriska kontext inom vilken SKP verkade. Slutligen kommer jag att redogöra för SKP:s historia och vän-fiendeförhållanden under tidsperioden.

4.1 "Katastrofernas tidsålder"

Det Eric Hobsbawm kallar katastrofernas tidsålder inleddes med skotten i Sarajevo 1914 och avslutades med atombombsfällningarna över Hiroshima och Nagasaki 1945. Under denna tidsperiod upplevde världen inte mindre än två världskrig, flera revolutioner och en omfattande spridning av tidigare perifera massideologier.⁷¹

4.1.1 Första världskriget och dess freder

Det världskrig som rasade mellan 1914–1918 kom att få stora konsekvenser för det senare nittonhundratalet. Krigsutbrottet 1914 resulterade i att socialdemokratiska partier över hela Europa splittrades utifrån konfliktpositionen huruvida partierna skulle stödja den nationella krigsinsatsen eller inte. Oenigheten ledde till att den andra internationalen, där världens socialdemokratiska och socialistiska partier hade förenat sig, gick under.⁷² De vänstersocialistiska och kommunistiska partibildningarna, vilka bildats till följd av splittringen, ledde i förlängningen till kraftiga konsekvenser för krigsläget. Ryssland tvingades lämna kriget på grund av 1917 års revolution och redan 1918 spreds oroligheterna till Tyskland vilket resulterade i ett kortlivat tyskt revolutionsförsök. Tydligare än någonsin hade de nya arbetarrörelserna positionerat sig och agerat som ett verkligt alternativ. Detta ledde till att konfliktpositionerna i Europa och världen hastigt ritades om där två ekonomiska

⁷¹ Hobsbawm, s. 22ff.

⁷² Schmidt, Werner, *Kommunismens rötter i första världskrigets historiska rum: En studie kring arbetarrörelsens historiska misslyckande*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm, 1996, s. 142ff.

system, ett socialistiskt och ett kapitalistiskt, kom att stå mot varandra i vad som utifrån Schmitts perspektiv kan ses som ett vän-fiendeförhållande.⁷³

Revolutionsvågen som svepte över Europa under det första världskrigets slutskede blev dock ett misslyckande för socialisterna. Endast Ryssland och dess omkringliggande stater fick i detta tidiga skede stabila statsbildningar med bolsjevismen som grund. Revolutionen i exempelvis Tyskland krossades och dess ledare mördades. Det nya världsläget ritade ändå om flertalet staters inrikespolitiska kartor. De nya vänstersocialistiska partierna kom också, på grund av att revolutionerna inte spreds, att knytas till Sovjetryssland. Dessutom ledde revolutionsförsöken i Tyskland till att kejsaren tvingades abdikera – vilket möjliggjorde den liberaldemokratiska utvecklingen i den så kallade Weimarrepubliken.⁷⁴

4.1.1.1 Den ryska revolutionen

Den ryska revolutionen kom dock att bli en framgång för det, av Lenin ledda, marxistiska bolsjevikpartiet. Hobsbawm menar, i kontrast till en mer liberal historieskrivning, att detta berodde på att bolsjevikerna var den *enda* rörelse vilken hade en organisation som var förmögen att ta över och effektivt agera efter tsarväldets sammanbrott. Trots att revolutionen resulterade i att Ryssland försökte lämna den världspolitiska konfliktsenen omöjliggjordes detta av västländernas aggressiva antikommunism. Mellan 1918–1920 kom brittiska, franska, amerikanska, japanska, polska, serbiska, grekiska och rumänska trupper att invadera Ryssland med syftet att krossa den revolution vilken hotade att sprida sig över världen. Dessa invasionsförsök misslyckades dock, inte minst på grund av att de invaderande soldaterna själva revolterade mot sina officerare. Ett globalt vän-fiendekomplex kom dock att tydliggöras då allt fler länder framställde just Sovjet som det största hotet mot de västerländska statsbildningarna. Revolutionen och invasionerna resulterade också i att tidigare ryska territorier, främst de baltiska staterna, Finland, Polen och Rumänien, kom att bli självständiga stater utanför Sovjetunionens maktsfär.⁷⁵

Även om den bolsjevikiska revolutionen i sitt ursprungliga skede endast kom att leda till en statsbildning så skulle framtiden komma att te sig helt annorlunda. Blott 40 år efter Lenins ankomst till Finlandsstationen i Petrograd 1917 levde en tredjedel av alla jordens människor under ett politiskt system vilket kan härledas till den ryska revolutionen. Hobsbawm poängterar att inget tanke-system har spritts lika snabbt sedan islam under dess första

⁷³ Hobsbawm.

⁷⁴ Hobsbawm.

⁷⁵ Hobsbawm, s. 38, 63–65.

århundrade.⁷⁶ Det SKP som beskrivs i denna uppsats må vara politiskt marginaliserat inom Sveriges gränser, men paritet hade en hel världsrörelse bakom sig. Partiet var formerat i ett globalt vän-fiendekomplex.

4.1.2 Liberalismens tillbakagång

Efter en relativt lugn mellankrigsperiod, präglad av ekonomisk uppgång, kraschade börsen på Wall Street den 24 oktober 1929. Kraschen utlöste en global ekonomisk depression vilken kom att få stora politiska följder. De enda staterna som lyckades hantera depressionen och dess massarbetslöshet var Sverige, Nazityskland och Sovjetunionen vilka alla på något sätt hade reglerat (eller avskaffat) det kapitalistiska marknadssystemet. De politiska följderna blev på trettioalet oerhörda och hela marknadsliberalismen kom att utplånas – för att inte komma tillbaka på cirka femtio år.⁷⁷ Historikern Lars Ekdahl menar att trettioalets politiska landskap istället kom att domineras av i huvudsak tre samhällsalternativ nämligen fascismen, kommunismen och en reglerad kapitalism - företrädd av framförallt de socialdemokratiska partierna.⁷⁸ SKP var följaktligen en del av en rörelse som sågs som ett reellt alternativ, som ett påtagligt hot mot den politiska hegemonin.

4.2 Sveriges politiska landskap

I Sverige kom socialdemokraterna under trettioalet, genom sitt samarbete med bondeförbundet, att få en ledande roll för samhällsutvecklingen. Arbetslösheten i Sverige låg vid trettioalets början på skyhöga 25 procent – en siffra som tio år senare hade mer än halverats. Utvecklingen stärkte de regeringsbärande socialdemokraterna som vid trettioalets slut hade en medlemskår på runt en halv miljon. Partiet understöddes dessutom av ett starkt SSU samt av LO med närmare en miljon medlemmar. Socialdemokratins ställning förstärktes ytterligare genom styrkan av närstående organisationer som ABF, Unga örnar, Arbetarrörelsens filmkommitté, Folkets parkrörelsen, Hyresgästföreningen, Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening (HSB), konsumentkooperationen (KF) med flera. Bara KF kom under tidsperioden att få en medlemskår på över 800 000 personer.⁷⁹ Samtidigt ersatte socialdemokraterna under Per Albin Hansson (partiledare 1925 – 1946, statsminister 1932 –

⁷⁶ Hobsbawm, s. 55.

⁷⁷ Hobsbawm, s. 85ff.

⁷⁸ Ekdahl, Lars, ”Svensk arbetarrörelse på den tredje vägen?: ”Socialdemokratiska vägval under det korta 1900-talet” i *Kommunismens hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991*, (Red.) Håkan Blomqvist & Lars Ekdahl, Carlsson Bokförlag, 2002, Stockholm, s. 202–203.

⁷⁹ Ekdahl, s. 205–207.

1946) stora delar av socialdemokratins klasskamp retorik med en bredare folkhemsretorik, vilket inte minst tydliggörs i Hanssons välkända (och tämligen radikala) Folkhemstal i andrakammaren 1928⁸⁰. Den socialdemokratiska omsvängningen från konfrontation till samförstånd kom tydligast att symboliseras i Saltsjöbadsavtalet från 1938, där LO och SAF gjorde upp om spelreglerna på arbetsmarknaden, vilken därmed präglades av en samförståndsanda.⁸¹

Trots denna starka socialdemokratiska ställning menar historikern Åsa Linderborg att det är svårt att tala om en entydig socialdemokratisk hegemoni. Socialdemokratins starka ställning möjliggjordes först då den accepterade och bekände sig till de borgerliga nationalistiska grundvärderingarna. Socialdemokratins förändring, från ett parti där den underordnade arbetarklassen utgjorde fokus, till ett parti där det totala folket låg till grund för retoriken är ett resultat av detta. Folkretoriken var dessutom inte en särart från Sverige utan tillämpades av regeringsbärande partier i hela Europa. Linderborg menar också att samtidens politiska partier i regel gjorde anspråk på ”historisk kontinuitet och permanent förändring”^{82,83}. Just denna paradox kan ses i ljuset av Foucaults genealogi som tydliggör hur föreställningen av framsteg kopplas till en (re)konstruktion av historien. Vart förändringen skulle leda och till vad den historiska kontinuiteten skulle förankras var dock öppet för konflikt.

4.3 SKP och kommunismen

Den rörelse som kom att utvecklas till Sveriges kommunistiska parti har sina rötter i Socialdemokraterna. Som ovan visats bröt sig en stor del av de socialdemokratiska vänsterfalangerna loss till följd av första världskriget. En liknande utveckling skedde i Sverige 1917 då det socialdemokratiska ungdomsförbundet lämnade socialdemokratien för att bilda ett

⁸⁰ Exempelvis kräver Hansson ”nedbrytandet av alla sociala och ekonomiska skrankor för att bryta klassamhället och omkullkasta ”fåtalets diktatur”. Detta belyser hur en radikal klasspolitik kan hegemoniseras genom folket. De konkreta politiska kraven som Hansson målar upp är i sig inte helt olika de som presenteras i slutet av det kommunistiska manifestet från 1848. Skillnaden ligger i att folket, och inte arbetarklassen, nu framstår som en privilegierad subjektposition. Hansson, Per Albin, ”Folkhemstalet” i *Fronesis Nr34: Kampen om Folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010, s. 57 – 62; Engels, Fredrich & Marx, Karl, *Det kommunistiska partiets manifest*, London, 1848, hämtat från <http://www.marxists.org/svenska/marx/1848/04-d037.htm>, 2011-10-01.

⁸¹ Ekdahl, s. 205–207.

⁸² Linderborg, Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia: Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892 – 2000*, Atlas Akademi, Stockholm, 2002 (2001), s 460.

⁸³ Linderborg, s. 458–460, 463, 469.

eget parti – främst som en protest mot moderpartiets militarism. Detta parti kom att utvecklas till Sveriges kommunistiska parti (SKP).⁸⁴

SKP drev fram tills 1929 en relativt självständig vänsterpolitik i förhållande till Sovjetunionen. Som ett led i en serie partisplittringar vilka försvagade SKP kom dock partiet att underordna sig det kommunistiska samarbetsorganet Komintern.⁸⁵ SKP:s roll inom svensk politik var under trettio- och fyrtiotalen i stort sett ett resultat av partiets roll inom Komintern och möjligheterna till att föra en självständig politik var begränsade. Redan under det tidiga tjugotalet mottog partiet direktiv från Komintern vars syfte var att styra SKP. Historiken Lars Björnin menar att SKP på trettioalet nått en roll där partiet inte var mycket mer än ett språkrör för den sovjetiska kommunismen. Ändå var partiet tvunget att förhålla sig till den specifikt svenska politiska kontexten.⁸⁶ Detta dilemma kommer jag beakta i analysen.

4.3.1 Kommunismen och nationalsocialismen – en historia av antagonism

Det antagonistiska förhållandet mellan de nationalsocialistiska och kommunistiska rörelserna, där nationalsocialister sett kommunister som sin absoluta motpol och vice versa, är en av anledningarna till varför jag valt att studera SKP under denna tidsperiod. Under i princip hela tjugo- och trettiotalen befann sig de socialistiska/kommunistiska rörelserna i stark antagonism gentemot fascismen och sedermera nazismen. De rent ideologiska motsättningarna mellan den radikala vänstern och den yttersta högern resulterade redan under den tyska revolutionen (1918-1923) i stridigheter. Som ett led i konflikten kom tyska nazister att rensa ut, mörda och internera en stor del av Tysklands socialister. Antagonismen resulterade också att fascismen och nazismen kom att utgöra en tydlig fiendebild för den kommunistiska rörelsen.⁸⁷

Även om fascismen och kommunismen kan ses som varandras motpoler föreligger också vissa likheter. Båda ideologierna vann, som ett resultat av industrialismens samhällsomvälvningar, stor kraft. Såväl den yttersta högern som den revolutionära vänstern formerade sig också i massrörelser vid tiden runt det första världskriget (1914-1918). Förutom att rörelserna kämpade mot varandra så var de också ett hot mot den liberala rörelse som

⁸⁴ Schmidt, Werner, *Kommunismens rötter i första världskrigets historiska rum: En studie kring arbetarrörelsens historiska misslyckande*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm, 1996, s. 142ff.

⁸⁵ Bolin, Jan, '»Vi måste ha en viss nationell känsla«: Den kommunistiska försvenskningens dilemma – första maj i Karlskoga» i *Kommunismen som hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991* (Red. Blomqvist, Håkan & Ekhdal, Lars), Carlsson bokförlag, Stockholm, 2002, s. 138–139.

⁸⁶ Björnin, Lars, »Kultur och politik: Kommunistiska frontorganisationer i Sverige» i *Kommunismens hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991* (Red). Håkan Blomqvist & Lars Eldahl, Carlsson Bokförlag, 2002, Stockholm, s. 45ff.

⁸⁷ Brink Pinto, s. 106 ff; Callinicos, s. 289.

under artonhundratalet kommit att vinna mark såväl inom samhällets politiska som ekonomiska sfärer.⁸⁸

Trots den generella antagonismen gentemot liberalismen kom nazismen och fascismen att kristalliseras som kommunisternas yttersta fiender. Redan 1935 hade Komintern, som ett led i fiendeförhållandet, gjort antifascismen till sin huvudlinje. Politiken, som benämndes som folkfronten, gick i huvudsak ut på att kommunistpartierna skulle delta i breda samarbeten för att bekämpa den växande fascismen och nazismen - rörelser vilka hade vunnit betydande mark runt om i Europa de senaste åren. Från 1936 till 1939 stred även folkfronten och fascisterna mot varandra i det spanska inbördeskriget, då Italien och Nazityskland valt att stödja de fascistiska rebeller samtidigt som Sovjetunionen sänt hjälp till den spanska republikens försvar.⁸⁹

I slutet av augusti 1939 ingick Sovjetunionen plötsligt, och till mångas förvåning, i en ickeaggressionspakt med Nazityskland. Beslutet genomfördes efter att Stalin, i princip egenhändigt, utmanövrerat majoriteten i Sovjetiska kommunistpartiet. Som en del i pakten beslutades det att Sovjetunionen och Tyskland skulle dela upp Öst- och Centraleuropa och (främst de baltiska staterna, Polen och finska Karelen) mellan sig. Beskedet möttes med stor bestörtning av kommunister, på grund av att nazismen länge uppfattats som den naturliga politiska fienden.⁹⁰ Vissa kommunistpartier, exempelvis i Finland och Frankrike, kom dock att bryta sig loss från Komintern för att tydligare kunna hävda sin antifascism, men svenska SKP försökte istället rationalisera pakten, vilket tydligt visats av exempelvis historikern Werner Schmidt.⁹¹ Under perioden mellan den 1 september 1939 och den 22 juni 1941 var SKP genom sitt partiorgan *Ny dag* tvingat att legitimera denna pakt mellan (den forna) nationalsocialistiska fienden och symbolen för den kommunism som SKP kämpade för: Sovjetunionen. Då SKP byggt upp en stor del av sitt förtroendekapital, sin själva politiska legitimitet, kring kampen mot fascismen kom Sovjetunionens politiska omläggning att innebära en kris för SKP. Medlemsantalet rasade från cirka 19 000 medlemmar 1939 till

⁸⁸ Callinicos, s. 258-259.

⁸⁹ Bolin, s. 139.

⁹⁰ Schmidt Werner, *Antikommunism och kommunism under det korta nittonhundratalet*, Nordic Academic Press, Lund, 2005, s. 120ff.

⁹¹ SKP:s styrelse förefaller totalt ha underkastat sig Sovjetunionens tolkningsföreträdare. Partiledningen förstår nämligen inte själva varför Stalin beslutat att ingå i en pakt med nazismen. Partiordförande Linderot beskriver dock hur de svenska kommunisterna ska förstå pakten:

”Vi har inte lärt oss att behärska marxismens-leninismens tankemetoder. Studerar vi våra klassiker mera, om vi lär oss behärska det dialektiska tänkandets metod, [så kommer vi få rätt även i perioder av] skarpa vändningar och hårda påfrestningar”. Schmidt (2005), s. 134.

under 12 000 medlemmar 1941 – ett ras på något under 40 procent.⁹² I denna kontext är de analyserade artiklarna producerade.

4.3.2 SKP och det andra världskriget

SKP:s roll inom under det andra världskriget har (vilket framgått ovan) analyserats av ett antal historiker. Den kanske mest grundläggande genomgång av SKP under det andra världskriget presenterades dock av historikern Yvonne Hirdman i avhandlingen *Sveriges Kommunistiska Parti 1939–1945* från 1974. Hirdman beskriver här, med hjälp av såväl interna mötesprotokoll som utåtriktade organ hur partiet formulerar sin strategi och taktik till följd av det föränderliga krigsläget. Hirdmans avhandling präglas tyvärr av en något normativ och (outtalat) subjektiv analys, men boken utgör ett standardverk över de svenska kommunisternas samtid.⁹³

Bland annat visar Hirdman att SKP:s huvudsakliga problem låg i att partiet var tvunget att försvara och verka i enlighet med en politik som partiet inte varit med och utformat. SKP:s roll var istället att legitimera Komintern och den internationella kommunismens beslut, vilka ofta var svåra att förstå inom en svensk politisk kontext. Detta kom att få konsekvenser som präglar det material som jag kommer att presentera nedan. Exempelvis argumenterar Hirdman för att SKP, som en följd av pakten mellan Sovjetunionen och Nazityskland, gick åt ett ”vänsterextremt” håll genom en retorik som förespråkade revolution och antagonism gentemot socialdemokratin. SKP var dock tvunget att kontinuerligt hålla sig inom en argumentationsnivå som inte äventyrade partiets legalitet, under en period där politiska motståndare argumenterade för ett partiförbud. När Nazityskland 1941 förklarade krig mot Sovjetunionen bröts denna ”vänsterextrema” positionering och Hirdman menar istället att SKP förflyttades till en mindre radikal position, där partiet inte uttryckte lika tydlig antagonism gentemot Socialdemokraterna. Hirdman visar även att SKP ibland kom att förhålla sig något motsägelsefullt till höger- och vänsterpositioneringarna. Exempelvis kunde partiet driva vad Hirdman kallar vänsterpolitik i den internationella retoriken, samtidigt som partiet drev till höger på det nationella planet. Hirdman låter här ”vänster” beteckna en revolutionär linje och ”höger” en anpassning till socialdemokratin eller en ”pragmatisk” inställning i allmänhet. SKP förefaller dock inte själva ha använt sig av dessa beteckningar.⁹⁴ Jag kommer överhuvudtaget inte ta ställning till SKP:s höger- eller vänsterförflyttningar.

⁹² Bolin, s. 140ff.

⁹³ Hirdman.

⁹⁴ Hirdman, s. 138–139; s. 256–263.

Däremot kommer jag, liksom Hirdman, studera hur kommunisterna förhåller sig till det politiska klimatet i stort. I och med detta kommer jag studera hur SKP bekänner sig till diskursens hegemoni, snarare än beteckna eventuell konformism till den politiska diskursens krav som höger- eller vänsterförflyttningar. Ett revolutionärt partis revolutionära retorik skulle följaktligen vara ett tecken på minskad konformism till den liberala diskursen, snarare än en vänsterförflyttning.

4.3.3 Antikommunismen

Tiden mellan 1939–1941 karaktäriserades i Sverige av en kraftig antikommunism. Redan vid krigsutbrottet 1939 fick Sveriges nya säkerhetstjänst i uppdrag att ”kartlägga fosterlandets fiender”. I praktiken inkluderade detta endast kommunister.⁹⁵ Historikern Werner Schmidt och journalisten Maria-Pia Boëthius har visat att såväl den svenska samlingsregeringen som landets officerskår gav stort stöd till Tysklands invasion av Sovjetunionen sommaren 1940.⁹⁶

Trots den rådande antikommunismen och påtryckningar från såväl Tyskland som den svenska högern och självaste kungen, förbjöds aldrig det svenska kommunistpartiet. Istället utsattes rörelsen för en hård repression, där kommunisternas ledning efterlystes, partiets tidningar beslagtogs och belades med transportförbud samtidigt som SKP:s medlemmar registrerades, trakasserades och internerades⁹⁷. Såväl Hirdman som Schmidt visar även hur antikommunismen kraftigt eskalerade i och med det sovjetiska angreppet på Finland 1939:

Socialdemokratin inledde sin utfrysningsskampanj, och åtgärder vidtogs inom fackföreningarna. Antikommunistiska strömningar blossade upp och tog sig våldsamma uttryck. [...] På arbetsplatserna förekom uppenbarligen rena trakasserier mot kommunistiska arbetare. Som kulmen på dessa antikommunistiska känslor kom mordbranden den 3 mars 1940, då en grupp finlandsaktivister sprängde Norrskensflammans lokaler, varvid fem personer innebrändes[...]⁹⁸

SKP var alltså drabbat av en stark repression samtidigt som partiet tvingades representera en sovjetisk politik vilken de svenska kommunisterna hade mycket svårt att förstå. Mellan den 1

⁹⁵ Schmidt (2005), s. 150.

⁹⁶ Schmidt (2005), s. 145ff.

⁹⁷ Historikern Klas Åmark har, genom att studera i princip all forskning om Sveriges relationer till Nazityskland, visat att SKP:s tidningar (i synnerhet *Ny dag*) av alla svenska tidningar drabbades hårdast av beslag och transportförbud. De svenska kommunisterna utvecklade som en följd flera motstrategier. Exempelvis gavs *Ny dags* artiklar ut i andra tidningar men *Ny dags* redaktion började även ägna sig åt självcensur. Ett exempel på detta är att *Ny dag* 1943 inte ansåg sig kunna publicera omfattande rapporter om den pågående förintelsen på grund av risken för beslag. Åmark, Klas, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Albert Bonniers Förlag, 2011, s. 209ff.

⁹⁸ Hirdman, s. 110–111.

september 1939 till och med vändningen i Stalingrad 1943 var således SKP ett ytterst marginaliserat politiskt parti, vars själva existens var hotad.⁹⁹

5 Analys

För att överskådliggöra analysen är denna uppdelad i fyra tematiska delar. Inom dessa kapitel presenteras materialet kronologiskt. Mina frågeställningar besvaras löpande i en diskussion som skär igenom samtliga analyskapitel. Först kommer jag att visa hur folket framställs i förhållande till (främst) det föränderliga krigsläget. Detta kapitel efterföljs av ett kortare där jag visar hur *Ny dag* använder folkbegreppet i förhållande till den svenska socialdemokratin. Därefter kommer jag att jämföra *Ny dags* användning av folkbegreppet i första maj-rapporteringen 1939 och 1940. Slutligen kommer jag visa hur folket som begrepp används i relation till *Ny dags* användning av demokratibegreppet.

5.1 Folket och kriget

Carl Schmitt menade, som ovan beskrivits, att det politiska utgörs av vän-fiendeförhållanden vilka tydligast går att urskilja i direkta kris-, konflikt- och krigssituationer. Jag kommer därför att analysera hur folkbegreppet fixeras i förhållande till föränderliga vän-fiendekomplex, med utgångspunkt i tre huvudsakliga konfliktförhållanden. För det första det konfliktförhållande som rådde under folkfrontsåren, fram till och med augusti 1939, för det andra det som gällde under tiden för den tysk-sovjetiska pakten (1939–1941) och slutligen det som gällde efter paktens uppbrott. I denna analysdel har jag följaktligen för avsikt att skapa en förståelse för hur folket ger betydelse till eller ges betydelse av *Ny dags* artikulera vän-fiendekomplex.

5.1.1 Folkfrontens slut

Under början av min analyserade tidsperiod, under det tidiga 1939, hade det gått två och ett halvt år sedan de spanska generalerna, i juni 1936, revolterade i hopp om ett snabbt fascistiskt maktövertagande i det folkfrontsstyrda Spanien.¹⁰⁰ Trots att folkfrontsregeringen lyckats slå tillbaka fascisternas ursprungliga offensiv, föreföll krigsläget för antifascisterna 1939 allt mer

⁹⁹ Schmidt (2005), s. 145ff, Hirdman, s. 110ff.

¹⁰⁰ Folkfronten var till en början (1936) en republikansk mitten-vänsterregering vilken en koalition av reaktionärer i juli 1936 gjorde uppror emot i hopp om att återinsätta kungen och införa en högerdiktatur. Ju längre kriget varade desto mer blev regeringen dominerad av kommunister. Orsaken till detta kan förstås i att Sovjetunionen var en av få stater vilken gav sitt stöd till den spanska regeringen. "Spain." *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*. Encyclopædia Britannica, 2011. Web, <http://www.britannica.com/ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/557573/Spain>, hämtad 2011-10-02.

hopplöst.¹⁰¹ Denna väg mot förlust kom att dominera *Ny dags* rapportering från 1939 och huvudfokus i denna rapportering är ett folk som in i det sista står formerat mot sina fiender.

När *Ny dag* rapporterar om Madrids fall meddelas att ”de fascistiska stråtrövarna och deras femte kolonn [...] stött dolken i ryggen på Spaniens tappra folk”. Just ”[f]örräderi var enda chansen för Franco att kunna ta Madrid” samtidigt som det är ”[u]teslutet att folket stod bakom kuppen mot Negrin^[102]”.¹⁰³ Förräderiet tydliggörs vidare av att kuppmakarna i *Ny dags* retorik falskeligen utgör sig för att vara folkfrontsföreträdare:

Kuppmakarna använder sig av alla slags bedrägliga metoder. De påstår att de har kommunisternas ledare med sig, men kan inte namnge några[...] [...] [D]e slakta sina bästa soldater, och de har t. o. m. panna att utge sig representera den folkfront, de själva sprängt[...] Franco vet sedan gammalt att Madrid är svårt att betvinga och väntar bara att [...] [befälhavarna] och anarkistledarna skall fullborda sitt förstörelseverk och öppna stadens portar.¹⁰⁴

Trots att nederlaget även i den propagandistiska retoriken anses komma allt närmare, beskriver *Ny dag* folket som i sig svårbesegrat – en egenskap som ger folket en upphöjd ställning. Nederlagen, såväl som kommunisternas komplexa fiendeförhållanden i Spanien, begripliggörs genom det förräderi som utförts av de politiska rivalerna inom folkfronten¹⁰⁵. På grund av att förlusten framställs som ett resultat av förräderi kan folkets upphöjda ställning fungera även i nederlaget. Likt den tyska dolkstötslegenden är det alltså förräderiet snarare än militära motgångar som leder till förlust. Det förefaller följaktligen finnas en redan fungerande modell inom det politiska för hur nederlag ska begripliggöras – en modell som kommunisterna i konformistisk anda nästintill plagierar. Snarare än att utmana diskursens logik, bekänner sig *Ny dag* till den. Retoriken tydliggör dessutom folkets roll som en flytande signifikant, då *Ny dag* försöker synonymisera folkets intressen med sina egna – i en dragkamp mot andra intressen inom det politiska.

¹⁰¹ Beevor, Antony, *Spanska inbördeskriget*, Historiska media, Lund, 2007 (2006), s. 79ff; ibid s. 378ff.

¹⁰² Juan Negrin (1892 – 1956) var den spanska republikens sista president (1937-1939). Han tillhörde det socialdemokratiska *Partido Socialista Obrero Español* (PSOE) men ansågs vara vänligt inställd till kommunisterna och Sovjetunionen – vilka också försåg den spanska republiken med bistånd och vapen. Negrins förhållande till de sovjettrogna kommunisterna gjorde honom kontroversiell såväl hos den ickestalinistiska vänstern som hos de borgerliga demokratierna i väst. Citatet syftar på ett antikommunistiskt uppror bland republikanska soldater i Madrid vilken i mars 1939 framtvingade Negrin avgång. Trots detta verkade Negrin som republikansk minister i exil ända till 1945. Beevor s. 557; ”Juan Negrín López.” Encyclopædia Britannica. *Encyclopædia Britannica Online*. Encyclopædia Britannica, 2011, Web, <http://www.britannica.com/ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/408137/Juan-Negrin-Lopez>, hämtad 2011-01-31.

¹⁰³ *Ny dag*, 13/3 1939, s. 1.

¹⁰⁴ *Ny dag*, 9/3 1939, s. 1.

¹⁰⁵ *Ny dag* använder löpande en argumentation som kretsar kring förräderi, se exempelvis *Ny dag* 7/3 1939, 10/3 1939, 29/3 1939 & 12/4 1939.

Ny dag implicerar dessutom att ett fientligt förhållande gentemot folkets påstådda intressen automatiskt innebär en antagonism gentemot kommunismen. Fiender och förrädare till folket är kommunisternas fiender och vice versa. Folkets och kommunisternas konfliktpositioner uttrycks i och med detta som oseparatorbara – ja kommunisternas position hegemoniseras genom att den framställs som folkets position. På grund av att folkets konfliktposition framstår som giltig i sig, då den inte behöver motiveras, (re)produceras dessutom föreställningen av folket som en suveränitet. Kommunisterna underkastar sig dessutom denna suveränitet genom att alltid rättfärdiga folkets konfliktposition.¹⁰⁶ De blir så att säga, i retoriken, undersåtar åt sin egen konstruktion.

Även de borgerliga demokratiernas, ofta benämnda som ”Münchenherrarna”¹⁰⁷, roll i det militära nederlaget betonas av *Ny dag*. Redaktionen poängterar att fascisternas framgångar genom i synnerhet ”Madridkuppen [var] inspirerad av regeringen i London”¹⁰⁸. Trots att de västallierade här artikuleras i antagonistiskt förhållande till folket, så är det ändå genom kopplingen till fascismen som motsättningen ges betydelse. Detta då borgerligheten endast antagoniseras genom sin medgörlighet till fascismen – och inte genom att borgerligheten i sig framställs som en fiende till folket eller kommunisterna. Trots att *Ny dag* beskriver de borgerliga demokratierna som antagonister så är det fascismen som framställs som den egentliga och yttersta fienden. I vän-fiendekomplexet framstår följaktligen fascismen som en nodalpunkt, vilken avgör vem som skall klassas som antagonist eller vän.

Ny dag använder i slutet av det spanska inbördeskriget en retorik där kommunisterna står ensamma i folkfronten mot framförallt fascister men också mot anarkister, socialdemokrater och liberaler. Att kommunisterna artikuleras som det *enda* folkfrontspartiet förefaller vid första anblick som motsägelsefullt då en folkfront i regel inbegriper ett konglomerat av allierade politiska rörelser, som kämpar mot en gemensam fiende. Genom rapporteringen konstruerar dock *Ny dag* en föreställning om att varje motståndare till kommunismen står för ett partikulärt särintresse. Dessa särintressen står i motsatts till folkets universella intressen, vilka i *Ny dag* fixeras till kommunisternas (isolerade) konfliktposition. Tidningen använder sig här av implicita dikotomier – där universalism står emot partikularism, där enhet står mot splittring och där lojalitet står i strikt kontrast mot förräderiet. *Ny dag* fixerar alltid

¹⁰⁶ De hegemoniserande måste följaktligen underkasta sig den universalitet vilken det hegemoniserade framställs i.

¹⁰⁷ Denna retorik syftar till att definiera vän-fienderrelationerna i förhållande till folkfrontspolitiken på ett sätt som gör gällande att de liberala demokratiernas företrädare, i synnerhet Storbritannien och Frankrike, svikit antifascismen. *Ny dag*, 9/3 1939, s. 1.

¹⁰⁸ *Ny dag*, 8/3 1939, s. 1.

kommunisterna i positivt förhållande till de förstnämnda och på så sätt kan kommunisterna i sin politiska isolering ändå företräda ett universellt folk. Detta på grund av att folkets intressen har fixerats som ett förkroppsligande av kommunisternas de facto partikulära konfliktposition. Dessa uttryck faller väl inom de ramar som Carl Schmitt beskriver som typiska för den liberala logiken inom det politiska, det vill säga att politiska rörelser måste säga sig företräda alla (om än ett paradoxalt "alla"). Retoriken är följaktligen ytterligare ett exempel på en slags konformism i förhållande till en bredare politisk diskurs.

Konflikten i Spanien är dock inte den enda konflikt som *Ny dag* förhåller sig till vid folkfrontens sista tid, då även det sino-japanska kriget¹⁰⁹ tar viss plats i tidningens rapportering. Denna konflikt är intressant att ta upp som exempel inom folkfrontens ramar, då ingen explicit fascistisk rörelse var inblandad i konflikten. *Ny dag* sammanfattar kriget som ett där "[d]et kinesiska folket [för en] kamp för sin självständighet mot de japanska imperialistiska rövarena". Detta belyser att även en antiimperialistisk retorik kan ge betydelse till vän-fiendeförhållanden under folkfrontstiden, men också att den antifascistiska retoriken främst förefaller ha använts för att beteckna vän-fiendeförhållanden i Europa. I den sino-japanska konflikten låter SKP istället vän-fiendeförhållandena få betydelse genom förhållandet imperialism-antiimperialism.¹¹⁰ *Ny dag* skriver dessutom att "Sveriges frihetsälskande folk" "från första stund" har sympatiserat med det kinesiska folkets kamp. För att bevisa att kommunisternas sympatier i konflikten är rättmätiga och legitima, framställs kommunisternas ställningstagande som det svenska folkets ställningstagande, vilket är ett tydligt exempel på hegemonisering. Även betydelsen av folkets "frihetsälskande" fixeras här i förhållande till det uttryckta vän-fiendeförhållandet, då ett agerande för frihet är ett agerande i linje med kommunisternas artikulera vän-fiendeförhållande.¹¹¹ En kamp för frihet är en kamp mot imperialismen och dess kollaboratörer.

Delar av retoriken känns också igen från den gällande Spanien:

Skapandet och befästandet av den antijapanska nationella enhetsfronten av hela Ert stora folk, bortjagandet av de japanska agenterna, de nationella förrädarna, de trotskistiska

¹⁰⁹ Det som allmänt brukar kallas för det andra sino-japanska kriget påbörjades 1937 när Japan, med full kraft, invaderade Kina. Kriget kom att söndra Kinas nationalistiska regering samtidigt som Kinas kommunister växte i styrka. Den japanska arméns framryckningar kom dock att hejdas redan 1939 för att ytterligare försvåras i slutet av 1941 då USA förklarade Japan krig. Kriget kom dock att bli mycket kostsamt för den kinesiska civilbefolkningen då den japanska krigsmakten var mycket brutal. "China." *Encyclopædia Britannica*. *Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, Encyclopædia Britannica, 2011, Web, <http://www.britannica.com/ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/111803/China>, hämtad 2011-10-01.

¹¹⁰ Antiimperialist-imperialist, antifascist-fascist, (pro)kommunist-antikommunist, folk-folkfiende betecknar alla den binära motsättningen vän-fiende.

¹¹¹ *Ny dag*, 14/4 1939, s. 1.

förbrytarna, klargör för alla folk det kinesiska folkets beslutsamma och okuvliga vilja att kämpa tills fullständig seger vunnits och tills det gjort slut på de japanska imperialisternas fälttåg mot Kina, dess urgamla frihet och dess hjältemodiga folk.¹¹²

Det som går igen är hur vän-fiendekomplexen artikuleras som konfliktförhållandet mellan folkens enhetsfronter och en fiende som exkluderats ur folket (som ett paradoxalt ”alla”). Konflikten beskrivs inte heller som en konflikt mellan folk, utan en mellan Kinas folk och japanska imperialistiska särintressen. De krigförande japanerna har därmed exkluderats från det japanska folket. Folkets konfliktposition härleds dessutom till den ”urgamla” historien. Här framställer *Ny dag* folkets konfliktlinjer som en historisk kontinuitet av frihet, vars innebörd är direkt fixerad till kommunisternas intressen. Dessa intressen är dock samtida, vilket tydliggörs genom att exempelvis trotskister framställs i ett antagonistiskt förhållande till denna historiska kontinuitet av frihet.¹¹³ Att *Ny dag* använder åsyftad historisk kontinuitet är ytterligare ett exempel på konformism i förhållande till en bredare politisk diskurs. Retoriken är alltså inte typisk för kommunisterna, utan kan kännas igen från en bredare politisk kontext, vilket exemplifierats av exempelvis Michel Foucault (se kapitel 2.1).

Ny dag sammanfattar dessutom hur Kinas folks kamp är inordnad i en större konflikt:

Hela den framstegsvänliga mänskligheten förstår att det kommunistiska folket inte blott försvarar sin hembygd, sin egen frihet utan alla folks frihet och fred.¹¹⁴

Här exkluderas fiendens konfliktposition från ”alla folks” intressen vilket också tydliggör att alla folk fixeras till samma, av *Ny dag*, artikulerade intressen. De olika folk som framställs fixeras alla i förhållande till kommunisternas partikulära konfliktposition, vilket inbegriper att deras implicerade olikheter de facto upphör. Denna retorik kan ses i relation till en mer borgerlig nationalistisk diskurs som ger folket betydelse i förhållande till andra folks olikheter – en diskursiv logik som kommunisterna inte bekänner sig till.¹¹⁵ I *Ny dag* framstår alla folk som lika på grund av att de fixeras till samma konfliktposition i ett vän-fiendekomplex och därför är det kommunistiska folkets kamp inte en isolerad företeelse, utan en kamp för hela mänskligheten. Retoriken är dessutom ett tydligt exempel på hegemoniseringsförsök där

¹¹² *Ny dag*, 14/4 1939, s. 1.

¹¹³ Lev Trotskij (1879 – 1940) var en av ledarna under den ryska revolutionen, men föll under Stalinåren i politisk onåd. Trots det hade han en stark kår av anhängare, inte minst i Spanien. Trotskij mördades den 21 augusti 1940 av en kommunist beväpnad med en ishacka. Sovjetunionen förnekade all koppling till mordet, vilket exempelvis uttrycks i *Ny dag*: Mördaren ”är inte [...] kommunist. Kommunisterna sysslar nämligen inte med terrorhandlingar.” Så enkel var den beviskedjan; den bevisade så att säga sig själv. *Ny dag* 21/08 1940, s. 1; ”Leon Trotsky.” *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*, Encyclopædia Britannica Inc., 2012. Web, <http://www.britannica.com/ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/606722/Leon-Trotsky>, hämtad 2012-04-23.

¹¹⁴ *Ny dag*, 14/4 1939, s. 1.

¹¹⁵ Se exempelvis Lundberg.

kommunisternas politik artikuleras som allmängiltig, genom att motståndarna exkluderas och förnekas. Återigen inordnar sig tidningen i en diskurs där politisk legitimitet vinnns genom påståenden om att företräda alla.

5.1.2 Folkfrontens uppbrott: En jämförelse mellan Polen och Finland

Bara någon vecka efter den tysk-sovjetiska pakten låg stora delar av världen i krig. Sovjetunionens icke-aggressionspakt med Nazityskland föranledde dessutom en oöverträffad våg av antikommunism i Sverige. Såväl den borgerliga som den socialdemokratiska pressen började anklaga SKP för att vara landsförrädare, på grund av påstådd kollaboration med Nazityskland. Förslag till partiförbud förbereddes, kommunister internerades och *Ny dag* belades med transportförbud.¹¹⁶ Inom detta politiska klimat är följande *Ny dag*-artiklar skrivna.

När *Ny dag* den 4 september 1939 kommer med det första tydliga ställningstagandet om Nazitysklands angrepp på Polen, sker det via en ”proklamation från Sveriges kommunistiska parti”. Genom att beskriva ett krig ”mellan de kapitalistiska stormakterna” ges hela kriget mening som ”imperialistiskt”. Vidare legitimeras Tysklands och Sovjetunionens icke-aggressionspakt med påståendet att den möjliggjort för Sovjetunionen att hålla sig utanför kriget, som på grund av den imperialistiska formen beskrivs som meningslöst och destruktivt.¹¹⁷ Tidningen menar dock inte att kommunisterna i och med detta brutit med antifascismen, tvärt om. *Ny dag* skriver att kommunisterna leder folkets kamp mot Hitler inom Tysklands gränser, en kamp som nu beskrivs vara den viktigaste gentemot fascismen¹¹⁸.¹¹⁹ Folket fixeras således fortfarande i positiv relation till *Ny dags* artikulerade antifascism. Skillnaden mot folkfrontstiden ligger i att de mellanstatliga konflikterna nu inte kan ta antifascistiska, utan endast imperialistiska, former. Antifascismen har helt enkelt bytt arena. Att *Ny dag* poängterar antifascismens fortsatta betydelse bör dessutom uppfattas som ett återopande av historisk kontinuitet och politisk konsekvens. Detta bör ses i förhållande till att SKP, av såväl socialdemokratisk som borgerlig press, angreps med påståenden om att förhållningssättet till Tyskland var inkonsekvent¹²⁰. Diskursen kräver följaktligen att SKP och dess partiorgan bekänner sig till en logik där konsekvens hela tiden måste återopas, trots en förändrad politisk retorik. SKP verkar följaktligen inom (i motsats till utanför) en politisk

¹¹⁶ Schmidt (2005), s. 129ff, 132.

¹¹⁷ *Ny dag*, 4/9, 1939, s. 1.

¹¹⁸ Det är denna retorik som Hirdman betecknat som vänster på grund av att den implicerar en revolutionär taktik gentemot fascismen.

¹¹⁹ *Ny dag*, 15/9, 1939, s.1.

¹²⁰ Se exempelvis Schmidt (2005).

diskurs som kräver anpassning till den politiska hegemonins spelregler – även för ett marginaliserat parti.

I linje med den tysk-sovjetiska pakten tillskansar sig inte endast Tyskland utan även Sovjetunionen områden i Polen. *Ny dag* rapporterar att "[d]en röda armén har [...] utan motstånd fortsatt besättandet av Väst-Ukraina och Väst-Vitryssland". Citatet visar att tidningen låter anspråk på en historisk kontinuitet legitimera angreppet. Detta genom att territoriernas beteckning, "Väst-Vitryssland" och "Väst-Ukraina", naturliggör Sovjetunionens territoriella anspråk.¹²¹ Åberopandet av historisk kontinuitet uppvisar stora likheter med den traditionella historieskrivning som Foucault kritiserar, vilket indikerar att SKP:s legitimeringsstrategier inte är specifika för den kommunistiska rörelsen, utan återigen är typiska för en mer allmänrådande logik inom det politiska. *Ny dag* beskriver vidare att annekteringen ligger helt i det "jublande" folkets intresse då dessa befriats från "den polska fascistregimens förtryck och terror". Den nazistiska ockupationen av Polen beskrivs dock med andra ord. *Ny dag* skildrar här "den ohyggliga brutalitet med vilken de nazistiska trupperna går fram i de besatta polska områdena". De tyska förehavandena konkretiseras dessutom som "mordrazzior [riktade] mot folket".¹²² Genomgående för hela rapporteringen är att folket (trots att Sovjetunionen och Nazityskland de facto deltar i ett gemensamt angrepp mot Polen) fixerats till den sovjetiska antifascismen, vilket medför att den sovjetiska aggressionen mot Polen, i motsats till den tyska, kan framställas som legitim. Legitimeringsprocessen kopplas således till folkets intressen, vilka fixerats i förhållande till *Ny dags* uttalade konfliktsituation, som paradoxalt nog fortfarande ges betydelse av antifascismen. Dessa paradoxala uttryck bör ses i ljuset av diskursens konsekvenskrav. För att möjliggöra en bekännelse till dessa konsekvenskrav, vilka en stor del av den politiska legitimiteten tycks bygga på, måste kollaborationen med nazismen, trots pakten, framställas som antifascistisk.

Annekteringen av de finska områdena, efter det finsk-sovjetiska kriget 1939–40¹²³, legitimeras inte på samma sätt som de polska. De annekterade finska områdena ges inte Sovjetisk-klingande namn, utan betecknas av *Ny dag* som den "karelo-finska sovjetrepubliken". Istället för att försöka legitimera de territoriella anspråken genom att

¹²¹ Såväl Ukraina som Vitryssland var delrepubliker inom Sovjetunionen. Jag vill också påminna om att Polen vid invasionen endast varit en självständig stat i cirka 20 år, vilket gör att beteckningarna "Väst-Vitryssland" och "Väst-Ukraina", i synnerhet från ett ryskt perspektiv, kan antas ha en viss giltighet inom diskursen.

¹²² *Ny dag*, 23/9 1939, s. 1.

¹²³ Den 30 november 1939 angrep Sovjetunionen Finland. Detta då Finland hade förvägrat Sovjetunionens territoriella krav. I slutet av januari påbörjades fredsförhandlingar vilka resulterade i att Sovjet tillskansade sig finska Karelen. Schmidt (2005), s. 137–138.

försöka naturliggöra områdena som historiskt/naturligt sovjetiska, skriver tidningen att "[e]n lysande socialistisk framtid väntar dess [karelens] folk" och att "[i]mperialismens krigsbaser [nu] blir stödjepunkten för freden och friheten"¹²⁴. Här stödjer sig tidningen på ett vän-fiendekomplex, vilket uttrycks som imperialism kontra socialistisk eller kommunistisk antiimperialism. Slutet på det finsk-sovjetiska kriget är således en tydlig punkt som visar att den huvudsakliga framställningen av fienden har förändrats från fascism till imperialism, åtminstone i förhållande till denna konfliktsituation. Dessutom legitimeras invasionen genom att finländarna inkluderas i en teleologisk tidslinje, där Sovjetunionens socialism beskrivs som ett väsentligt framsteg. Det förefaller här som att legitimering genom en implicit eller explicit koppling till en tidslinje kan göras genom att åsyfta en resa *från* en gemensam historisk utgångspunkt (som i Polen) likväl som *mot* ett gemensamt historiskt mål (som i Finland). De representerade folkens gemenskap i själva resan förefaller därmed vara det centrala i legitimeringen av territoriell samhörighet. Här deltar *Ny dag* dessutom i en kamp om att definiera historiens utgångspunkt och riktning. Genom att delta i denna kamp underkastar sig tidningen samtidigt diskursens krav på att uttrycka "*historisk kontinuitet och permanent förändring*"¹²⁵. Följaktligen använder SKP samma legitimeringsanspråk som Linderborg visat vara så typiska för politiska rörelser i samtiden. Detta ser jag som en slags konformism till det politiska som helhet.

5.1.3 Invasionerna av Norge och Danmark

Invasionerna av Norge och Danmark den 9 april¹²⁶ 1940 innebär ytterligare en kris för SKP, som partiorganet *Ny dag* måste hantera. SKP är i stort sett en representant för Sovjetunionen, som nu är allierat med det land vilket är i färd att ockupera Sveriges grannländer. *Ny dag* måste här gå en knivig balansgång för att representera Sovjetunionens intressen i en svensk kontext – där sympatierna med Norge och Danmark kan förväntas vara stora. Konflikten är intressant att ta upp som exempel då den resulterar i en serie hastiga omdefinitioner av kommunisternas representerade vän-fiendekomplex, vilka *Ny dag* tvingas legitimera.

¹²⁴ *Ny dag*, 17/4 1940, s. 1.

¹²⁵ Linderborg, s. 460.

¹²⁶ Invasionerna, som inleddes den 9 april 1940, gick under det tyska kodordet "Operation Weserbüing". Stridigheterna i Danmark blev mycket kortvariga och tyskarna kunde utropa militär seger redan samma dag. Kriget i Norge blev mer långvarigt då de västallierade landsatt expeditionstrupper i landet. Först den 8 juni (efter Tysklands invasion av Frankrike) evakuerade de västallierade sina trupper från Norge. Även den norska regeringen samt kungahuset retirerade till England där de verkade i exil. I Danmark fortsatte regeringen att, under tysk ockupation, verka tills 1943. "*andra världskriget: Blixtkrig i väster*". <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/andra-varldskriget/blixtkrig-i-vaester>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-05-20.

Tidningen skriver den 28 mars, strax före den tyska invasionen av Norge, att Storbritannien är hotet mot såväl den norska som den svenska nationella suveräniteten:

Enligt uppgifter från Berlin kommer Tyskland inte passivt att finna sig i att västmakterna ämnar kränka Norges neutralitet och utöva 'polistjänst' i dess farvatten. Som ett led i motåtgärderna uppges att Tyskland tänker kräva av de neutrala att beväpnade handelsångare från krigförande land skall behandlas som krigsfartyg och följaktligen icke få ligga i neutral hamn i mer än högst 24 timmar. [...] Om vederbörande land icke efterkommer detta krav skulle det på tyskt håll betraktas som ett brott mot neutraliteten.¹²⁷

Ny dags vinkling är inte explicit protysk och Tyskland inordnas inte heller i ett vän-förhållande, men likväl är det Tysklands utrikespolitiska linje som i stort sett presenteras oemotsagd. Den argumentation som *Ny dag* här presenterar har dessutom i huvudsak en legalistisk utgångspunkt i och med att den hänvisar till internationell lag. Tidningen kan som ett resultat av den legalistiska retoriken undvika att koppla eller fixera endera partens konfliktposition till ett vän-/fiende-förhållande med folket. På grund av den allmänna uppfattningen om det legala som det enda legitima, impliceras dessutom att tyskarnas ståndpunkt är legitim. I kontrast hade en retorik där det oavhängiga folket ensamt rättfärdigar handling, varit ett exempel på ett åberopande av legitimitet som inte kräver en legalistisk argumentation. En sådan används dock inte.

Redan under invasionsdagen, den 9 april 1940, domineras *Ny dags* förstasida av artiklar som behandlar den tyska invasionen av Norge och Danmark:

Tyska regeringen har kungjort att, den tänker övertaga det militära skyddet för Norge och Danmark. Danska regeringen har under protest ställt sig under detta beskydd. [...] Oslofjorden är blockerad av en tysk flotta och tyska minfält från Skagen till norska kusten spärrar sjöfarten åt väster, varför även Sverige är inneslutet. [...] För Sveriges vidkommande måste hela folket samlas kring uppgiften att hålla landet utanför krigets offer och förödelse. Detta bör kunna ernås, om regeringen snabbt vidtar de åtgärden som i det nya läget är nödvändiga för att säkra freden, om den håller efter krigsaktivisterna och återställer demokratin i Sverige.¹²⁸

Ny dag försöker här hegemonisera SKP:s neutralitetspolitik, Sovjetunionens förmodade önskan av att hålla Sverige utanför kriget, genom att påstå att politiken ligger i *hela* folkets intresse. Här har SKP:s antagonister, representerade som "krigshetsare", därför exkluderats från folket (som ett paradoxalt "alla") och dess intressen. Därmed kan även folkets antagonism riktas mot dessa "krigshetsare". Folkets intresse av att den svenska demokratin bör återställas är dessutom en omskrivning för att den statliga repressionen mot

¹²⁷ *Ny dag*, 28/3 1940, s.1.

¹²⁸ *Ny dag*, 9/4 1940, s.1.

kommunisterna måste upphöra¹²⁹. Sålunda använder SKP krisen för att framhäva sina intressen som folkets eller Sveriges intressen, vilket är en tydlig form av hegemoniseringsförsök. *Ny dag* fixerar följaktligen folkets intressen till kommunisternas ståndpunkt i ett vän-fiendekomplex. Folket har ett intresse av antagonism gentemot kommunisternas motståndare. Det måste poängteras att tidningen fortfarande använder folket, och inte exempelvis arbetarklassen som privilegierad subjektposition. Detta trots att folkfronten har upphört och att kriget nu framställs som ett imperialistiskt krig mellan kapitalistiska stormakter. Återigen anpassar sig *Ny dag* följaktligen till en bredare diskursiv logik som kräver ett återopande av allas (folkets) intressen.

Dessutom har det nya krigsläget resulterat i att fienden nu framställs som ”krigshetsare” och ”imperialist”, vilket tydliggörs då det är mot dessa som *Ny dag* nu riktar folkets antagonism¹³⁰. Dessa framställningar av fienden ligger dessutom helt i linje med Sovjetunionens nya tolkning av kriget, som kräver en neutralitetspolitik. I den kommunistiska retoriken är det motståndarna till denna politik som ska bekämpas. Det indragna citatet tydliggör därför att krisen leder till direkta förändringar i framställningen av vän-fiendekomplexets binära grund.

En annan artikel publicerad under invasionsdagen är i själva verket ingenting annat än en kommuniké från ”den tyska försvarsmaktens överkommando”:

För att göra motvärn mot det pågående brittiska angreppet mot Danmark och Norges neutralitet har den tyska försvarsmakten övertagit det beväpnade skyddet för dessa länder.¹³¹

Anmärkningsvärt är att *Ny dag*, som bara ett halvår tidigare stod i kraftig opposition mot den tyska nazismen, väljer att oemotsagt publicera nazistiska kommunikéer på förstasidesplats. Kommunikén får betydelse såtillvida att den positionerar Storbritannien som fienden i ett större vän-fiendekomplex. Detta sker såväl genom att brittiska kommunikéer inte publiceras, som genom att Storbritannien representeras som huvudsaklig antagonist. Hela det artikulerade sammanhanget implicerar i och med detta att det tyska angreppet endast är en reaktion gentemot Storbritanniens aggression. I sig är publiceringen på grund av att Nazityskland inte

¹²⁹ Detta explicitgörs exempelvis i *Ny dag*, 9/1 1940 då tidningen beskriver att ”en polisdiktaturlag har genomförts i strid mot [grundlagen]”. Det som åsyftas är Sveriges förnyade censur- och polislagstiftning vilken använts för att belägga kommunistpressen med transportförbud samtidigt som SKP:s medlemmar har jagats och internerats. Schmidt (2005), s. 158ff.

¹³⁰ Beteckningarna kopplas till dikotomin antiimperialist-imperialist, vilken främst används för att ge mening till konflikter utanför Sveriges gränser.

¹³¹ *Ny dag*, 9/4 1940, s.1.

längre är en fiende också en indikation på hur instabilt, det av *Ny dag* upplevda, vänfiendekomplexet är.

Vidare försöker *Ny dag* representera allmänhetens, en vagare representation av folket, reaktion på de nya krigshändelserna:

Alla andra bekymmer eller glädjeämnen trängdes tillbaka. Varje ord som yttrades rörde krigssituationen. I hemmen satt husmödrarna, bleka och allvarliga, och fångade girigt varje ord i upprepade de radiorapporterna. På arbetsplatserna gick diskussionens vågor allt högre allteftersom nyheterna letade sig in bland maskinerna. På gatorna blandades överallt grupper framför de uthängda extrabladen. Så lidelsefullt har det aldrig diskuterats bland stockholmarna som just idag. Det var omöjligt att följa några vissa linjer bland opinionen. Man var alltigenom förvirrad och förmådde inte ta ställning till de allt mera sensationella krigsrapporterna.¹³²

Själva kärnan i rapporteringen om ”stockholmarnas förvirrade och ställningslösa” hållning är svårt att tolka som någonting annat än en direkt spegling av den nya undantagssituation som SKP och *Ny dag* nu försatts i. Från Komintern kommer svårtolkade krav på att driva en politisk linje vilken visats vara svår för många kommunister att acceptera¹³³. Samtidigt måste *Ny dag* försvara SKP:s ställning i den svenska opinionen. Rörelsen vet således inte på vilket ben den ska stå samtidigt som partiet förväntas och förutsätts ta ställning. Slitningarna mellan olika ställningstaganden kom att få paradoxala uttryck i rapporteringen om framförallt striderna i Norge. Som ett resultat av ambivalensen som måste legitimeras, framstår det representerade folket som ett direkt förkroppsligande av SKP:s osäkerhet. Representationen av folket som osäkert innebär dessutom att SKP:s ambivalens begripliggörs samtidigt som den hegemoniseras och framställs som naturlig. SKP:s osäkerhet är hela folkets osäkerhet och vice versa.

Den försiktigt protyska, men fortfarande ambivalenta, hållningen fortsätter i rapporteringen från den 10 april, då *Ny dag* fortsätter att ”neutralt” publicera nazisternas kommunikéer. Tidningen visar exempelvis hur ”Nazistchefen Quisling” legitimerar sin norska kollaborationsregering genom att hänvisa ”till det brott mot Norges neutralitet som begåtts av västmakterna på grund av de ’intetsägande protesterna från [den norska] regeringen.”¹³⁴ Vidare publicerar *Ny dag* en text som beskriver att det nazistiska Nasjonal samling¹³⁵ anser sig

¹³² *Ny dag*, 9/4 1940, s.1.

¹³³ Det rådde exempelvis stor konflikt inom SKP angående hur partiet skulle förhålla sig till Norge-konflikten. Exempelvis Stockholmsdistriktet var explicit kritiskt mot förskönanden av den tyska invasionen. Schmidt (2005), s. 139.

¹³⁴ *Ny dag*, 10/4 1940, s. 1.

¹³⁵ Nasjonal Samling grundades 1933 av Vidkun Quisling som ett i huvudsak fascistiskt parti med antikommunism som huvudfråga. Partiet var förhållandevis svagt och dess väljarstöd översteg aldrig cirka två procent. Ändå blev partiet, i och med den tyska ockupationen, statsbärande. Efter kriget blev stora delar av

ha ”övertagit makten för att tillvarata Norges intressen”¹³⁶. I likhet med rapporteringen från invasionsdagen använder sig *Ny dag* av i stort sett okommenterade pressmeddelanden från nazisterna och undgår därmed ett explicit ställningstagande. Några meddelanden från de västallierade krigsmakterna eller den norska motståndsrörelsen publiceras inte, men frånvaron av ett tydligt ställningstagande kan ses som en gardering från *Ny dag* då redaktionen fortfarande kan byta inriktning utan att det upplevs som bristande konsekvens. Publiceringen av tyska kommunikéer kan alltid bortförklaras som journalistiska publiceringar, utan politisk baktanke. Bristen på ställningstaganden kan följaktligen ses som en konformism gentemot den politiska diskursens krav på konsekvens. Urvalet av kommunikéer indikerar dock att SKP och *Ny dag* förväntar sig att den pro-tyska hållningen ska stabiliseras. Som tidigare är inte folkets åsikter om nazisternas förehavanden explicitgjorda, vilket är en indikation på att folkets fixering i förhållande till antifascismen är svår att omdefiniera.

En förändring från den pro-tyska rapporteringen sker redan den 11:e april, vilket belyser *Ny dags* ambivalenta hållning gentemot den tyska invasionen av Norge. Med rubriken ”Tappert norskt försvar mot inkräktarna”¹³⁷ tydliggör tidningen att den inte (längre) stödjer det tyska angreppet. *Ny dag*-redaktionen är dock noggrann med att poängtera att norrmännen gör motstånd mot såväl de tyska som mot de brittiska trupperna, vilket visar att ”folkets agerande” inordnas i den antiimperialistiska retoriken. Anmärkningsvärt är också tidningens skifte i attityd till de norska nazisterna och dess kollaborationsregering: ”Nazistiska förräderier har förekommit i norska arméns officerskår. Regeringen Quisling [...] har hela folket emot sig[...].”¹³⁸ Citaten visar att båda de krigförande länderna nu utgör en gemensam antagonist i förhållande till ”folkets fredsintresse”. Detta på grund av att det imperialistiska kriget i sig går stick i stäv med folkets fredsintresse. Dessutom har fascismen och folket återigen uttryckts som varandras fiender. *Ny dag* använder sig således av två nivåer i det representerade vän-fiendekomplexet. En underordnad nivå där folkets fredsintresse ställs mot imperialistiska krigförande stater och en överordnad där fascismen är den yttersta fienden. I den tidigare framställda försiktigt pronazistiska retoriken undviker *Ny dag* helt att fixera konflikten till folkets intressen, vilket resulterar i att folket aldrig ställs på fascisternas sida. Det representerade vän-fiendekomplexet förefaller dock vara oerhört instabilt. En instabilitet som

partiledningen (inklusive Quisling) avrättade.

”Nasjonal Samling”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/nasjonal-samling>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-09-26.

¹³⁶ *Ny dag*, 10/4 1940, s. 1.

¹³⁷ *Ny dag*, 11/4 1940, s. 1.

¹³⁸ *Ny dag*, 11/4 1940, s. 1.

tydliggörs på grund av att krisen tvingar *Ny dag* att göra ständiga omtolkningar, som kontinuerligt leder till omdefinitioner av representationen av vän-fiende.

Samtidigt som *Ny dag* ändrar inriktning och (delvis) tar explicit ställning till kriget väljer tidningen att publicera Sovjetunionens officiella fördömande av båda krigförande sidor. Den antinazistiska (och nu mer försiktigt antibrittiska) hållningen fortsätter den 12:e april, då tidningen för första gången försöker förklara den kommunistiska rörelsens roll i stridigheterna:

Förräderiet i den norska arméns officerskår har tydligen varit av stor omfattning. Nu får man bära följderna av att socialdemokraterna i reaktionens sällskap hetsat mot kommunistiska partiet, där det inte fanns några 'landsförrädare', men låtit de verkliga landsförrädarna vara i fred.

Det norska folket kämpar alltså med stor tapperhet mot inkräktarna, men tydligen utan egentlig ledning[...]¹³⁹

Vidare nämner artikeln att Norges regeringskris är huvudorsaken till att en ledning för motståndet saknas, samtidigt som motgångarna är ett direkt resultat av norska officerares förräderi. Retoriken känns igen från det Spanska inbördeskrigets nederlag, men till skillnad från Spanien finns det inte i Norge en större kommunistisk (stridande) rörelse. Den katastrofala situationen härleds här direkt till socialdemokratins "och reaktionens" hetsande antikommunism. Även här hegemoniseras således kommunisternas partikulära konfliktposition i och med att den representeras som hela folkets konfliktposition. Ett angrepp mot kommunisterna är ett angrepp mot folkets motståndskraft. Det bör även uppmärksammas att *Ny dag* betecknar fienden som landsförrädare, vilket indikerar att tidningen återigen bekänner sig till och svarar mot krav inom en borgerlig nationalistisk diskurs. Denna bekännelse är ett av få sätt för SKP att bevisa att de själva inte är förrädare – i en kris där SKP ständigt hotas av att klassas som fiende. En sådan klassificering skulle direkt kunna möjliggöra ett partiförbud, vilket hade kunnat resultera i att SKP utplånas från det politiska inom Sveriges gränser.

Bara tre dagar efter den tyska invasionen av Norge förändrar *Ny dag* sin antibrittiska hållning. Tidigare beskrev tidningen hur Storbritanniens provokationer tvingat Tyskland att agera, men nu representeras britterna istället som undfallna:

Tyskarna [...] har företagit våldsamma bombangrepp mot öppna norska städer och civilbefolkningen. Kungahusets medlemmar har med kulsprutor jagats i skogarna. Churchill har hållit ett tal, där han cyniskt försvarat den engelska flottans underlåtenhet

¹³⁹ *Ny dag*, 12/4 1940, s. 1.

att göra ”onödig patrulltjänst” vid Danmarks och Norges kuster medan tyskarna gick i land.¹⁴⁰

Illegitimiteten tydliggörs genom en retorik som åsyftar angrepp mot civilbefolkningen, men också då kungafamiljen framställs som naturlig representant för hela folket.¹⁴¹ Genom att låta kungafamiljen representera den angripna nationen bekänner sig tidningen återigen till en tillsynes borgerlig nationalistisk diskurs. Detta är en indikation på att monarkins symboliska position (förmodligen på grund av en nationalistisk borgerlig hegemoni) inom den politiska diskursen var stark. Även ett marginaliserat och revolutionärt parti som SKP tvingas, för att vinna politisk legitimitet, använda kungafamiljen i sin retorik. Retoriken bör ses i ljuset av den rådande antikommunismen. Den politiska hegemonin tvingar paradoxalt nog en marginaliserad rörelse att artikulera motstånd gentemot denna antikommunism genom diskursiv konformism – genom bekännelser till en politisk hegemoni som ligger långt ifrån en typisk leninism eller marxism. Detta, återigen, för att SKP inte ska riskera att klassas som fiende inom det politiska.

I en artikel från Norges nationaldag, den 17 maj 1940, sammanfattar tidningen, vad som nu förefaller vara en mer stabil fixering av SKP:s konfliktposition. Detta görs genom ett citat:

”Jag har kämpat mot tyskerna och sett engelsmännen kuta med svansen mellan bena. Tyskerna är barbarer och engelsmännen ynkyggar och nu tror jag bara på Stalin. [...] ’Hands off Sweden’ har han sagt till tyskerna och du ska få se att svenskarna klarar sig utan det här griseriet”¹⁴²

Artikeln fortsätter med argument om att en fortsatt kamp mot ”tyskerna” är självmord och redaktionen argumenterar för kapitulation. Denna retorik kan jämföras mot den gällande det spanska inbördeskriget, där begreppet kapitulanter fixerades till kommunisternas antagonister. Krigsläget har följaktligen resulterat i direkta förändringar av kommunisternas kämpandenormer. Vidare är texten utformad på så sätt att den försöker legitimera SKP:s och Sovjetunionens neutralitetspolitik – även gällande invasionerna av de neutrala staterna. ”Freden och arbetarintressena [är] det viktigaste” menar tidningen.¹⁴³ Argumentationen tydliggör dock att Tyskland, genom att de betecknas som barbarer, fortfarande framställs som huvudfienden. Trots detta manar dock inte *Ny dag* till motstånd. Notera dessutom att Stalin

¹⁴⁰ *Ny dag*, 12/4 1940, s. 1.

¹⁴¹ Tidningen beskriver även angreppet mot Norge som ett angrepp mot demokratin och friheten, vilket möjliggjorts på grund av att exempelvis Socialdemokraterna flytt fältet. Paradoxalt nog skriver tidningen samtidigt att ”Arbetarrörelsen kan ännu arbeta legalt och till och med ge ut tidningar trots den stränga tyska militärcensuren. Hittills är det bara kommunisterna som gjort det. Socialdemokraterna kan också göra det, men praktiskt taget alla ledarna hade flytt, delvis under panik.” *Ny dag*, 13/4 1940, s. 1.

¹⁴² *Ny dag*, 17/5 1940, s. 1.

¹⁴³ *Ny dag*, 17/5 1940, s. 1.

representeras som den yttersta suveränen vars uttryckta vilja(!) per se ska hålla Sverige utanför kriget.

Retoriken fungerar också som ett sätt att legitimera och begripliggöra SKP:s förhållningssätt till Sovjetunionen, då ”hela Sveriges intressen” är kopplade till Stalins vilja. Detta är en av få gånger som tidningen representerar en politisk suveränitet förkroppsligad i ett personligt subjekt. Anmärkningsvärt är också att arbetarklassen, och inte folket, här används som den subjektsposition vars intressen artikuleras som mest betydande. Det är möjligt att arbetarklassen har partiellt fixerats som en mer central subjektsposition i och med folkfrontens uppbrott, vilket tydliggör hur föränderlig användningen av subjektspositioner är i den politiska retoriken. En annan förklaring ligger i att folket i regel används som en suverän subjektsposition. När suveräniteten istället binds till Stalin har folket därför inte en diskursiv funktion att fylla.

Ny dags pacifistiska hållning gentemot den tyska ockupationen av Norge har dock inte stabiliserats. Den 6 februari 1941 skriver tidningen att ”Norge [snabbt] förvandlas [...] till en ren polisstat”¹⁴⁴ vilket är det ”enda sättet för quislingregimen att – så länge det går – behålla makten över folket, som med alla medel värjer sig mot likriktningen och det tyska herraväldet”. Tidningen skriver vidare om ”naziregimens terror och förföljelser” där ”mord hör till ordningen för dagen”.¹⁴⁵ *Ny dag* använder sig här av en retorik där såväl polisen som nazismen står i självklar opposition till folket, vars motstånd nu framställs som naturligt. Det är dock en eskalering i den tyska ockupationens brutalitet som artikuleras som förklaring till den ändrade konfliktlinjen, vilket även här tydliggör att *Ny dag* försöker framställa sin ambivalenta konfliktsposition som konsekvent. Exempelvis Schmidt godtar *Ny dags* förklaring till den politiska kursomläggningen.¹⁴⁶ I enlighet med min genealogiska utgångspunkt förhåller jag mig dock kritisk till denna uttalade koppling mellan orsak och verkan. Jag ser i detta fall utsagorna som legitimeringsstrategier (krävda av diskursens utformning) utan en nödvändig koppling till egentliga händelseförlopp. SKP måste alltså bekänna sig till en hållning till Norge som fungerar i den svenska diskursen i stort, utan att det upplevs som inkonsekvent. Utsagorna är följaktligen konformistiska i dubbelt avseende, å ena sidan till de ”allmänna” Norge-sympatierna, å andra sidan till diskursens konsekvenskrav.

¹⁴⁴ *Ny dag*, 6/2 1941, s. 1.

¹⁴⁵ *Ny dag*, 6/2 1941, s. 1.

¹⁴⁶ Schmidt skriver att en av orsakerna till SKP:s kursomläggning (bland annat) var ”tyskarnas alltmer terroristiska ockupationsregim i Norge”. Jag menar att det är problematiskt att på detta sätt godta SKP:s och *Ny dags* utsagor som sanna. Schmidt (2005), s. 139.

5.1.3.1 Norgeinvasionen – en sammanfattning

Jag har ovan visat att *Ny dag* under en kort tidsperiod flera gånger bytt förhållningssätt till den tyska invasionen av Norge. Anledningen kan ses i att den suveränitet SKP underkastat sig (Komintern, Sovjetunionen och Stalin) inte uttryckligen tillkännager sin vilja – en vilja som därför kontinuerligt måste tolkas. Skiftet i *Ny dags* förhållningssätt, till samma händelseförlopp, är intressant att studera på grund av att förhållningssätten måste motiveras. Att, som jag ovan visat, beskriva det som naturligt att inte ta ställning, motsägs av de upprepande och motsägande ställningstaganden som tidningen de facto uttrycker. *Ny dag* skiftar nämligen under en relativt kort tidsperiod mellan i huvudsak fyra ståndpunkter. En där *Ny dag* beskriver det som fördelaktigt att inte ta ställning alls, en andra där tidningen försöker förhålla sig neutral, en tredje protysk samt en fjärde antitysk. Det enda som saknas är en probrittisk inställning då tidningen nöjer sig med att kritisera Storbritannien – fast från olika och i sig motsägande positioner. Det enda som inte kritiseras är Norges (och det norska folkets) suveränitet samt det norska folkets artikuleraade konfliktposition. Dessa försvaras dock på olika och motsägande sätt. Anmärkningsvärt är också att *Ny dag* försöker framställa skiftena som ett resultat av konsekvens, även om argumentationen inte alltid är helt övertygande.

Den tyska ståndpunkten försvaras till en början genom att åberopa en specifik tolkning av internationell lag, vilken redaktionen implicerar att Tyskland försvarar. Den senare antityska ståndpunkten försvaras däremot av ett hävdande av folkets suveränitet i sig, vilken påvisas genom dess styrka, aktiva motstånd och framför allt ”korrekta” konfliktlinje. Tidningens ändrade attityd till invasionen resulterar följaktligen i en förändrad beskrivning av hur folket ställer sig till kriget. Den visar också att folkets motstånd och agerande står över internationell lag, vilken *Ny dag* (implicit) använde för att legitimera det tyska angreppet under upptakten till invasionen. Tidningen väljer alltså inte att göra en explicit omtolkning av Nazitysklands påstådda regulativa rätt att invadera norsk mark, utan nöjer sig med att folkets suveränitet står över den tidigare åberopade internationella lagstiftningen. Detta är i sig en bekännelse till den folksuveränitetsprincip vilken är allmänt föreställd i den politiska diskursen, en folksuveränitetsprincip som exempelvis tydliggörs i citatet på sidan ett. Genom att undvika att beskriva ”folkets vilja” innan tidningen fått tydliga instruktioner, kunde *Ny dag* därför lättare omkullkasta den gamla hållningen. *Ny dags* argumentation sker alltså inom ramarna för en konformism till grundprinciper inom den politiska diskursen, där folkets suveränitet,

åberopanden av allas intressen samt påvisad kontinuitet utgör grundstomar. *Ny dag* uttalar sig aldrig i strid med, utan bekänner sig ständigt till dessa diskursiva krav.

Vidare representerar *Ny dag* i regel kommunisternas konfliktpositioner genom att förkroppsliga dem i subjektspositioner. Tidningens ståndpunkt tydliggörs således i folkets och arbetarklassens representerade intressen. Avslutningsvis vill jag visa hur folket används som en suverän subjektsposition. När *Ny dag* artikulerar folkets intressen så ges dessa en universell giltighet. Folkets ståndpunkt behöver därför aldrig motiveras. Att folket osynliggörs när Stalin lyfts fram som suveränitet, tydliggör ytterligare folkets funktion som suverän subjektsposition. När suveräniteten förkroppsligas i något annat än folket, exempelvis Stalin, blir folket som subjektsposition inte lika viktig.

Slutligen förefaller det nödvändigt att fixera folket i förhållande till SKP:s intressen, då folkets intressen alltid impliceras som överordnade alla andra intressen. Således ges SKP:s ståndpunkter, genom det suveräna folket, en allmän giltighet. Argumentationen är onekligen en del i en kamp för att få bredare giltighet inom det politiska. Detta tydliggör att folket är en nodalpunkt och flytande signifikant inom just den politiska diskursen – på grund av att all väsentlig argumentation kopplas till ett folkbegrepp som SKP försöker binda till sina politiska ståndpunkter.

5.1.3.2 Det fredliga folket

Ny dag beskriver även ”[d]e engelska ockupationstrupperna på Island”, vilka tidningen menar ”behandlas på precis samma sätt av civilbefolkningen som de tyska soldaterna behandlas i Norge och Danmark”:

– Man kan säga [...] att den engelska militären stött på ett passivt motstånd som är så kompakt det kan vara. Islänningarna är ju ett folk med stark nationalkänsla och dessutom inte så lite pacifistiskt.¹⁴⁷

Här uttrycker *Ny dag* på ett tydligt sätt ett enskilt folks egenskaper, vilka fixerats till Komintern-kommunisternas freds- och neutralitetsretorik. *Ny dags* redaktion är dock noggrann med att poängtera att de brittiska ockupationstrupperna ”uppträder hyfsat och försynt” och den skarpaste kritiken riktas mot de kanadensiska trupperna som nattetid ”ställde till med vilda slagsmål på gatorna”¹⁴⁸. Det är enkelt att uppleva kritiken mot de allierade trupperna som fånig eftersom kritiken uttrycks samtidigt som stora delar av världen befinner

¹⁴⁷ *Ny dag*, 4/3 1941, s. 1.

¹⁴⁸ *Ny dag*, 4/3 1941, s. 1.

sig i ett blodigt krig. Artikeln exemplifierar dock intressanta förändringar av kommunisternas subjektssnormer och ideal.

Jag menar att denna artikel är ett exempel på hur förhållandet till ett överordnat vän-fiendekomplex så tydligt påverkar *Ny dags* subjektssnormer, i det här fallet strikt skötsamhet och pacifism. Dessa ideal och normer förkroppsligas i detta exempel av det isländska folket. Skötsamhetsidealet förstärks ytterligare genom exemplet med de vilda kanadensiska ockupationstrupperna, vilka representerar skötsamhetsnormens binära motsats. De kommunistiska motstånd- och kämpandenormer som Brink Pinto beskriver, lyser i detta fall med sin frånvaro. Påståendena om folkets specifika nationalkänsla är dock inte helt otypiska för den sovjetkommunistiska rörelsens uttryck under mellankrigstiden¹⁴⁹. Dock förefaller *Ny dag* aldrig göra någon skillnad mellan folkets specifika karaktärer, då dessa alltid tenderar att fixeras för att fungera i kombination med kommunisternas konfliktposition. De implicerade skillnaderna (eller särarterna) är alltså meningslösa då skillnad (eller särart) uttrycks där endast likhet existerar.

Exemplen visar att den tysk-sovjetiska pakten, vilken (i alla fall i efterhand) har betraktats som en undantagsperiod, även fått avspegling i *Ny dags* normbeskrivningar. Exemplen indikerar också hur instabila dessa normer är då de är direkt fixerade till (och underkastade) föränderliga vän-fiendeförhållanden. Förändringar inom den politiska diskursen kan följaktligen framkalla ringar på vattnet, vilka förändrar såväl normer som ideal kopplade till folket.

5.1.4 Slutet på pakten och kriget mellan Sovjetunionen och Tyskland

Den tyska invasionen av Sovjetunionen, också känd som Operation Barbarossa, påbörjades den 22 juni 1941, vilket medförde det definitiva slutet på Molotov-Ribbentrop-pakten. För *Ny dag* resulterade det nya krigsläget ännu en gång i att gamla förhållningssätt till neutralitetspolitik och de krigförande parterna måste omdefinieras. Detta som ett resultat av att den tidigare (om än temporära) normaliteten förlorat sin giltighet. Tidningsartiklarna som berör kriget är under perioden högst propagandistiska, inte minst på grund av att Sovjetunionen redan den tredje juli 1941 beskrivs i stort sett ha krossat det tyska motståndet (samtidigt som Tyskland i princip brutit igenom det sovjetiska försvaret). Propagandan

¹⁴⁹ ”När arbetarrörelserna splittrades i revolutionära och reformistiska falanger i samband med den ryska revolutionen kom tonvikten efterhand att läggas på nationella projekt – socialism i ett land[...]” Fernandez & Spång, s. 30.

stämmer alltså illa överens med de egentliga händelserna på östfronten.¹⁵⁰ Jag kommer dock inte att göra någon vidare genomgång av krigspropagandans korrelation med krigsläget i sig, utan fokusera på hur krigsläget påverkar *Ny dags* användning av folket som begrepp. Dock är det viktigt att poängtera att Sovjetunionen befinner sig på defensiven och förlorar territorium under hela 1941, vilket bidrar till SKP:s politiska isolering. De flesta historiker är överens om att den militära vändningen först kommer vid slaget om Stalingrad vintern 1942-43, vartefter även antikommunismen minskade i intensitet.¹⁵¹

Redan den 14 juni 1941, alltså innan Sovjetunionens indragning i kriget, skriver *Ny dag* att ”Krigsryktena Sovjet-Tyskland” är ”[p]rovokatorisk propaganda för krigets utvidgande”:

Trots det uppenbart löjliga i dessa rykten har man på ansvarigt håll i Moskva funnit det nödvändigt att på grund av det ihärdiga spridandet av dessa rykten bemyndiga Tass meddela att dessa rykten är klumpigt tillverkad propaganda av makter som är fiender till Sovjetunionen och Tyskland och intresserade av att kriget utvidgas ytterligare.¹⁵²

Ny dag uttrycker här att Sovjetunionen och Tyskland har gemensamma fiender, vilket indikerar att paktens bidragit till föreställningen av ett vän-fiendekomplex som skiljer sig avsevärt från det tidigare.¹⁵³ I praktiken har Sovjetunionen och Tyskland här formerats på samma sida i ett vän-fiendekomplex genom logiken ”fiendens fiende är min vän”. I artikeln framställs ett krig mellan Sovjetunionen och Nazityskland (i *Ny dag*) som otänkbart, på grund av att Nazityskland inte uttrycks som en fiende till kommunisterna eller folken. Artikeln tydliggör också hur Sovjetunionens uttalanden (via nyhetsbyrån Tass) direkt och oproblematiskt representeras som sanna. Citatet visar att *Ny dag* här kommit att fungera som inte mycket mer än ett språkrör för officiella sovjetiska uttalanden, som en översättare vilken anpassar intressen producerade inom Sovjetunionens politiska diskurs, till en svensk kontext. Retoriken till trots är Sovjetunionen bara dagar från ett förödande krig. Kriget förefaller således inte ha föregåtts av en antagonistisk retorik från *Ny dag* gentemot Nazityskland, varför krigsutbrottet, i relation till kommunisternas retorik, måste beskrivas som plötsligt och oförutsett. Krigsutbrottet utgör därför en kris för kommunisterna, eftersom det plötsligt omkullkastar den tidigare normaliteten.

När *Ny dag*, den 23 juni 1941, för första gången kommenterar det tyska angreppet mot Sovjetunionen är tidningen snabb med att explicit omdefiniera krigets mening. Det tidigare

¹⁵⁰ *Ny dag*, 3/7 1941, s. 1.

¹⁵¹ ”andra världskriget: Den stora fronten”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/andra-världskriget/den-stora-fronten>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-05-20.

¹⁵² *Ny dag*, 14/6 1941, s. 1.

¹⁵³ Notera återigen att folket inte används i vän-förhållande till fascismen.

”imperialistiska stormaktskriget” är nu ”ett fascismens krig mot socialismen”.¹⁵⁴ Genom att omdefiniera vän-fiendekomplexets karaktär förändras även krigets själva mening. I och med meningsförändringen kan tidningen ännu en gång undgå kritik för bristande konsekvens i undantagssituationen. Återigen bekänner sig kommunisterna till diskursens krav på konsekvens genom att implicera att kommunisterna endast anpassar sig till en förändrad verklighet. *Ny dag* fortsätter dock att föra delvis samma retorik gällande Sveriges neutralitetspolitik, men argumenterar samtidigt för ett tydligare försvar av landets gränser:

Krigsflammorna omvärver Sveriges kuster och landgränser och värnet av landets frihet och nationella oavhängighet kan i varje ögonblick ställa vårt folk inför den bistra verkligheten att dess frihet måste försvaras med vapen i hand. Därför är det idag i högre grad än någonsin en bjudande plikt för alla frihetsälskande svenskar att i enig samverkan göra sitt yttersta för att värna freden och friheten.

Det arbetande folket, som är den främsta bäraren av de nationella frihetsidéerna, väntar av landets regering, att den upprätthåller en strikt neutralitet gentemot alla krigförande stater och vidtager alla åtgärder situationen härför kan kräva.¹⁵⁵

I den nya krissituationen är det alltså ”det arbetande folket”, en hierarkiserad subjektposition (en slags syntes mellan folket och arbetarklassen) som lyfts fram som den naturliga försvararen av Sveriges gränser. Tidningen försöker på så sätt påvisa att SKP, genom att representera detta arbetande folk, också ställer sig bakom försvaret av landet.¹⁵⁶ Att *Ny dag* fortfarande kräver en strikt neutralitet är dock inte lika mycket ett tecken på genuin konsekvens som på att de antikommunistiska krafterna inom Sveriges gränser var starka.¹⁵⁷ Det är således ett svenskt anslutande till Nazitysklands ”korståg mot kommunismen” som tidningen positionerar sig mot, i en politisk diskurs där det för tillfället är svårt att väcka sympatier för Sovjetunionen. Argumentationen bör alltså ses som ett resultat av en konflikt inom det politiska där SKP:s konfliktposition måste ges giltighet. I denna argumentation använder sig *Ny dag* av frihetsbegreppet, vilket partiellt fixeras i positivt förhållande till den representerade fredspolitik. Fred är frihet. I sammanhanget är det genom frihetsbegreppet som *Ny dag* försöker hegemonisera kommunisternas partikulära intressen, varför ”de

¹⁵⁴ *Ny dag*, 23/6 1941, s. 1. Denna omdefiniering har tidigare tydliggjorts av bland andra Hirdman.

¹⁵⁵ *Ny dag*, 23/6 1941, s. 1.

¹⁵⁶ Historikern Håkan Holmberg argumenterar för att denna retorikomställning syftade till att få SKP ”upptagna i den svenska samlingsregeringen”. Holmberg, s.23.

I *Ny dag* är det svårt att uttyda en sådan strategi. Uppenbart är dock att retoriken tydligt omformulerar det tidigare av *Ny dag* artikulerade vän-fiendekomplexet till ett som liknar folkfrontens, där kampen mot fascismen kräver bredare allianser. En sådan retorik kan dessutom ses som en positionering mot krafter som försöker representera Nazitysklands krig mot Storbritannien och Sovjetunionen som två separata krig. Artiklarna kan därför ses som en del i en diskursiv kamp över sympatier från personer som primärt sympatiserar med Storbritanniens konfliktposition.

¹⁵⁷ Den starka antikommunismen bröts först när tyskarna förlorade slaget om Stalingrad 1943. Fram till dess var den kommunistiska pressen och därmed *Ny dag* belagd med transportförbud. Schmidt (2005), s. 145ff; Holmberg, s. 23.

nationella frihetsidéerna”, så som de artikuleras, inte utgör någonting annat än kommunisternas specifika intressen (att hålla Sverige neutralt) i det rådande vänfiendekomplexet. Användningen av frihetsbegreppet indikerar också att *Ny dag* aktivt förhåller sig till och verkar inom en diskurs där frihetsbegreppet i sig har en bredare politisk giltighet än en strikt marxistisk retorik (som ”arbetarklassens intressen” eller liknande). Detta förklarar också varför tidningen använder sig av ”det arbetande folket” snarare än arbetarklassen som privilegierad subjektsposition – som ett led i att diskursen framtvingar anpassning bland krafter som inte har förmågan att producera diskursiv hegemoni. Återigen är materialet följaktligen ett exempel på kommunisternas diskursiva konformism inom den borgerliga hegemonin.

Under den nya krigsutvecklingen väljer *Ny dag* snabbt att anlägga ett narrativ där Tyskland står i strid med folken, vilket naturliggör och hegemoniserar Nazitysklands position som fiende.¹⁵⁸ Tidningen använder sig nu av ett folkbegrepp vilket fixerats i förhållande till en förkroppsligad maskulinitet som representerar Sovjetunionens styrka: ”200 miljoner människor reser sig som en man”. Tidningen rapporterar vidare att ”[ä]ven de sovjetryska kvinnorna försvarar sitt land med vapen”¹⁵⁹, men vid gestaltningen som kämpande enhet representeras dessa av en manskropp. Här framstår således en förhållandevis paradoxal hegemoniseringsprocess vilken bestämmer hur folket gestaltas som helhet. Trots att stridande kvinnor erkänns och exemplifieras, är (det stridande) folket i sig är ett maskulint subjekt¹⁶⁰. Mannen utgör följaktligen norm för det stridande subjektet, då han representerar (den paradoxala) helheten – det vill säga folket. Att på detta sätt representera den kämpande massan som ett maskulint subjekt, är även typiskt inom en borgerlig nationalistisk diskurs.¹⁶¹ Återigen plagierar *Ny dag* följaktligen en retorisk modell, som i den borgerliga diskursen bevisats vara effektiv i krigspropagandan.

Överlag använder sig *Ny dag* av en nationalistisk diskurs när tidningen beskriver de tidiga krigshändelserna på östfronten:

Som en man reser sig Sovjetunionens tvåhundramiljoners-[folk/människor] till kamp mot dem som angripit [Sovjetunionen]. I kamp mot otaliga fiender har Sovjetunionens folk skapat sitt fria och mäktiga land. I hjältemodig kamp och tråget arbete har de erövrat detta fosterland och försvarat det med insatsen av sitt liv. Det ryska folkets och de andra

¹⁵⁸ Se exempelvis *Ny dag*, 16/7 1941, 17/7 1941, 29/7 1941 & 30/7 1941.

¹⁵⁹ *Ny dag*, 8/7 1941, s. 1.

¹⁶⁰ Det finns ytterligare exempel på detta. I *Ny dag* 6/8 1941, s.5 gestaltar tidningen en bild på en kvinna i färd att avlossa sitt gevär: ”Varje sovjetmedborgare vet vad **han** försvarar. Bilden visar en fabriksarbeterska med sitt gevär.” (Egen fetstil).

¹⁶¹ Se exempelvis Mosse (1996).

sovjetfolkens historia känner underbara exempel på hjältemod, självupppoffring och ståndaktighet i kampen, såväl i långt avlägsna århundraden som äve ni [sic]våra dagar.¹⁶²

Här artikulerar *Ny dag* kriget som ett för krig för sovjetfolkens (och framförallt ”det ryska folkets”) ”fria land” samtidigt som egenskaperna ”hjaltemod, upppoffring och ståndaktighet” fixeras till det folk vilket, enligt retoriken, ska försvara Sovjetunionens gränser. Konflikten inordnas dessutom i en representerad historisk kontinuitet, genom vilken dessa värden och egenskaper löper som en röd tråd. De folk som *Ny dag* framställer är också en konstruktion vars egenskaper grundar sig i den artikulerade historien. Intressant är också att *Ny dag* lyfter fram sovjetfolken snarare än Sovjetunionen som politisk enhet. *Ny dag* anpassar sig här till en diskurs där det är enklare att vinna legitimitet genom att åberopa folkets oberoende, än genom att framhäva socialismen. Folkets betydelse kopplas även till den kämpande maskulinitetsnorm som *Ny dag* upprepar i sina artiklar, i tvärt kontrast mot den passivitets- och skötsamhetsnorm tidningen tidvis (re)producerade under ”det imperialistiska kriget”. Sovjetunionens reviderade konfliktposition är alltså ännu en gång direkt normförändrande, vilket tydliggörs i representationen av folket.

Ny dag fokuserar dock inte endast på Sovjetunionens specifika folk utan försöker snarare etablera en bild där alla världens folk står enade. Exempelvis skriver tidningen den 26 juni 1941 att även ”[d]et argentinska folket sätter sina djupaste förhoppningar till socialismens land”¹⁶³. Följaktligen kan socialismen användas för att ge Sovjetunionen legitimitet, men endast om ideologin fixeras till folkets intressen. *Ny dag* går så långt som att påstå att Japan, ett land som är krigförande mot de övriga västallierade, inte går i krig med Sovjetunionen på grund av att Japans ”[regering] fruktar folkets missnöje”¹⁶⁴. Detta kan sättas i kontrast mot bara ett par månader tidigare, då det kunde hävdas att ”Sovjet för sin egen fredspolitik byggd på sovjetfolkens intressen” samt att Sovjet vägrar ”att kämpa för främmande intressen”¹⁶⁵. Krigsläget har således resulterat i att sovjetfolkets intressen inte längre framställs som partikulära, utan universellt för alla folk. Detta implicerar också att tidningen delvis har frångått en slags etnopluralism, vilken gjorde en poäng utav olika, i synnerhet Sovjets, folks framställda särintressen och särart.¹⁶⁶ *Ny dag* följer samma folkretorik när tidningen

¹⁶² *Ny dag*, 25/6 1941 s. 1.

¹⁶³ *Ny dag*, 26/6 1941, s. 1.

¹⁶⁴ *Ny dag*, 2/7 1941, s. 1.

¹⁶⁵ *Ny dag*, 21/4 1941, s. 1.

¹⁶⁶ Denna uttryckta etnopluralism föreföll dock resultera i att alla folks särart inbegrep samma sak, då de alla fixerades till kommunisternas intressen.

återkopplar till Sverige. Den 5:e juli beskriver *Ny dag* att det även i Sverige råder en ”[a]llmän och stark sympati för Sovjets försvarskamp.¹⁶⁷ SKP:s sympatier är allmänhetens sympatier.

Ny dag tydliggör också arbetarklassens roll inom den rådande konflikten. Om världens, och i synnerhet Sveriges, folk skriver tidningen:

I synnerligen hög grad förstår arbetarna att denna försvarsstrid från Sovjetunionens sida samtidigt är en hjälp åt de stater, som berövats sin nationella frihet eller som nu ser denna frihet omedelbart hotad. [...] [Det gäller nu] att aktivera massorna för en politik, som hindrar ytterligare undfallenhets- och ockupationspolitik, vilken hotar beröva Sveriges folk dess nationella oavhängighet. För lösandet av denna allt annat överskuggande uppgift måste [...] kommunister och arbetare gå i första ledet.¹⁶⁸

När *Ny dag* här kopplar ihop arbetarklassen som subjektsposition med hela nationers intressen, görs ingen explicit koppling till folket som begrepp. Dessutom inordnar tidningen här Sovjetunionens kamp i ett globalt vän-fiendekomplex, där Sovjetunionen representeras som *alla* ockuperade eller hotade staters förkämpe. Det framstår således som att arbetarklassen nu är den yttersta subjektsposition genom vilken *Ny dag* legitimerar sin retorik. Det förefaller dock som att arbetarklass- och folkbegreppet används som fixerade i förhållande till varandra, men vilken subjektsposition som ges privilegierad ställning för att legitimera SKP:s position determineras av förändringar inom det politiska – samt av artiklarnas tematik.

Överlag framställs också arbetarklassen som den agerande och medvetna delen av folket, då den bäst förstår och förväntas sympatisera med Sovjetunionens och därmed SKP:s konfliktposition (vilka representerar folkets egentliga intressen). I materialet framstår därför en logik där underordning i den kapitalistiska produktionen leder till en större förståelse för de internationella konflikterna och därmed till sympatier med kommunisterna och Sovjetunionen. Dessutom förefaller det som att arbetarklassen används för att uttolka det suveräna folkets vilja, varför arbetarklassen i sig inte är en suverän subjektsposition. Även användningen av arbetarklassen som uttolkare av folkets intressen kan här ses som en del i en konformism – en bekännelse till diskursens krav på att ett parti måste agera i allas intresse. En kamp för arbetarklassen är därför en kamp för hela folket. SKP är, som en följd av retoriken, ett folkparti i och med att de är ett arbetareparti.

¹⁶⁷ *Ny dag*, 5/7 1941, s. 1.

¹⁶⁸ *Ny dag*, 5/7 1941, s. 1.

5.1.4.1 Slutsats: det nya krigslägetets påverkan på *Ny dags* retorik

Tidningen framställer det nya krigsläget, där Sovjetunionens nu befinner sig i krig mot Nazityskland, från i huvudsak två perspektiv. För det första från en vinkel där Sovjetunionen som suverän nation är angripen och där specifika nationalistiska värden åsyftas i försvaret. För det andra framställs konflikten som ett angrepp mot socialismen som ideologi. *Ny dag* lyckas få dessa två huvudperspektiv att fungera tillsammans genom att låta Sovjetunionen som specifik stat vara representant för hela socialismen – en ideologi som påstås företräda alla folk. Därmed kan *Ny dag* meddela att ”det kommunistiska partiet [är] berett att utföra nationens [Sveriges] befallningar i kampen för dess rättfärdiga sak”¹⁶⁹ utan att det strider mot Sovjetunionens eller kommunismens representerade intressen. En kamp för Sveriges folk och för Sveriges suveränitet kan automatiskt ses som en del i försvaret av socialismen. Här ger dessutom *Ny dag* socialismen (och därmed Sovjetunionen) legitimitet genom att den påstås verka i allas intressen. I en liberal hegemoni måste socialismen vara en ideologi inte bara för arbetarna, utan för folket. Retoriken exkluderar även antagonister till kommunismen och Sovjetunionen från folket sin ett paradoxalt ”alla”. Det är i och med denna exkludering som antagonismen ges betydelse – kommunisternas antagonister befinner sig alltid utanför folket, i antagonism mot folket.

Ny dag förefaller dessutom använda begreppen arbetarklass och folk i nära relation till varandra, vilket tydliggörs främst på grund av att arbetarklassens alltid agerar i folkets intresse. Arbetarklassen framställs dessutom som en naturlig del av folket – ja själva folkets medvetna och agerande del. Det är den partikulära arbetarklassen som främst förstår det universella folkets intressen och därmed kan ett parti som agerar för arbetarklassen per automatik sägas agera för hela folket. Socialismen rättfärdigas här genom sin koppling till folket som suverän subjektposition. Arbetarklassens intressen är alltså i sig ointressanta så länge de inte kopplas till en föreställd suveränitet (folket), vilken legitimerar maktanspråk inom den politiska diskursen som helhet. Detta är ett tydligt exempel på ett politiskt hegemoniseringsförsök där det marginaliserade (SKP) befinner sig inom en politisk hegemoni som kräver konformism, genom bekännelser till en specifik politisk (hegemonisk) logik. Logiken utgörs i detta fall av diskursens krav på att en rörelse måste agera i allas intressen, vilket tydliggör att Carl Schmitts beskrivning av den liberala politiska logiken har en bred giltighet. Retoriken indikerar att *Ny dag* aktivt anpassar sig till en politisk diskurs där folkets intressen framställs som rättfärdiga på grund av folkets upplevda suveränitetsposition.

¹⁶⁹ *Ny dag*, 27/12 1941, s. 1.

Ingenting kan således överordnas folkets intressen, men dessa intressen är inte fixerade utan tvärtom utsatta för ständiga dragkamper mellan positioneringar inom det politiska.

Det intressanta i sammanhanget är att konformismen och hegemoniseringen sker som en del i samma process, då *Ny dag* underkastar sig en begreppsanvändning som tidningen samtidigt försöker förändra. Därmed tydliggörs folkets roll som flytande signifikant i den aktuella retoriken då SKP försöker påverka folkbegreppets innebörd genom att fixera det till arbetarklassen som nodalpunkt.

5.1.5 Tre konfliktsituationer – en sammanfattning

En jämförelse av dessa tre huvudsakliga konfliktpositioner visar att folket löper som en röd tråd genom konfliktbeskrivningarna. Folkets artikulerade konfliktposition är det som hela tiden ger innebörd till konflikterna i sig. Denna konfliktställning är genomgående fixerad till kommunisternas förhållningssätt till ett övergripande vän-fiendekomplex. Det enda undantaget, där folket inte explicit inordnas i och ger mening till ett antagonistiskt förhållande, är när *Ny dag* uttrycker försiktiga sympatier till Nazityskland. Detta är en indikation på att folkets partiella fixering till antifascismen inte utan vidare kan omdefinieras, trots ett förändrat värdekläge. Folkets fixering till antifascismen är alltså stark. Att folket (eller enskilda folk) inte kan artikuleras som vänner till de fascistiska staterna eller till fascismen, leder därför till att en positiv inställning till Nazityskland inte kan kopplas till, eller legitimeras av, folket.

Det förefaller dock som att folkets normer är mer instabila än folkets positionering i ett vän-fiendekomplex. Genom att studera hur folket artikuleras i linje med det föränderliga krigsläget tydliggörs också hur föränderligt folkbegreppet är. De normer och ideal som Brink Pinto under trettioalet kunde spåra genom det kommunistiska materialet kan hastigt omdefinieras i förhållande till SKP:s politik. Under denna treårsperiod framstår folket som kämpande militant, som pacifistiskt fredsälskande och fredsälskande men kampberett. *Ny dag* naturliggör dessutom de uttryckta normerna genom att påvisa en historisk kontinuitet (vilken osynliggör normförändringarna) som grund för de representerade subjektpositionerna. Vilken historia som lyfts upp och (re)konstrueras är därför helt beroende av kommunisternas samtida konfliktposition. Att legitimera utsagor genom att åberopa historisk kontinuitet visar på stora likheter med vad såväl Åsa Linderborg som Michel Foucault visat prägla legitimeringsanspråk inom det politiska. I sig utgör denna diskursiva anpassning en konformism i förhållande till den politiska diskursen i stort. Bredare legitimitet vinnas inte

genom att hänvisa till Lenin, utan genom att bekänna sig till en mer allmänt accepterad diskursiv logik. *Ny dag* utmanar alltså inte den politiska diskursens sammansättning – utan anpassar sig till den. Därmed bidrar *Ny dag* till den diskursiva logikens (re)produktion.

Folket används dessutom genomgående som en universell subjektspostion genom vilken SKP artikulerar sin politik. Det är således genom att analysera det artikulerade folket som materialets tydligaste hegemoniseringsförsök har tydliggjorts. Genom folket kan *Ny dag* alltid framställa kommunisternas position som allmängiltig, vilket var som lättast att urskilja då kommunisterna inte förmådde ta ställning till invasionen av Norge. Resultatet blev att det artikulerade folket inte heller förmådde att ta ställning och partiets osäkerhet kunde således naturliggöras genom beskrivningen av detta folk. Här förefaller folket således förkroppsliga kommunisternas (brist på) ställningstagande. Jag har också visat att användningen av folket på detta sätt utgör en bekännelse till diskursens krav på att företräda alla. Arbetarklassens och folkets intressen kan därför inte uttryckas som åtskilda, varför det följaktligen krävs av *Ny dag* att koppla samman och definiera dessa intressen, så att de passar SKP:s politik.

Vidare sätts olika folk aldrig i antagonistiskt förhållande till varandra. Även om *Ny dag* poängterar olika folks särart så är dessa fixerade till kommunisternas konfliktställning. Kommunisterna och alla folk står därför alltid på samma sida – kommunisternas fiender exkluderas därigenom från folket. Det som exkluderas ur folket som paradoxalt ”alla” naturliggörs samtidigt som folkets fiender. I och med antagonisternas exkludering omöjliggörs dessutom en antagonism mellan kommunisterna och folket; kommunisterna är alltid folkets vänner och aldrig dess fiender.

Avslutningsvis förefaller det som att folkets åsikter eller position i ett vän-fiendekomplex, ensamt räcker för att legitimera SKP:s politik och kursomläggningar, vilket indikerar att folket är en suverän subjektspostion. Folket är därför överordnat alla andra intressen – inklusive arbetarklassens intresse. De båda subjektspostionerna ställs överhuvudtaget aldrig i motsättning till varandra. När suveräniteten istället förkroppsligas i Stalin förefaller det dock som att folket ges en mer tillbakadragen roll, vilket anmärkningsvärt nog indikerar att folkets diskursiva funktion som suveränitet i undantagsfall går att ersätta.

5.2 SKP och den svenska socialdemokratin

På grund av Socialdemokraternas styrkeförhållanden i det svenska samhället under tidsperioden, kommer jag här att analysera hur *Ny dag* förhåller sig till den svenska socialdemokratin. Detta förhållningssätt kan, på grund av socialdemokratin regering bärande ställning, delvis ses som ett förhållningssätt till den svenska staten i sig.

5.2.1 Socialdemokraterna och folkfronten

Under det tidiga 1939 är folkfrontspolitiken, vilken syftade till att bygga breda politiska allianser, tydlig inom *Ny dags* rapportering. En artikel från den 13:e mars 1939 kan tas som exempel på hur detta kom att få betydelse för SKP:s representerade vän-fiendekomplex, inom Sveriges gränser. *Ny dag* skriver exempelvis om ”nödvändigheten av arbetarklassens enhetliga uppträdande mot den fascistiska faran”¹⁷⁰ och välkomnar på samma gång ett samarbete med de socialdemokratiska fackföreningarna. Just *enhet* förefaller vara en betydande nodalpunkt i förhållande till den antifascistiska folkfronten eftersom en stor del av retoriken ges mening genom just enhetsbegreppet. Kommunismens beskrivning av samarbeten med facken varvas dock med beskrivningar av hur ”fackföreningsfolket” agerar i motstånd till den socialdemokratiska samförståndsandan.¹⁷¹ Den relation som föreligger gentemot socialdemokratin är därmed komplex. En bred folkfront bör byggas tillsammans med socialdemokratin, men den får inte inkräkta på arbetarklassens intressen i den överordnade klasskampen. Klasskamps- och enhetsbegreppen används dock parallellt med varandra, vilket möjliggörs i och med att klassantagonister implicit exkluderas från enhetsbegreppet. Detta är ytterligare ett exempel på SKP:s hegemoniseringsförsök, vilka utförs genom förnekanden av partiets antagonister. Enhetsbegreppet är dessutom implicit riktat mot någon annan, i detta fall fascismen, som genom enhetsbegreppets antagonistiska riktning artikuleras som den yttersta fienden.

Förhållandet till och beskrivningen av den svenska socialdemokratin är, trots folkfrontspolitiken, något ambivalent. *Ny dag* påtalar gärna socialdemokraternas roll i ”klassarbetet”, vilket i kommunismens föreställning av klassamhället strider mot arbetarklassens intressen. Kritiken mot det socialdemokratiska partiet uttrycks specifikt genom att *Ny dag* hävdar att Socialdemokraterna svikit sina rötter i klasskampen:

Det socialdemokratiska 50-årsjubileet tände rökelsens eldar för revisionismen och klassarbetet. Hela uppläggningsen, särskilt statsminister Per Albin Hanssons föredrag

¹⁷⁰ *Ny dag*, 13/3 1939, s. 1.

¹⁷¹ *Ny dag*, 27/3 1939, s. 1.

var en målmedveten strävan att skriva historia så att det passade till den moderna socialdemokratins inställning och strider mot socialdemokratins stolta föregående i klasskampens tecken.¹⁷²

Här kritiserar *Ny dag* socialdemokratins ”falska” historieskrivning, som tidningen menar förnekar rörelsens stolta historia av klasskamp. Mot detta anlägger tidningen en ”korrekt” historia, enligt vilken socialdemokratin lämnat ett historiskt tomrum som arbetarklassens representanter bakom sig. Detta tomrum kan SKP använda för att legitimera sitt anspråk på att vara arbetarklassens ensamma representanter. Återigen exemplifieras alltså hur viktig framställning av historisk kontinuitet är i den politiska diskursen. Samtidigt förefaller uppvisandet av diskontinuitet kunna användas som ett slagträ gentemot politiska antagonister. Genom att synliggöra SKP:s konformism och Socialdemokraternas brist på konformism i förhållande till diskursens spelregler, hävdar här *Ny dag* kommunismens rättfärdighet i förhållande till just socialdemokratin.

Det framstår dessutom som att SKP:s kritik gentemot socialdemokratin ökar med tiden efter folkfrontens fall i Spanien. Tidigare var partiet månt om att ge intrycket av en allians mellan socialdemokraterna och kommunisterna (och ibland även liberaler), men i slutet av maj 1939 skriver SKP att ”[h]ögern och socialdemokratin” tillsammans ingått i en ”enhetsfront”.¹⁷³ Det framstår således som att SKP:s vän-fiendeförhållande till socialdemokratin var kopplat till Spaniens konkreta konfliktsituation. Här har *Ny dag* dessutom exkluderat sig själva från enhetsbegreppet, vilket tydliggör att begreppet kan ges såväl positiva och negativa egenskaper beroende på förändringar inom det politiska – samt om det inkluderar kommunisterna eller inte. Det förefaller dessutom som att SKP kopplar de utrikespolitiska konflikterna till fascismen (där (pro)fascister ställs mot antifascister, vilket jag ovan visat) men att de inrikespolitiska konflikterna snarare fixeras som en konflikt där arbetare står emot kapitalister. Således kan två konfliktpositioner (en inrikes- och en utrikespolitisk) med separata vän-fiende-beteckningar existera parallellt med varandra. Dessa konfliktpositioner förefaller också vara kopplade till olika subjektpositioner. I den inrikespolitiska situationen påtalas framförallt arbetarklassens intressen, men i den utrikespolitiska är det positioneringen till folket som bestämmer vem som är vän eller fiende. Subjektpositionerna förefaller härmed även vara bundna till vem som artikuleras som antagonist, arbetarklassen ställs alltså mot socialdemokratin och folket mot fascismen.

¹⁷² *Ny dag*, 24/4 1939, s. 1.

¹⁷³ *Ny dag*, 22/5 1939, s. 1.

5.2.2 I opposition mot samlingsregeringen

När det andra världskriget bröt ut enades Sveriges samtliga riksdagspartier, förutom SKP och Socialistiska partiet¹⁷⁴, i en samlingsregering. Under denna tid, innan Sovjetunionens deltagande i andra världskriget, var (som ovan nämnts) förmodligen den svenska antikommunismen som allra hårdast. SKP:s medlemmar internerades, dess tidningar belades med transportförbud och dess medlemmar mördades.¹⁷⁵ Det intressanta med antikommunismen är att den aktualiserar Schmitts syn på undantagstillståndet. Trots att den svenska grundlagen, tryckfrihetsförordningen etcetera, bör ha skyddat SKP från den värsta repressionen, hade lagen som en följd av det förändrade världsläget förlorat sin giltighet i praktiken. Mötes- och organisationsfriheten förefaller dessutom ha varit till föga skydd för de svenska kommunisterna som ständigt hotades av partiförbud. Tiden kännetecknades således av helt nya förutsättningar för det inrikespolitiska vän-fiendekomplexet och SKP:s förhållande till socialdemokratin.

Under det tidiga 1940 försvarar *Ny dag* Sovjetunionens konfliktposition gentemot Finland (i det finska vinterkriget), i tvärt kontrast mot en socialdemokrati och borgerlighet som aktivt stödde den finska krigsinsatsen:

De är inte frivilliga i vanlig mening som reser till Finland för att kämpa på den vita sidan. Det är faktiskt interventionstrupper, organiserade och ledda av svenska officerare, utrustade med svensk fältutrustning [...] samt sammanfattade och organiserade vid svenska militärförläggningar. [...] De frivilliga består av två kategorier. Den ena är övertygade fascister, som med liv och lust kommer att slakta ner de rödarmister som de kommer åt, och för övrigt liksom 1918 nöja sig med att slakta ner finska arbetare. Den andra gruppen är vilseledda arbetare, nästan alla arbetslösa; som lockats av de goda anställningsvillkoren, med vilka de penningsstarka värvarna kan skryta. [...] De flesta av dessa arbetslösa skulle dock inte ha bytt ut sitt hårda öde i ”folkhemmet” mot det ännu hårdare i Lappo-landet, om de icke trott på den socialdemokratiska pressens samvetslösa lögnhistorier[...]¹⁷⁶

Udden av retoriken riktas mot socialdemokratin. Det socialdemokratiska folkhemmet beskrivs som så hårt att arbetslösa tvingas gå i krig (mot andra arbetare) för att försörja sig. Dessutom framställs den socialdemokratiska pressens ”samvetslösa lögnhistorier” gå helt i linje med fascisternas intressen – fascister som befinner sig i väpnad konflikt mot kommunisterna. Återigen, trots folkfrontens fall och Sovjetunionens pakt med Nazityskland, används alltså fascismen för att ge mening till kommunisternas konfliktposition. Socialdemokraterna är

¹⁷⁴ Socialistiska partiet bildades 1934 som en utbrytning från SKP. Partiet, som utvecklades i en nazistisk riktning, var fram tills 1940 representerade i riksdagen. 1944 upplöstes SP då partiledare Nils Flyg avlidit. ”Socialistiska partiet”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/socialistiska-partiet>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-10-02.

¹⁷⁵ Schmidt (2005), s. 245ff.

¹⁷⁶ *Ny dag*, 2/1 1940, s. 1.

antagonister för att de går fascisternas ärenden. Även den antiimperialistiska retoriken, där kapitalister står emot arbetare, lyser här igenom och kompletterar den antifascistiska, exempelvis genom att artikeln riktar fokus mot de penningstarka rekryterarna. Retoriken tydliggör alltså ett konfliktförhållande där arbetare står emot kapitalister och fascister, understödda av socialdemokratin. Retoriken är alltså något otypisk för en diskurs där allas intressen måste påstås företrädas. Dock åberopar *Ny dag* en historisk kontinuitet för att legitimera sin konfliktställning genom att koppla retoriken till det finska inbördeskriget 1918 – en konflikt där många socialdemokrater deltog på de rödas sida¹⁷⁷. Denna argumentationsmodell är, som jag tidigare påpekat, mer typisk för det politiska.

Retoriken som ger legitimitet till kommunisternas konfliktställning gentemot socialdemokratin (men också gällande kriget i Finland) byter dock tämligen omgående karaktär. Redan ett par veckor efter den ovan citerade artikeln hade författats kom *Ny dag* främst att använda begreppen folk och demokrati för att ge mening till partiets konfliktförhållanden. Detta sker parallellt med att antikommunismen eskalerar från borgerligt och socialdemokratiskt håll – en retorik som direkt föregår attentatet mot *Ny dags* systertidning *Norrskensflamman*, där fem människor dödades. Det är knappast långsökt att hävda att antikommunismen framtvingar retorikskiftet, då tidningens retorik i och med denna antikommunism återigen framstår som konformistisk i förhållande till diskursens hegemoni. Istället för arbetare lyfts folket fram, istället för socialismen lyfts demokratin fram. Antikommunismen framtvingar följaktligen borgerliga bekännelser i *Ny dags* artiklar.

Ett första exempel på retorikskiftet hittas i *Ny dag* den 19/1 1940 när tidningen skriver att de inrikespolitiska antagonisterna, representerade av högerpartierna och Socialdemokraterna, är ”folkfientliga krafter” som ”när som helst kan kasta Sverige i krig”. Socialdemokratin och högern har följaktligen getts en tydlig koppling till varandra i *Ny dags* retorik, där kommunisterna gör en tydlig poäng av sin oppositionsroll.¹⁷⁸ I *Ny dag* den 10 maj 1940 syns fortsatta exempel på denna retorik; demokrati ställs mot diktatur för att ge mening och legitimitet till kommunisternas antagonistiska förhållande mot Socialdemokraterna och samlingsregeringen. Tidningen skriver: ”Socialdemokratin genomför den reaktionära diktaturen i Sverige”.¹⁷⁹ *Ny dag* åsyftar här förslag vilka kan möjliggöra att SKP förbjuds som parti. Socialdemokratins fientliga position och det orättfärdiga i lagförslagen begripliggörs

¹⁷⁷ ”finska inbördeskriget”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/finska-inbördeskriget>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2012-04-25.

¹⁷⁸ *Ny dag*, 19/1 1940, s. 1.

¹⁷⁹ *Ny dag*, 10/4 1940, s. 1. Ytterligare exempel med liknande retorik kan hittas i *Ny dag*, 18/1 1940, s. 1.

just genom ett inrikespolitiskt vän-fiendeförhållande där demokrati står emot diktatur. Diktaturbegreppet fixeras till SKP:s antagonister och dess praktiker samtidigt som kommunisterna binds till det demokratiska. Det diktatoriska åsyftar dessutom alltid angrepp eller antagonism mot just kommunistpartiet.

En liknande retorik används regelbundet av *Ny dag*. Exempelvis skriver tidningen att transporförbudet mot *Ny dag* genomförs av ”demokratins dödgrävare” efter ”utländsk makts önskningsar”¹⁸⁰. Värt att notera är hur *Ny dag*, själva en del av de facto Moskvastyrda Komintern, använder en nationalistisk retorik för att tydliggöra antagonisternas illegitimitet. Kommunisterna underkastar sig den nationalistiska retoriken i den grad att de använder den mot sina antagonister. De (re)producerar följaktligen en retorisk logik som de samtidigt försöker värja sig emot¹⁸¹.

Folkbegreppet som tidigare var i stort sett osynligt vid representationen av de inrikespolitiska konflikterna förefaller allt eftersom 1940 fortskrider således som mer centralt¹⁸². Den inrikespolitiska användningen av folkbegreppet framstår också som intimt förknippat med försvaret av SKP:s legalitet. Således hegemoniserar SKP sin vilja till partipolitisk överlevnad genom att artikulera den som hela folkets demokratiska vilja. Detta är återigen ett uttryck för framtvungad konformism i förhållande till diskursen i stort, där kommunisterna måste åsyfta allas intressen för att hävda sig själva. Som företrädare för en politisk minoritet har de inget existensberättigande.

5.2.3 Mot minskad antagonism

Tämligen omgående efter Tysklands anfall på Sovjetunionen 1941 förändrar *Ny dag* återigen sin inställning gentemot socialdemokratin. Exempelvis beskrivs Socialdemokraterna och kommunisterna, den 3 juli 1941, ha samma negativa inställning till Finlands deltagande i fortsättningskriget mot Sovjetunionen. De fixeras härmed på samma sida i ett vän-fiendekomplex. Socialdemokraternas inställning till Finland beskriver tidningen som ”ett uppvaknande från socialdemokratiskt håll”. Dessutom skriver *Ny dag* att Socialdemokraterna ”fullt riktigt” konstaterar att ”Finlands folk självt tvingats ut i kriget av Tyskland”.¹⁸³ Den förändrade relationen uttrycks dock som ett resultat av socialdemokratins förändringar, varför SKP:s linje återigen kan framställas som konsekvent. Återigen åberopar således SKP sin

¹⁸⁰ *Ny dag* 20/9 1940, s. 1.

¹⁸¹ I och med att de själva anklagas för att vara Moskvatrogna förrädare och så vidare.

¹⁸² Se exempelvis *Ny dag* 7/8 1940, s. 1.

¹⁸³ *Ny dag*, 3/7 1941, s. 1.

närhistoriska konsekvens och ständigt korrekta linje för att vinna legitimitet gentemot socialdemokratin. Samtidigt fortsätter tidningen sin argumentation som inbegriper att *folk* aldrig kan fixeras i fiendeställning till kommunismen. Finlands folks deltagande i fortsättningskriget framställs därför som ett resultat av tvång, inte som en egentlig antagonism mot kommunismen eller Sovjetunionen.

Repressionen som riktades mot SKP avslutades dock inte i och med att Sovjetunionen dras in i kriget. Som tidigare uttrycker sig också *Ny dag* oerhört kritiskt mot exempelvis polistillslag mot den kommunistiska rörelsen, men antikommunismen härleds inte längre till socialdemokratin. Istället är det polismyndigheten och enskilda tjänstemän i sig som redaktionen menar ligger bakom angreppen mot de svenska kommunisterna, vilket tydliggör att *Ny dag* undviker att uttrycka antagonism mot socialdemokratin.¹⁸⁴ I sig kan detta ses som en underkastelse till Socialdemokraternas starka position inom den svenska politiska diskursen. Uttryckt antagonism gentemot socialdemokratin kan förstärka uppfattningen av SKP som antagonist till Sverige som helhet, vilket skulle spela förespråkare av partiförbud rakt i händerna. Argumentationen kan därför ses som en följd av logiken inom den politiska, där SKP tvingas tona ner sin antagonism gentemot de styrande, för att inte bli klassad som fiende inom den politiska diskursen.

Tidningen väljer också att beskriva Storbritannien som ett positivt exempel då de brittiska kommunisterna, även ”i det ständigt bombhotade London”, kan hålla massmöten.¹⁸⁵ När Storbritannien artikuleras som positivt föredöme, och inte som imperialistisk antagonist, framstår det som att även antagonismen gentemot socialdemokraterna upphört. Detta indikerar att vän-fiendeförhållandet till socialdemokratin nu partiellt fixerats i förhållande till (re)presentationen av Storbritannien, som efter 1941 strider mot samma fiende som Sovjetunionen.

5.2.4 Sammanfattning

Denna kortare analys av *Ny dags* artikulade förhållningssätt till socialdemokratin, visar hur artikulade subjektspositioner ger betydelse åt inrikespolitiska konflikter. De uttalade subjektspositionerna skiljer sig dock åt beroende på den inrikespolitiska situationen. Under folkfrontstiden förefaller det som att *Ny dag* utmanar socialdemokraternas position genom att artikulera arbetarklassens intressen i sin retorik. Tidningen presenterar en huvudsaklig linje

¹⁸⁴ *Ny dag*, 4/7 1941, s. 1.

¹⁸⁵ *Ny dag*, 4/7 1941, s. 1.

där socialdemokratin påstås ha svikit arbetarklassen och SKP:s anspråk på att vara klassens ensamman företrädare kan därmed naturliggöras. När SKP, under den tysk-sovjetiska pakten, hotas av ett partiförbud, är det istället genom att artikulera folkets intressen som *Ny dag* försvarar SKP. "Folkets demokratiska intressen" är här hegemoniserade såtillvida att det främst inbegriper ett specifikt försvar av SKP:s legalitet. Antikommunismen och hoten om partiförbud framtvingar således förändringar av retoriken, till en som i större utsträckning liknar diskursen i stort. Antikommunismen framtvingar konformism i förhållande till diskursens hegemoni. Dessutom förefaller det som att *Ny dag* efter Sovjetunionens inträde i kriget undviker att representera socialdemokraterna som antagonister. Trots att socialdemokratin är regeringsbärande, hålls det inte längre ansvarigt för den lagstiftade repression som fortfarande riktas mot SKP. För att hävda SKP:s konfliktposition artikulerar *Ny dag* dessutom Sovjetunionens krig mot Nazityskland som samma krig som mot de västallierade. Det förefaller således som att SKP, efter krigsutbrottet 1941, kan (eller föreställer sig kunna) vinna bredare legitimitet genom att fixera Sovjetunionens och Storbritanniens konfliktpositioner till varandra.

Dessutom tydliggör retoriken i förhållande till socialdemokraterna SKP:s ständiga konformism till den politiska diskursen i stort. De argument som används mot socialdemokratin, exempelvis om historisk kontinuitet, visar att SKP kontinuerligt bekänner sig till (snarare än utmanar) en mer allmängiltig logik inom det politiska. I detta (re)producerar även kommunisterna den retoriska logik vilken de själva är utsatta för, exempelvis en nationalistisk retorik om landsförräderi. Kommunisterna använder retoriken mot sina antagonister vilka i sin tur använder den mot kommunisterna.

5.3 Två första maj

Första maj har sedan 1889 utgjort en central parolldag för arbetarrörelsen i världen.¹⁸⁶ Av denna anledning är rapporteringen kring första maj i synnerhet intressant – då parollerna används som ett sätt att utåt artikulera den egna rörelsens politiska ståndpunkter i samtiden. Första maj-parollerna blir dessutom en markör på hur rörelsen ämnar nå ut med sina budskap genom specifika begrepp. En analys av just första maj-parollerna möjliggör därför en inblick i den kamp som *Ny dag* för kring centrala begrepp i den politiska diskursen. Här kommer 1939 och 1940 års första maj att analyseras. Jag kommer dock inte att inkludera rapporteringen från 1941, då firandet fått en mycket tillbakadragen roll¹⁸⁷. Dessutom föreligger ungefär samma globala vän-fiendekomplex 1940 som i maj 1941.

5.3.1 Folkfrontens sista första maj

Retoriken kring 1939 års första maj fungerar som en indikator på vilka subjektgrupper som SKP huvudsakligen försöker tilltala och förhålla sig till. När *Ny dag*, den 29 april 1939, manar till samling den första maj används följande formuleringar:

Fram till en enhetlig antifascistisk massdemonstration!

Gör demonstrationen till ett mäktigt uttryck för massornas vilja att försvara friheten och oavhängigheten!

IN I LEDET! INGEN KANTAR GATORNA!

I allvarsåret 1939 marscherar Sveriges arbetare tillsammans i enhetliga demonstrationer mot fascismen och kriget.

Hitler ställer nya pockande krav och krigsmolnen hopas över Europa. Hotet mot Sverige och Nordens övriga länder stegras för var dag.

Fram till massdemonstration mot de fascistiska angriparna.

För en målmedveten framstegspolitik.

För arbetarklassens aktionsenhet och för samling av alla antifascistiska krafter till försvar av folkets frihet och Sveriges oavhängighet!¹⁸⁸

SKP lyfter här upp två subjektgrupper. För det första arbetarklassen, vilken ges mening som en agerande subjektposition inom folket. Arbetarklassen framställs här som garanten för

¹⁸⁶ 1889 fastslog den andra internationalen att den första maj skulle bli arbetarrörelsens internationella manifestationsdag. Detta för att hylla arbetare vilka, 1886, blivit mördade vid ett möte för 8 timmars arbetsdag på Haymarket i Chicago. I exempelvis Tyskland förbjöds första maj-firandet efter nazisternas makttillträde. ”första maj”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/forsta-maj/178545>, *Nationalencyklopedin*, hämtad 2011-10-02.

¹⁸⁷ *Ny dag* uppger själva (den 24/4 1941) att Socialdemokraterna och de större fackförbunden helt ställt in sitt 1 maj-firande i Stockholm. Det finns ingen anledning att misstro dessa uppgifter och tidningen visar tydligt att även SKP tonat ner sitt firande vilket kan förklaras av det dystra krigsläget. Dock gör tidningen (den 2/5 1941) en poäng av att de samlat 20 000 kvinnor i Göteborg. Kommunisternas paroller tycks i huvudsak utgöras av kritik mot samlingsregeringen. Största fokus på första maj-rapporteringen från 1941 riktas dock mot Sovjetunionen (exempelvis 29/4 1941 & 3/5 1941), där tidningen skryter om den sovjetiska industrins framsteg.

¹⁸⁸ *Ny dag*, 29/4 1939, s 1.

”folkets frihet” och Sveriges neutralitet, vilket förefaller vara de facto synonymt genom att frihetsbegreppet kopplas till neutraliteten. För det andra skildras folket som en totalitet vars intressen garanteras av just arbetarklassen. Retoriken tydliggör en något typisk hegemoniseringsprocess där arbetarklassens ”intressen” görs universella genom ett förkroppsligande i folket. Dessutom tydliggör retoriken ett huvudsakligt vänfiendeförhållande där ”fascistiska angripare” står emot kommunisternas framstegs- och fredspolitik. Återigen använder kommunisterna en föreställning av historisk teleologi (genom hänvisningen till framsteg i en specifik riktning, mot ett socialistiskt och kommunistiskt mål) för att vinna legitimitet. Genom att koppla framsteg till den kommunistiska politiken deltar *Ny dag* i en kamp om att definiera historiens utveckling.

När *Ny dag* i efterhand redogör för första-majfirandet har det skett en tydlig förändring i representationen av subjektgrupperna. Tidningen beskriver hur demonstrationerna varit ”[f]ör folkets frihet och Sveriges oavhängighet” och att demonstrationerna var en ”[s]tåtlig uppmarsch för folkets krav. Samlingarna beskrivs också ha präglats av en tydlig ”[e]nhetsstämning och allvarlig kampvilja”.¹⁸⁹ Arbetarklassen som subjektsposition döljs när det totala folket lyfts upp. En trolig förklaring till detta är att *Ny dag* föreställer sig ha lättare att tilltala arbetarklassen, men inom den politiska diskursen som helhet har folket en bredare giltighet – varför begreppet lyfts upp i efterhand. Återigen tydliggörs kommunisternas konformism, där de tvingas tilltala en större helhet för att vinna legitimitet.

I retoriken är det inte heller kommunisterna i sig som får representera arbetarklassens och folkens enhet. Tvärt om är *Ny dag* tydliga med att poängtera samarbetet med socialdemokratin:

[...] socialdemokrater och kommunister [blottade] gemensamt sina huvuden och sjöng de gamla välkända orden till Internationalens toner, då de såg sina fanor och segertecken blandas och gemensamt läste dagens bärande paroll, förverkligad av kommunisterna i majmanifestationens enhetskaraktär: ’För enhet i kampen mot krig och fascism’.¹⁹⁰

Vänskapen med socialdemokratin ges här mening i och med det gemensamma fiendeförhållandet till fascismen; ”fiendens fiende är min vän”. Dessutom förefaller det som att den artikulera enhetsretoriken lättare vinner giltighet genom att tidningen tydliggör samarbetet med socialdemokratin. För att enhetsbegreppet ska ha chans att vinna giltighet måste dess tillämpning följaktligen bevisas. *Ny dag* gör dock en poäng av att det var kommunisternas som förverkligade enhetskaraktären i demonstrationstågen. Därmed

¹⁸⁹ *Ny dag*, 2/5 1939, s. 1.

¹⁹⁰ *Ny dag*, 2/5 1939, s. 1.

impliceras även kommunisternas ledarskap i hela den förda folkfrontspolitiken. Kommunismen ges då en upphöjd ställning på grund av rörelsens uttryckta avantgardism i kampen för alla folks intressen.

5.3.2 Första maj 1940: "Ned med det imperialistiska kriget"

1940 är det andra världskrigets andra år, men likväl krigets första 1 maj. SKP:s politiska situation har förändrats i jämförelse med 1939, främst på grund av Sovjetunionens ickeaggressionspakt med Nazityskland. SKP har som ett resultat av detta frångått sin folkfrontslinje till förmån för en mer renodlad antiimperialistisk retorik. Jag ska här visa vilka följder det retoriska skiftet har inneburit för första maj-retoriken.

En tydlig skillnad från 1939 års första maj är hur *Ny dag* beskriver SKP:s relation med det socialdemokratiska partiet. Tidningen skriver den 20 april 1940 att "Högern föreslår socialdemokraterna gemensam demonstration första maj"¹⁹¹ och fortsätter med en direkt uppmaning till arbetarklassen:

Arbetarna måste demonstrera mot reaktionärerna – ej med dem! [...] Skall de röda dukarna blandas med klassfiendernas, den svenska högerns, symboler?¹⁹²

Retoriken tydliggör att det gamla konfliktförhållandet, där en bred progressiv enhet skulle bekämpa fascismen, är som förbytt. Istället har det artikulera vän-fiendeförhållandet getts mening av klasskampen. Även folkretoriken har kommit i skymundan för arbetarklassen som subjektsposition. Detta stämmer överens med den artikulera antiimperialistiska och antikapitalistiska huvudantagonismen. Arbetarklassens roll tydliggör också att antagonismen riktas mot socialdemokratin, på grund av att högerpartierna inte lika självklart kan ses som arbetarklassens representanter. Socialdemokratins antagonism bevisas även genom deras sammanblandning med högern, en höger vars antagonistiska ställning till SKP måste ses som mer självklar. I synnerhet inom en retorik som börjat åberopa klasskampen i kommunisternas legitimitetsträvanden.

Den använda retoriken är nu, i motsats till folkfrontstiden, strikt antagonistisk mot socialdemokratin. Istället för att tala om ett brett samarbete mot fascismen riktas udden av den offensiva retoriken mot högern och socialdemokratin och istället för att tala om ett universellt folk är det den partikulära arbetarklassen som tidningen direkt tilltalar. När *Ny dag* meddelar att socialdemokraternas och högerns samarbetsförslag har godtagits skriver tidningen att

¹⁹¹ *Ny dag*, 20/4 1940, s. 1.

¹⁹² *Ny dag*, 20/4 1940, s. 1.

”[a]rbetarrörelsens stolta traditioner släpas i smutsen”¹⁹³. Här åberopar tidningen en specifik historisk kontinuitet vars brott används för att exemplifiera och ge mening till socialdemokraternas svek. Citatet är ett i raden av exempel som tydliggör hur central representationen av historia är i det analyserade materialet, där föreställningen av en historisk kontinuitet producerar en föreställning av vad som är rätt och fel. Vad kontinuiteten inbegriper är underordnat. Återigen anpassar sig kommunisterna till en bredare politisk diskurs, snarare än att hävda att arbetarrörelsens legitimitet grundar sig i socialismen per se.

Den specifika mobiliseringsretoriken inför första maj påbörjar *Ny dag* den 27:e april och utöver huvudparollen ”Ned mer imperialistiska kriget – FÖR FRED OCH FOLKFRIHET” fokuserar den på detta ”socialdemokraternas svek”:

När socialdemokratin på 1-majdemonstrationens 50-årsdag släpar de traditionsrika röda fanorna i smutsen genom att bära dem i en gemensamhetsdemonstration med det reaktionära högerpartiet, höjer kommunisterna den proletära internationalismens fanor! När socialdemokratin manar arbetarna till de yttersta offer enligt reaktionens krav, kämpar kommunisterna för det arbetande folkets livsintressen! När krigsaktivisterna driver sitt brottsliga spel, när de demokratiska erövringarna spolieras manar kommunisterna till kamp för freden och folkfriheten. När Internationalen och andra kampsånger förbjudits i högerns och socialdemokraternas gemensamhetståg skall de ljuda högre i de kommunistiska leden.¹⁹⁴

Retoriken ovan känns igen från folkfrontsåren. Utifrån Foucaults genealogiska metod är det dock ett misstag att tolka denna retorik som en egentlig återgång till, eller en fortsättning utifrån, någonting historiskt. Istället är den ett resultat av omkullkastade konfliktpositioner och en kris där en representerad historia kan utgöra en nodalpunkt kring vilken den övriga retoriken kan stabiliseras. Det arbetande folk som nu åberopas skiljer sig dessutom från folkfrontens folk, då det arbetande folket framställs som hierarkiserat i förhållande till produktionen, en hierarkisering som dessutom kopplas till och determinerar folkets ”livsintressen”. Här är det således det arbetande folkets underordning i produktionen som skapar de intressen vilka SKP representerar. I citatet har således det arbetande folket fixerats i strikt positivt förhållande till arbetarklassen då båda subjektgrupper fixeras till i huvudsak samma nodalpunkter. Begreppet arbetande folk används då som ett sätt att ge arbetarklassen en bredare tillämplighet, utan att *Ny dag* överger sin argumentation om klasskamp. Retoriken fungerar följaktligen som ett sätt att binda folkbegreppet till arbetarklassen – att ge klasskampsretoriken en bredare giltighet. Arbetarklassen som åberopad subjektposition kan alltså inte i sig skänka bredare legitimitet till kommunisterna. Fortfarande måste folket

¹⁹³ *Ny dag*, 22/4 1940, s.1.

¹⁹⁴ *Ny dag*, 27/4 1940, s. 1.

användas i retoriken eftersom folkets intressen har en bredare diskursiv giltighet. Den mer antagonistiska retoriken är följaktligen fortfarande konformistisk i och med att den åberopar en större helhet än arbetarklassen i sig.

Rapporteringen från Sovjetunionen ges också ett stort utrymme i 1940 års rapportering om första maj, möjligtvis beroende på att det är svårt att visa på framgångar för SKP i Sverige. Det intressanta med rapporteringen från Sovjet är användningen av arbetarklass- och folkbegreppen:

I den röda huvudstaden har arbetarna redan börjat vidtaga förberedelser till de stora festligheterna den 1 maj. Här, såväl som i alla andra delar av Sovjetunionen har det blivit tradition, att folket firar sin socialistiska fest med frikostiga gåvor. Dessa kommer till uttryck i kamp för uppfyllande och överskridande av företagets uppställda produktionsplaner. En kamp för att åt det egna samhället leverera fler maskiner, fler traktorer och mera bröd, samt därigenom skapa större välbefinnande åt hela folket.¹⁹⁵

Här fixeras arbetarklassen i förhållande till folket inom Sovjetunionens gränser, men begreppen särskils ändå på så sätt att den specifika arbetarklassen, genom sitt aktiva deltagande, representeras som en aktiv subjektgrupp. Arbetarklassen är återigen folkets medvetna och agerande del. Tidningen är dock tydlig med att poängtera hur Sovjetunionens politik skall gynna folket som helhet. Det är också det enade folket som, i materialet, legitimerar Sovjetunionens maktbas. Dessutom implicerar beskrivningarna av Sovjetunionen att all antagonism inom folket har upphört i och med socialismen. Således lyfts inga specifika särintressen upp när Sovjets politik sammanfattas. Tvärt om är arbetarklassen en intressant subjektposition därför att den möjliggör ”större välbefinnande åt hela folket”. Följaktligen legitimeras Sovjetunionens maktbas på samma sätt som maktbasen legitimeras inom exempelvis den liberala politiska diskursen – därför att den agerar i allas intressen. Sovjetunionen ges därmed legitimitet genom konformism till liberalismens diskursiva logik.

Sovjetunionens goda förebild och socialdemokratins svek har utgjort huvudfokus för den tidiga mobiliseringen inför 1 maj – vilket, under slutmobiliseringen, knyts samman med den egna rörelsens historia och uppmaningar till arbetarklassen. Det förefaller igen som att SKP och *Ny dag* verkar inom en diskurs där de historiska kontinuitetsanspråken är viktiga:

1 maj 1890 samlades arbetarna för första gången bakom de röda dukarna för att under Internationalens toner manifesteras sin kampvilja mot borgarklassen, mot klassamhället och för socialismen. Ett halvt sekel har sedan dess förunnit och varje års 1 maj har arbetarna okuvligt marscherat med socialismen som mål[...]¹⁹⁶

¹⁹⁵ *Ny dag*, 25/4 1940, s. 1.

¹⁹⁶ *Ny dag*, 30/4 1940, s. 1

Texten är inte anmärkningsvärd i sig men den tydliggör hur kommunisterna väljer ut specifika delar ur historien som mycket väl passar in med dagsaktuella konflikter. Bara ett år tidigare, under folkfrontspolitiken, hade texten ovan varit opassande då ett distinkt kommunistiskt politiskt-ideologiskt mål inte hade fungerat inom folkfrontsretoriken.

När *Ny dag* likt föregående år refererar till 1 maj-händelserna i efterhand hamnar de svenska händelserna något i skymundan. Istället riktar tidningen fokus mot firandet i Sovjetunionen som sägs representera alla världens folk. Huvudparollen som framställs sägs vara ”mer aktuell än någonsin”, ”PROLETÄRER I ALLA LÄNDER”, FÖRENA ER!”¹⁹⁷ är ett direkt citat av det kommunistiska manifestets avslutningsord¹⁹⁸ men också en indikation på att arbetarklassen har blivit en viktigare subjektsposition att lyfta fram även i en internationell kontext. 1940 års första maj-retorik är således explicit ideologiserad. Även detta kan sättas i kontrast mot året innan, där retoriken kopplades till mer universella värden som förkroppsligades i folket. Retoriken utgör ett av få exempel där konformismen i förhållande till den liberala logiken är svag, men den utgör också något av ett undantag. Exemplet åsyftar dessutom Sovjetunionen, som bara cirka en vecka tidigare har belysts som en representant för sitt, till skillnad mot alla världens, folk. Alltså en retorik som stämmer väl överens med nationalstatstanken. Det är dock intressant att *Ny dag* försöker hämta legitimitet direkt i marxismens klassiska verk, även om denna retorik knappast är långvarig – eller ens konsekvent.

Den explicita ideologiseringen kopplas dessutom till bekanta historiska referenser:

[D]en kapitalistiska världen vrider sig i det andra imperialistiska krigets vånda och [...] miljoner arbetande med vapen i hand står gentemot varandra i skyttegravar och befästningar för en sak som inte är deras egen. Man önskar bara att dessa soldater skulle kunna se de arbetande massornas uppmarsch till sina manifestationer i sin politiska enhet i Sovjetunionen, att de kunde bevittna uttrycket för den väldiga omätliga kraft som Sovjets fria folk förkroppsligar.¹⁹⁹

I första hand är det, som ovan påvisats, socialismen som utgör den främsta legitimitetsbasen för inte minst den sovjetiska regimen. Att *Ny dag* (re)producerar en föreställning om ”det

¹⁹⁷ *Ny dag*, 3/5 1940, s. 1.

¹⁹⁸ Det kommunistiska manifestets svenska översättning från 1848 avslutas med följande stycken:

”Kommunisterna arbetar slutligen överallt på förbindelse och samförstånd mellan de demokratiska partierna i alla länder.

Kommunisterna försmår att hemlighålla sina åsikter och avsikter. De förklarar öppet, att deras mål blott kan nås genom en våldsamt omstörtning av hittillsvarande samhällsordning. Må de härskande klasserna darra för en kommunistisk revolution. Proletärer har i den ingenting annat att förlora än sina bojor. Men de har en hel värld att vinna.

Proletärer i alla länder, förena er!” Engels & Marx (1848).

¹⁹⁹ *Ny dag*, 3/5 1940, s. 1.

andra imperialistiska kriget” som en fortsättning på kriget mellan 1914 – 1918 kan förklaras med att den kommunistiska rörelsen, särskild från socialdemokratin, föddes i motståndet mot detta krig. Genom att parallellställa det samtida händelseförloppet med ett historiskt, kan den förda neutralitetspolitiken också begripliggöras som en del i en historisk kontinuitet (vilket återigen är ett krav inom den politiska diskursen). Intressant är att *Ny dag* talar om ”proletärer i alla länder” samtidigt som tidningen lyfter fram ”Sovjets fria folk”. Folkretoriken har följaktligen inte övergetts, utan tydligare kompletteras av arbetarretoriken. Folkets intressen kopplas till den marxistiska retoriken, folket fixeras till arbetarklassen.

Att Sovjetunionen står neutrala i en konflikt där dess tidigare framställda ärkefiender är inblandade, motiveras med att kriget endast är en konflikt mellan ”imperialistiska” parter, varför också antifascismen har hamnat i skymundan²⁰⁰. Därigenom framställs Sovjets neutralitetspolitik som ”naturlig”, då den kommunistiska politiken artikuleras som en motsättning till just imperialismen, som för tillfället representerar fienden. En antiimperialistisk rörelse deltar inte i ett imperialistiskt krig. Dessutom bevisas orättfärdigheten i det imperialistiska kriget genom att kriget artikuleras i ett motsatsförhållande till folkets intressen. Detta kontrasteras mot Sovjetunionen som inte endast är folkens förkämpe – utan dessutom ett förkroppsligande av folket. Genom denna retorik förnekas all opposition och alla minoriteter i Sovjetunionen, varför kommunisternas maktposition i detta framställs som legitim. Återigen fungerar legitimeringen av Sovjetunionen inom en liberal diskursiv hegemoni – där allas intressen måste påstås förträdas – där minoriteter ständigt måste förnekas.

5.3.3 Två första maj – en sammanfattning

Jämförelserna mellan de två första maj-beskrivningarna tydliggör hur flexibelt folket är som subjektsposition. 1939 framställdes folket som en enhet utan motsättningar men 1940 fixeras det artikulerade arbetande folket istället till en underordnad ställning i produktionen. Denna förändring sker parallellt med att arbetarklassen framställs som en viktigare subjektsposition. I och med detta förefaller också folket i högre utsträckning fixeras till arbetarklassen då de kopplas till samma specifika ställning i produktionen. Att *Ny dag* 1940 skriver om det arbetande folket implicerar dessutom att någonting existerar utöver detta arbetande folk,

²⁰⁰ Antifascismen tar ingen plats i 1 maj-retoriken men tidningen rapporterar löpande om nazisternas ”illgärningar” i den övriga rapporteringen. (Detta exemplifieras i *Ny dag* 12/4 1940, 13/4 1940 & 23/4 1940). Överhuvudtaget förefaller 1 maj-retoriken från 1940 främst vara av nationell karaktär vilket delvis förklarar att fascismen inte längre tar plats i retoriken. Jag vill därför inte påstå att 1 maj-retoriken 1940 är ett bevis på att SKP:s antifascism har upphört, snarare har den tonats ner.

vilket visar att folket inte längre behöver artikuleras som en totalitet.²⁰¹ Dock kan retoriken uppfattas som ett led i att få arbetarklassen (likt Sieyès det tredje ståndet) att i sig framstå som ”allt”. Intressant är att folkets (likt arbetarklassens) hierarkisering tycks göra det användbart i det nya vän-fiendekomplexet, som nu ges mening av arbetarklassens antagonism gentemot överklassen.

Denna förändring går i linje med att SKP 1940 försöker etablera en historisk kontinuitet där kommunisterna framställs som arbetarklassens, en hierarkiserad subjektsposition, historiska förkämpar. Bristen av kontinuitet gentemot den tidigare folkfrontsretoriken överslätas således genom att åberopa en annan historia som passar bättre för att begripliggöra de samtida politiska strategierna. Här tydliggörs Foucaults teori om att historia i regel endast är samtidspolitiskt anpassade efterhandskonstruktioner. Dessa efterhandskonstruktioner förefaller vara synnerligen viktiga för att begriplig- och naturliggöra tvära politiska kast.

Klassantagonismen i Sverige kontrasteras dock mot Sovjetunionen, som representeras som ett socialistiskt framstegsexempel. Genom att *Ny dag* förnekar klass- och intressekonflikter inom Sovjetunionen kan folket som helhet lättare gestaltas inom Sovjetunionens gränser. Som en del i den nya klasskamp retoriken blir därför folket svårare att använda inom Sveriges gränser – men självklart att använda inom Sovjetunionen. Just Sovjetunionen används 1940 kontinuerligt som ett positivt exempel för arbetare ”i hela den kapitalistiska världen”. Sovjetunionen kan härmed också representera en framtid vilken historiens utveckling leder mot, ett samhälle utan klassantagonism och krig. Intressant nog blir då exemplet på att folket i Sovjetunionen gynnas av den kommunistiska politiken, det som ytterst bevisar kommunisternas rättfärdighet. Klasskampen leder alltså mot ett samhälle som gynnar hela folket, mot ett samhälle som gynnar alla. Arbetarklassen (och även det arbetande folket) får därmed främst rollen som folkets medvetna del – som folkets agerande förkämpe. Retoriken är åter ett exempel på där arbetarklassen till syvende och sist underställs folket. Återigen kan retoriken, trots att arbetarklassen lyfts fram, ses som en bekännelse till en logik inom det politiska, som kräver att kommunisterna måste företräda allas intressen.

²⁰¹ Begreppet ”det arbetande folket” användes även av socialdemokratin under framför allt tio- och tjugotalen innan begreppet ”folk” från och med 1930 obehindrat kom att präglade den socialdemokratiska retoriken. Trägårdh, s. 44–45.

5.4 Det demokratiska folket

Enligt Ernesto Laclaus teori är demokrati en tom signifikant, vilken stabiliseras och fylls av framförallt folket. Demokrati betyder utan folket ingenting. Därför kommer jag avslutningsvis att analysera hur *Ny dag* använder demokrati- och folkbegreppen i relation till varandra.

Ny dag exemplifierar löpande kommunismens och Sovjetunionens demokratiska karaktär. Ett tydligt exempel på hur *Ny dag* använder demokratikonceptet framställs den 10 mars 1939 då tidningen beskriver arbetet med förändrade partistadgar i Sovjetunionens kommunistiska parti:

[Det är inte bara partimedlemmar] som deltar i debatten utan också en mängd partilösa. *Partiangelägenheter* är här faktiskt ett oriktigt begrepp; till och med partiets inre angelägenheter har blivit hela folkets angelägenheter.²⁰²

Citatet tydliggör att *Ny dag* strävar efter att upphäva varje distinktion mellan folkets intressen och kommunistpartiets politik. Genom artikulationen ”partiets inre angelägenheter är hela folkets angelägenheter” framhålls även kommunistpartiets totala legitimitet i det sovjetiska samhället. Kommunistpartiets de facto monopolistiska ställning inom Sovjetunionen kan härigenom fungera i förhållande till demokratikonceptet. Detta därför att demokrati i sig är en tom signifikant. Ett agerande i folkets intressen kan alltid åberopas som *demokratiskt* utan att det överkodade demokratibegreppet behöver omdefinieras i sig. I förlängningen möjliggör denna definition av folket att den artikulerade demokratin alltid fungerar ihop med Sovjetunionens politiska göranden. Sovjetunionen är således demokratiskt, inte på grund av hur demokratibegreppet i sig har definierats, utan därför att Sovjetunionen agerar för folket – samtidigt som folket agerar genom kommunistpartiet. Argumentationen är också en del av en tydlig hegemoniseringsprocess där de *partikulära* partiangelägenheterna görs till *hela* folkets angelägenheter. Därigenom förnekas varje form av intern opposition till kommunistpartiet. Som jag kontinuerligt exemplifierat ovan är denna retorik knappast typisk för kommunismen, utan ligger i linje med en bredare logik inom det politiska. Kommunisterna tvingas bekänna sig till en bredare politisk logik för att Sovjetunionens legitimitet ska kunna erkännas. Även om historiker visat att SKP många gånger haft svårt att legitimera Sovjetunionen i en svensk

²⁰² *Ny dag*, 10/3 1939, s. 1.

politisk kontext, är detta ett exempel på att de genom denna form av liberala konformism åtminstone inordnar retoriken i en bredare logik.²⁰³

Trots SKP:s starka anknytningar till Sovjetunionen använder sig tidningen av en retorik som kretsar kring nationellt oberoende. ”Kommunisterna visar vägen [för] hur vårt lands oberoende kan försvaras”²⁰⁴ skriver *Ny dag*, den 30 mars 1939, när de refererar en riksdagsdebatt med tillhörande motion från ”Kamrat Linderot i första kammaren”. *Ny dag* menar här att SKP driver en ”demokratisering av försvarsväsendet”. Vidare ges följande redogörelse av riksdagsdebatten:

I motiveringen angavs som en grundtanke för demokratiseringen av försvarsväsendet, att ”ett samarbete mellan arbetarrörelsen och militären i såväl försvarsfrågor som i militärpersonalens intressefrågor och i frågor, som berör den allmänna demokratiska utvecklingen, måste åstadkommas för att dels påbörja skapandet av ett folkförsvar och dels bryta den isolering vilket karakteriserat yrkesmilitären hittills i förhållande till folket.”²⁰⁵

Här tydliggörs i explicita termer den strikta kopplingen mellan demokrati- och folkbegreppen. Ett demokratiskt försvar *är* folkets försvar. Citatet ger dessutom ännu ett exempel på hur *Ny dag* exkluderar sina antagonister i förhållande till folkbegreppet. Folket och yrkesmilitären uttrycks här som tydligt särskilda subjekspositioner, vilket enligt *Ny dag* utgör ett problem för den ”allmänna demokratiska utvecklingen.” Dessutom är det arbetarrörelsens deltagande som ska möjliggöra detta folkförsvar. Återigen hävdas att arbetarrörelsens kamp är en kamp för folket – och därför demokratisk. Folket är härigenom partiellt fixerat i förhållande till arbetarrörelsens (läs kommunisternas) partikulära intressen. Då *Ny dag* här även artikulerar att den demokratiska utvecklingen kräver detta folkets deltagande har demokratibegreppet, genom folket, fixerats till ”arbetarrörelsens” intressen. Även detta är exempel på en serie hegemoniseringsförsök där antagonister förnekas samtidigt som SKP:s intressen framställs som allmängiltiga. Här får intressena dessutom extra bärkraft av demokratibegreppet, vilket skänker legitimitet i en diskurs där demokratin ges en särskild och upphöjd roll. *Ny dag* bekänner sig följaktligen till en argumentation som bevisligen har giltighet – därför att argumentationen känns igen från diskursen i stort.

²⁰³ Sovjetunionens kommunistiska parti (VKP(b)) hade från 1920-talet till 1960-talet mycket stort inflytande över SKP. Historikern Lars Björnin menar att SPS:s nästintill villkorslösa lojalitet till VKP(b) under det andra världskriget resulterade i stora inrikespolitiska svårigheter för SKP.

Björnin, Lars, ”Om svensk och rysk kommunism.” i *Hur rysk är den svenska kommunismen? Fyra bidrag om kommunism, nationalism och etnicitet*, (red.) Gerdin, Mari & Östberg, Kjell, Södertörns högskola, Huddinge, 2006, s. 15–19.

²⁰⁴ *Ny dag*, 30/3 1939, s.1.

²⁰⁵ *Ny dag*, 30/3 1939, s. 1.

Ny dag måste även förhålla sig till demokratibegreppet vid rapporteringen kring parlamentariska val, vilket flera gånger syns i de analyserade artiklarna. ”Det danska valet blev en seger för nationell frihet”²⁰⁶ meddelar *Ny dag* vid rapporteringen om 1939 års folketingsval i Danmark. Tidningen redovisar på förstasidan hela valresultatet och rapporterar att kommunisterna vunnit tre mandat, vilket kan jämföras med 68 vunna mandat för Socialdemokraterna. Att kommunisterna gjort ett dåligt val, i förhållande till exempelvis socialdemokratin, förefaller dock inte vara ett problem för *Ny dag*. Tidningen gör inte här heller något försök att förklara valresultatet utifrån en specifik marxistisk eller kommunistisk terminologi. Tvärt om skriver tidningen att det ”[d]anska valet blev det danska folkets bekännelse till demokratin, och en viljeyttring mot det danska nazityska hotet”²⁰⁷. Därtill sätts demokratibegreppet här i ett tydligt antagonistiskt förhållande gentemot fascismen. Härmed har även demokratibegreppet stabiliserats i förhållande till ett överordnat vän-fiendekomplex, där fascismen är den yttersta fienden.²⁰⁸ Dessutom visar artikeln att folkfrontspolitiken och antifascismen överordnas all eventuell kritik mot den liberala demokratin. Framgångar för partier som är betecknade som anti- eller ickefascistiska (alltså allierade i ett gemensamt vän-fiendekomplex) uttrycks därför som medgångar för den kommunistiska folkfrontspolitiken och därmed för kommunismen i sig.

Det finns inga exempel på att SKP genom explicita uttryck ställer sig i opposition till den borgerliga demokratin. Men när de två systemen möts tvingas SKP välja sida – och det är Sovjets demokrati som framställs som överlägsen. Exempelvis skriver *Ny dag* den 19 januari 1940, mitt under det finsk-sovjetiska vinterkriget, att det ”finska folket möter den verkliga demokratin” i och med Sovjetunionens framryckningar. Citatet implicerar att det finns andra demokratidefinitioner utanför ”den verkliga”.²⁰⁹ Att Sovjetunionens demokrati har företräde gentemot Finlands, legitimeras med att den sovjetiska verkar i folkets och fredens intressen. Således är det representationen av folket som avgör vilket demokratikoncept som artikuleras som giltigt och verkligt. Det oriktiga, eller den implicerat ”borgerliga”, demokratin är följaktligen illegitim därför att den inte företräder hela folket. *Ny dag* implicerar intressant nog att den borgerliga demokratin är illegitim, därför att den inte går i linje med den liberala konformismen – att företräda alla. Återigen åsyftas antagonistens brist på konformism i förhållande till en allmänrådande politisk logik, för att bevisa motståndarens illegitimitet.

²⁰⁶ *Ny dag*, 5/4 1939, s. 1.

²⁰⁷ *Ny dag*, 5/4 1939, s. 1.

²⁰⁸ Här betecknar demokrat-fascist den binära relationen vän-fiende, samtidigt som demokrati kopplas till och ger mening till folkfronten i sig.

²⁰⁹ *Ny dag*, 19/1 1940, s 1.

När *Ny dag* den 29 mars 1940 skriver om den franska repressionen mot den kommunistiska rörelsen i Frankrike²¹⁰ tydliggör tidningen hur kommunisterna förhåller sig till diktaturbegreppet, som binär motsats till demokratibegreppet. ”Processen mot kommunisterna är en process mot Frankrikes folk” och ”[e]n kvävande våldsdiktatur förtrycker franska folket”, skriver *Ny dag* på rubrikplats²¹¹. Genom att likställa angrepp mot kommunistpartiet med angrepp på folket blir antikommunismen per automatik antidemokratisk. I detta impliceras dessutom kommunismens positiva förhållande till demokratin, som ett binär motsats till den antikommunistiska våldsdiktaturen. Även här tydliggörs hur demokratibegreppet stabiliseras främst i förhållande till folket, som i sin tur fixeras i positivt förhållande till kommunistpartiets intressen.

Ny dag använder sig av en liknande argumentation när den beskriver den svenska repressionslagstiftningen²¹², vilket öppnar upp för arresteringar av kommunister och transportförbud av partiets tidningar (inklusive *Ny dag*). Lagstiftningen beskrivs ha genomtruffat ”polisdiktaturen i Sverige”, men skillnaden är här att demokratibegreppet fixeras i förhållande till arbetarklassen. Inom diktaturdefinitionen inbegrips främst ”alla slags förföljelser mot arbetarrörelsen”, vilket är en indikation på att demokratibegreppet, om än i undantagsfall, kan fyllas av andra subjekspositioner än folket. Dessutom skriver tidningen att ”lagen mot demokratin” beslutades ”under olagliga former och i skräck”, vilket tydliggör att tidningen, trots den antidemokratiska lagstiftningen, inte sätter demokratibegreppet och lagen i motsatsförhållande till varandra. Tvärt om framstår lagen som illegitim och antidemokratisk just därför att den bryter mot *Ny dags* artikulerade legalitetsdefinition.²¹³ Således fixeras även (paradoxalt nog) det artikulerade legalitetskonceptet i positivt förhållande till demokratin, genom att den orättfärdiga lagen har exkluderats från den uttryckta legaliteten. Argumentationen är ett tydligt exempel på hur SKP bekänner sig till den liberala föreställningen, vilken tydliggjorts av Schmitt, av legaliteten som det enda legitima. Följaktligen argumenterar SKP, ett revolutionärt parti, genom att kämpa om

²¹⁰ I Frankrike förbjöds kommunistpartiet i och med krigsutbrottet 1939 samtidigt som regeringen föreställde sig kommunister som ansvariga för många av de problem som drabbade den franska rustningsindustrin. Historiker har dock fastställt att kommunistkräcken i stort sett var obefogad och att de franska kommunisterna var vänligt inställda till försvaret av Frankrike. Imlay, Talbot, ”Mind the gap: The perception and reality of communist sabotage during the French war production during the phoney war 1939-1940*” i *Past & Present* 189, s. 179ff, 2005.

²¹¹ *Ny dag*, 29/3 1940, s. 1.

²¹² Den 8 januari 1940 instiftade riksdagen en ny lagstiftning vilket gjorde det möjligt för polisen att, utan misstanke om brott, ”kunna tillgripa beslag av egendom, hus- och kroppsrannsakan, postcensur, telefonavlyssning och kvarhållande av misstänkta i upp till 60 dagar”. Lagstiftningen användes nästan uteslutande gentemot Sveriges kommunister. Schmidt (2005), s. 158ff.

²¹³ *Ny dag*, 9/1 1940, s. 1.

legalitetsdefinitioner – snarare än genom att lyfta fram en (revolutionär) legitimitet som inte är bunden till legaliteten²¹⁴. Tidningen argumenterar alltså inte för ett trotsande av lagen – utan för en lag som inte är ”olaglig”.

Demokratikonceptet används även i förhållande till de av Nazityskland ockuperade områdena. Mitt under den tyska ockupationen av Danmark²¹⁵, den 12 februari 1941, skriver *Ny dag* att ”[k]ommunisterna ställer upp i de danska kommunvalen” där ”folkets självbestämmanderätt” nämns som huvudparollen. Att deltagandet skulle kunna innebära en legitimering av den tyska ockupationen nämns inte. Dock skriver *Ny dag* att ”[våra] tappra danska partivänner [...] [som] arbetar under svåra förhållanden i ett ockuperat land [är] [...] i ivrig verksamhet för att göra valdagen till en framgång för sitt parti”²¹⁶. Tidningen beskriver följaktligen såväl kommunisterna som folket i antagonistiskt förhållande till nazisterna, men erkänner och deltar samtidigt i valprocessen. Det förefaller dock som att tidningen, genom att poängtera kommunisternas deltagande i omröstningen, i huvudsak agerar bekännande i förhållande till (den borgerliga) parlamentarismen. Allt detta bör ses i kontrast till att högern och socialdemokratin försökte stämpla SKP som en fiende till hela det demokratiska systemet. Detta är ett utmärkt exempel på att ett ickehegemoniskt parti som SKP tvingas anpassa sig efter den politiska hegemonins krafter – för att inte riskera att klassas som fiende inom det politiska (och därmed riskera utplåning).

Efter Sovjetunionens inträde i det globala kriget 1941 använder *Ny dag* demokratibegreppet mer sparsamt än tidigare, men det är likväl förekommande. När tidningen den 29 oktober 1941 uttrycker en oro över att SKP skall förbjudas, används återigen demokratibegreppet. Här menar *Ny dag* att ett partiförbud skulle innebära ”en konsolidering och förstärkning av den svenska fascismen” vars intressen ställs emot ”alla frihetsälskande svenskar[s]”. Dessutom appellerar *Ny dag* direkt till folket: ”Svenska folk! Frihetsälskande män och kvinnor! Slå tillbaka reaktionen och slå vakt om demokratin!”²¹⁷ Att ”reaktionen” (kommunisternas antagonister) står i fientligt förhållande till demokratin, inbegriper här att de även står i

²¹⁴ Se Pressfeldt för ytterligare exempel på hur SKP använder sig av legalitets- och legitimitetsbegreppen under tiden för det finsk-sovjetiska kriget.

²¹⁵ Det bör dock tilläggas att den tyska ockupationen av Danmark kan förklaras som något av en undantagsockupation där den gamla danska regeringen kunde fortsätta verka som (på pappret) en suverän stat tills den 29 augusti 1943. Den statsapparat som administrerade valet 1941 var alltså i stort sett densamma som den innan ockupationen. Det danska kommunistpartiet förbjöds dock i och med den tyska invasionen av Sovjetunionen sommaren 1941 och Danmark deltog även i värvningen av frivilliga till kriget på östfronten. "Denmark." *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*. Encyclopædia Britannica, 2011, Web, <http://www.britannica.com/ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/157748/Denmark>, hämtad 2011-05-20.

²¹⁶ *Ny dag*, 14/2 1941, s. 1.

²¹⁷ *Ny dag*, 29/10 1941, s 3.

fientligt förhållande till det artikulerade folkets intressen. Återigen är det folket som fyller demokratibegreppet med innebörd, även när begreppet används för att ge mening till ett vän-fiendeförhållande. Här framställs inte endast demokratin ligga i folkets intresse, utan det är själva folkets ageranden som beskrivs möjliggöra hela demokratin. Retoriken kan också ses som ett svar till rörelsens antagonister, vilka försökte stämpla kommunisterna som auktoritära och antidemokratiska. *Ny dags* hegemoniserande kontring innebär istället att demokratibegreppet skall omdefinieras i enighet med kommunisternas intressen. Detta artikulerade demokratibegrepp, som även inbegriper en sorts konformism, kan kommunistpartiet utan vidare underkasta sig.

5.4.1 Demokrati, en sammanfattning

Denna analys visar att SKP är ett demokratiskt parti, kommunisterna bekänner sig ständigt till demokratin. På grund av demokratibegreppets tomhet har dock detta endast en marginell betydelse. Demokratibegreppet åsyftar närmare bestämt inte ett specifikt politiskt system. Visserligen sätts demokratibegreppet i antagonistiskt förhållande till den explicit antidemokratiska fascismen, vilket tenderar att fixera demokratin som antifascistisk. Det förefaller således som att demokratin kan fixeras, om än i ytterst begränsad omfattning, om det existerar en explicit antidemokratisk rörelse. En liknande fixering omöjliggörs om begreppet inte kan fixeras i förhållande till vad det inte är. Det hade följaktligen varit svårt att ge demokratibegreppet en antifascistisk betydelse om fascisterna hade kallat sig för demokrater. Fascismens och nazismens brist på bekännelse till demokratin leder dessutom till att ett vän-fiendekomplex, där antifascism står emot fascism, kan stabiliseras i förhållande till demokratibegreppet. Demokratibegreppet kan då få betydelse i vän-fiendekomplexet på grund av att antagonismen använder demokratibegreppet som skärningspunkt. Demokrati kan sålunda beteckna de antifascistiska krafterna, men inte mycket mer än så. Demokrati-diktatur kan som ett led i detta beteckna antifascist-fascist och därmed vän-fiende. Därmed kan valframgångar för demokratiska och antifascistiska allierade till SKP, framställas som medgångar för den kommunistiska antifascistiska konfliktpositionen.

I huvudsak framstår det trots allt som att demokratibegreppet inte kan stabiliseras utan att det fylls av ett yttre element. Genom att artikulera folkets intressen som kommunisternas intressen kan demokratibegreppet ges en gynnsam innebörd för SKP på grund av att folket ger demokratibegreppet mening. Som jag tidigare påpekat, förefaller det emellertid som att begreppet även kan fyllas andra subjektpositioner, som exempelvis arbetarklassen. Detta indikerar att kopplingen mellan folket och demokratin, i det analyserade materialet, inte är

allmängiltig. Demokratibegreppet, som det artikuleras i *Ny dag*, tycks dock främst användas defensivt. Exempelvis används begreppet för att försvara Sovjetunionens konfliktposition under de kanske hårdaste antikommunistiska stämningarna i Sveriges historia. Sovjetunionens politiska system är giltigt därför att det är äkta demokratiskt, i och med att det företräder folket. Demokratibegreppet ges också stort utrymme då *Ny dag* försvarar SKP:s legalitet. I retoriken fungerar användningen av demokratibegreppet, i synnerhet när det kopplas till den borgerliga parlamentarismen, även som en sorts underkastelse till den borgerliga hegemonin. När SKP:s antagonister försöker visa att kommunisterna är antidemokrater, tvingas partiet bekänna sig till (den borgerliga) demokratin.

6 Sammanfattande slutsatser

I analysen har jag genom att använda mig av en genealogisk ansats och diskursanalytisk metod följt och analyserat *Ny dags* användning av folkbegreppet mellan åren 1939 och 1941. På grund av att folket har varit ett så centralt begrepp har analysen möjliggjort en ökad förståelse för SKP:s specifika situation samt för den politiska diskursen i stort.

Ny dag artikulerar i huvudsak folkbegreppet genom att koppla det till andra element, vilka i regel ges mening av SKP:s politik och konfliktställning. Genom att kontinuerligt artikulera folkets intressen i linje med SKP:s politiska intressen framställs dessa som allmängiltiga. I analysen har jag, enligt Chantal Mouffes & Ernesto Laclaus definition, kallat denna process för hegemonisering. Användningen av folkbegreppet är således en väsentlig del i *Ny dags* hegemoniseringsförsök. Anledningen till att just folket används är sannolikt på grund av att begreppet har en mycket bred giltighet inom den politiska diskursen, det är ett universellt begrepp. Däremot råder ingen konsensus kring begreppets betydelse. *Ny dags* försök att fixera folkbegreppet till SKP:s intressen bör därför ses som en del i en större politisk konflikt, där den politiska maktens legitimitet är beroende av folkbegreppet.

I specifika sammanhang, i synnerhet under den tysk-sovjetiska pakten, framställs dock arbetarklassen som en mer privilegierad subjektsposition. Med detta menar jag att arbetarklassens artikulerade intressen då används för att ge giltighet till *Ny dags* retorik. Framställningen av arbetarklassen som subjektsposition liknar i stort sett presentationen av folket – såtillvida att de är fixerade till i huvudsak samma element. När arbetarklassens roll specificeras så uttrycks denna dock som folkets medvetna och agerande del. Därmed innebär en kamp för arbetarklassen, och arbetarklassens kamp i sig, en kamp för folket. Följaktligen är arbetarklassen underordnad folket. Arbetarklassen ges endast giltighet i tidningens legitimeringssträvanden genom att de företräder folket. *Ny dag* har följaktligen bekänt sig till en logik som kräver att allas intressen måste tilltalas – även när arbetarklassens specifika intressen lyfts fram. I materialet förekommer också flera exempel där folket fixeras till en underordnad ställning i den kapitalistiska produktionen vilket indikerar att folket fixeras till arbetarklassen som nodalpunkt. Genom folket blir arbetarklassens intressen, så som de representeras i *Ny dag*, allmängiltiga. Det förefaller också som att arbetarklassen varit den subjektgrupp vilken *Ny dag* främst talat *till*, vilket tydliggjordes vid jämförandet av två första maj. Denna analys visade också att folket var den subjektgrupp som tidningen talat *om*,

vilket indikerar att folkbegreppet hade en bredare giltighet (än arbetarklassen) inom diskursens helhet.

Genom analysen framstår det också som att SKP:s demokratikoncept skapas genom folket. Detta på grund av att, vilket Ernesto Laclau visat, demokrati är en tom signifikant. Det är således folket som fyller demokratikonceptet och ger det en innebörd. Detta har fått olika konsekvenser beroende på hur SKP artikulerar just folket. Under folkfronten, fram tills augusti 1939, förefaller SKP helt oproblematiskt ha bekänt sig till den liberala demokratin. Detta kan förklaras med att folket, som framställs som antifascistiskt, anses gynnas av ett val som leder till motgångar för den fascistiska rörelsen. Dock tvingas *Ny dag* i sällsynta fall uttrycka implicit kritik mot det borgerliga demokratiska systemet. Under det finsk-sovjetiska kriget framställs Sovjetunionens demokratiska system som överlägset Finlands på grund av att folket framställts som gynnade av det sovjetiska systemet. Kriget mellan Finland och Sovjetunionen kunde således ges mening som ett krig mellan falsk och riktig demokrati – som ett krig för demokratin i sig. Detta är en indikation på hur kriser i förhållande till vänrelationer kan framtvunga ställningstaganden men det är också en antydning på demokratibegreppets centrala funktion i SKP:s legitimeringssträvanden. *Ny dag* försöker bevisa SKP:s rättfärdighet genom att påvisa att kommunisterna är demokratinns äkta fanbärare. När argumentationen dras till sin spets framställs kommunisterna som de enda representanterna för den sanna demokratin.

Jag har också, i motsats till Wendy Brown och Ernesto Laclau, visat att demokratibegreppet delvis kan fixeras i perioder där explicit antidemokratiska antagonister kan identifieras. I en politisk diskurs där alla är demokrater, framstår demokratibegreppet som en tom signifikant, men vid den analyserade tidsperioden existerade en större antidemokratisk rörelse. I och med det kan demokratibegreppet delvis fixeras till vad det inte är, alltså fascismen. Detta möjliggjorde att demokratibegreppet lättare kunde användas för att belysa och ge mening till antifascistiska framgångar. Demokratibegreppet har således delvis getts mening som antifascistiskt.²¹⁸ Följaktligen ger demokratibegreppet även viss mening till ett vän-fiendekomplex, där uttalade demokrater står mot uttalade antidemokrater. Jag vill dock poängtera att demokratibegreppet ändå förefaller ha svårt att fungera utan folkbegreppet. I samma vän-fiendekomplex står nämligen folket mot folkets fiender. Demokratin ställs

²¹⁸ Detta är dock ett historiskt exempel. Idag förefaller få rörelser, även på den yttersta högerkanten, vara explicita antidemokrater. Mina resultat motsäger inte heller Laclaus poststrukturalistiska grundteori där begrepp egentligen kan ta vilka former som helst beroende på kontext. Skillnaden kan helt enkelt förklaras i att Laclau (och Brown) studerat ett sammanhang där en explicit antidemokrati lyst med sin frånvaro.

följaktligen alltid på samma sida som folket därför att det är beroende av folket. Folket kan aldrig sättas i ett fiendeförhållande till demokratin då det hade inneburit ett fiendeförhållande mot folket i sig. Min analys indikerar därför att Laclaus och Browns synsätt på demokratibegreppet har en bred giltighet. Dessutom jag har också visat att *Ny dag* använt demokratibegreppet, precis som folket, för att hävda SKP:s legalitet. Angrepp mot kommunistpartiet framställs som illegitima, ja rent antidemokratiska, därför att de går emot folkets intressen. Även detta visar hur intimt förknippade folk- och demokratibegreppen är med varandra, även i den kommunistiska retoriken.

Som en hegemoniserad subjektsposition är också användningen av *folket* central i *Ny dags* framställningen av vän-fiendeförhållanden. I huvudsak är det folket som ger mening till vän-fiendekomplexen i *Ny dag*. Kontinuerligt upprepas en retorik där folket står formerat mot folket fiender. Folkets roll i betydelsegivningen av vän-fiendekomplex tydliggörs också när SKP inte förmår ta ställning. Då används folket, representerat av den bredare allmänheten, som ett förkroppsligande av partiets själva osäkerhet. Även detta pekar på att folket kan innebära fundamentalt olika saker i specifika politiska kontexter. När folket ger mening till centrala delar av *Ny dags* retorik gäller det för tidningen att ge folket mening som underlättar retoriken i övrigt. Folket är därför en flytande signifikant, ett instabilt begrepp som SKP fixerar till olika element beroende på det politiska läget. Folket fungerar därefter sekundärt som en nodalpunkt, på grund av att begreppet fixerar en stor del av den övriga retoriken.

Vidare har analysen visat att SKP stundom talat om olika folk, med nationella ursprung. Trots att *Ny dag* kan artikulera folks "särart" är dessa utmärkande drag obetydliga, på grund av att de alla fixeras till samma element. Dessa element är partiellt fixerade till kommunisternas specifika politiska intressen eller konfliktställning. SKP:s fiender utesluts också ständigt ur folket, vilket naturliggör fiendeställningen. Således är kommunisterna aldrig fiender till folk och folken är heller aldrig fiender med varandra. Detta är en tydlig skillnad mot det folkbegrepp som Victor Lundberg lyfter fram i den svenska demokratirörelsen. Det folk som Lundberg identifierar tycks snarare ha getts mening i sin fiendskap och överlägsenhet gentemot andra folk. Att *Ny dag* tvingas använda folkbegreppet kan visserligen ses som en form av konformism, men uppbyggnaden av folkbegreppet är i detta fall otypisk för den liberal-borgerliga diskursen. Detta kan ses som ett resultat av att Sovjetunionen getts legitimitet som alla folks företrädare och att Komintern, trots Sovjets dominans, är en internationalistisk rörelse. Skillnaden kan också ses som ett resultat av att arbetarklassen som nodalpunkt ger folket mening i den kommunistiska diskursen.

Dessutom har jag tydliggjort att *Ny dags* folkanvändning haft en paradoxal koppling till kvinnor (och femininitet). Exempelvis kvinnors krigsdeltagande framställs visserligen i *Ny dag*, men det kämpande folket är i sig ett manligt subjekt med maskulina egenskaper. Detta stämmer delvis överens med George L. Mosses och Helene Carlbäcks analyser av normer i Sovjetunionen. Det förefaller således som att dessa normer i detta fall även var giltiga för Sveriges kommunistiska parti. Att *Ny dag* kontinuerligt exemplifierar kvinnor som soldater går dock stick i stäv med en diskurs där kvinnor i huvudsak ses som hemmafruar eller på annat sätt uttrycks som tydligt väsensskilda från män, varför studiens resultat är tvetydiga. Kvinnor exemplifieras samtidigt som de utgör undantag. Representationer av andra världskrigets, och i synnerhet Sovjetunionens, stridande kvinnor hade med utgångspunkt i detta kunnat utgöra ett intressant forskningsområde.

Under tidsperioden var SKP utsatt för ett antal kriser, vilka tvingade fram omdefinieringar av såväl politik som artikulerade vän-fiendeförhållanden. Detta resulterade i att framställningen av folket skiftade över den analyserade tidsperioden. Exempelvis framstår det som att de tidigare ideal, som var rådande i den kommunistiska rörelsen, snabbt kunde omkullkastats och ersättas – som ett resultat av krisen. De hastiga omdefinitionerna som görs under krisen stabiliseras i regel av att normerna fixeras till en artikulation av en specifik historisk kontinuitet. Genom att (med utgångspunkt i Foucaults genealogiska metod) avskilja subjekten från denna artikulerade historia, tydliggörs att subjektframställningarna är ett resultat av dagspolitiska omständigheter. Ett instabilt världsläge leder till ett relativt instabilt folkbegrepp, vilket tydliggör hur instabilt ett centralt begrepp som folk kan vara. Det förefaller också som att de politiska kriserna i sig fungerade som en katalysator, som delvis lösgjorde fixeringen av centrala begrepp. Kriser gör således att mer moment-liknande (stabila) begrepp i större utsträckning kommer att likna icke-fixerade (instabila och föränderliga) element (se kapitel 2.2.). Denna förändringsprocess är en indikation på hur sammankopplade partiellt fixerade element är inom diskursen. Nodalpunkters rubbningar kan följaktligen skapa en reaktion av svårförutsägbara diskursiva förändringar. Krisernas resultering i folkbegreppets kraftiga förändring problematiserar också Victor Lundbergs ansats om folkbegreppet som en tämligen statisk nodalpunkt. Istället har jag visat att kriserna tydliggör själva folkets förändringsbenägenhet. Introduktionen (eller snarare inspirationen) av Carl Schmitts kristeori har således varit fruktsam för att möjliggöra en ökad förståelse för diskursiva förändringar.

Även Brink Pintos forskning om normer inom den kommunistiska rörelsen har delvis problematiserats i och med denna studie. Jag har visat att krisen, vilken tvingade in SKP i ett

försvar av en strikt neutralitet, resulterade i en artikuleraad passivitetsnorm. Denna norm kom att återigen förändras när Sovjetunionen drogs in i kriget, vilket belyser hur problematiskt det är att studera normer som relativt statiska moment. Min diskursanalys har möjliggjort att normernas förändringsbenägenhet kan identifieras samtidigt som jag kan se hur de fixeras i den politiska kontexten. Det är alltså givande att studera i vilken politisk kontext, avskild från en påstådd historisk kontinuitet, som subjektssnormer konstrueras. Jag vill dessutom nämna att folket och arbetarklassen tycks artikuleras inom ramarna för biomakten. När *Ny dag* artikulerar folket och arbetarklassen så producerar tidningen normer angående hur människor som identifierar sig med dessa identitetskategorier skall vara som subjekt. När tidningen under den Sovjetiska neutraliteten beskriver folkets pacifism skapas samtidigt en norm inom den kommunistiska rörelsen – och därmed naturliggörs neutralitetspolitiken. Dessa uttryckta normer bör dessutom ses som en kamp kring normer i samhället i stort. Det finns följaktligen anledning att studera mer generella normförändringar under samma tidsperiod, exempelvis i den liberala och socialdemokratiska pressen – men även i den nazistiska.

Att just folkbegreppet förefaller vara så centralt kan förklaras med att den liberala politiska diskursen, enligt Carl Schmitt, är utformad så att partier måste utge sig för att vara representanter för allas intressen. Att *Ny dag* artikulerar en liknande bild av det politiska, där stabila minoriteter förnekas, kan förklaras med att SKP delvis underkastat sig den liberala politiska diskursens logik. I användningen av folkbegreppet inbegrips således en implicit konformism eller underkastelse till hegemonin inom det politiska som helhet. SKP använder därför inte folkbegreppet som ett resultat av att de är kommunister, utan på grund av att de ska kunna verka och erkännas inom en bredare politisk kontext. Diskursens krav på förnekandet av minoriteter förefaller dessutom ha haft en bredare giltighet än framställningen av det politiska i Sverige, då representationen av Sovjetunionen artikuleras på ett liknande sätt. Det finns dock skäl att ytterligare belysa denna fråga om likheter mellan det politiska i det stalinistiska Sovjetunionen och den liberaldemokratiska ”västvärlden” i vidare forskning.

Vidare bör det nämnas att de vän-fiendeförhållanden och de ideal som fixerats till folket har krävt någon form av underkastelse. SKP har exempelvis aldrig gått emot de artikuleraade ”folkets krav” och folkens intressen påstås alltid ha en överordnad giltighet. Således framstår folket som en suverän subjektssposition. Att folket getts en funktion som suverän subjektssposition styrks även av att folket inte används när suveräniteten personifieras av Stalin. Det går även att dra argumentationen ett steg längre än så, genom att påstå att folket är en beteckning av suveräniteten – eller suveränen i sig. Detta kan tydliggöras genom att återgå

till Carl Schmitts definition av suveräniteten: ”Suverän är den som bestämmer över undantaget”²¹⁹. *Ny dag* låter ständigt folket ge uttryck för undantagssituationen och det är folket som i retoriken avgör vilken ny normalitet som skall befastas. Ett undantag från den tidigare retoriken sker därför att folket kräver det – där det samtidigt föreligger en konsekvens i kommunisternas förhållningssätt till folket. Följaktligen är det folket, eller de uttrycksformer som *Ny dag* förmår framställa folket genom, som i retoriken bestämmer över undantaget.²²⁰

Ny dag kan dock inte framställa folket hur som helst, utan måste förhålla sig till diskursens krav på konformism. Som jag ovan visat löper de bekännande utsagorna, eller konformismen, som en röd tråd genom det analyserade materialet. I den föränderliga retoriken går detta, med få undantag, att urskilja som en konstant. *Ny dag* har konsekvent bekänt sig till krav på att uttrycka kontinuitet, till krav på att uttrycka historisk teleologi, till krav på att framställa det legala som det enda legitima, till krav på att tilltala (om än ett paradoxalt) alla, till krav på att vara demokrater – till kravet på att tala genom folket. Dessutom har tidningen använt påståenden om antagonisters bristande konformism, som vapen i den politiska debatten. Detta indikerar att *Ny dag* utgjort ett utmärkt val för att studera hur det ickehegemoniska anpassar sig till den politiska hegemonin. Även anpassningen kan ses i relation till Schmitts förståelse av det politiska som en uppdelning mellan vän och fiende; i synnerhet under den rådande antikommunismen. En brist på konformism riskerar i längden att klassa kommunisterna som fiender i förhållande till det politiska i stort – en klassificering som hade kunnat utplåna SKP från det politiska i sig. Nu lyckades istället SKP vända marginaliseringen, på grund av sina ständiga bekännelser och försvaret av Sovjetunionen, till framgång. 1944 gör Sveriges kommunistiska parti sitt dittills bästa val och får 10,3 procent av rösterna i det svenska andrakammarvalet²²¹.

Avslutningsvis kan det påstås att kommunisterna agerarande i linje med det politiska i stort kan förklaras med att agerar utifrån en universell logik – eller inom en universell kultur. Som Pierre Bourdieu så elegant uttryckte det är emellertid den universella kulturen de dominerandes kultur. *Ny dags* anpassning till en liberal-borgerlig logik tydliggör därför den liberal-borgerliga hegemonins räckvidd. Åsa Linderborg visade att socialdemokratin

²¹⁹ Schmitt (2005).

²²⁰ Jag vill dock tydliggöra att den suveränitet *Ny dag* uttrycker genom folket inte är densamma som Schmitts suveränitet. Folket som suveränitet existerar endast i utsagorna och folket är här en subjektposition som används för att ge legitimitet till kommunisternas politiska strävanden. Det intressanta i sammanhanget är att folket som artikulerad suverän subjektposition på många sätt ges en liknande funktion som den suveränitet Schmitt beskriver. Den väsentliga skillnaden ligger i att folket som suveränitet inte är en faktisk suveränitet (som exempelvis Stalin). Likväl ges folket en liknande (om inte identisk) funktion som just Stalin i artiklarna.

²²¹ Hirdman, s. 276.

tvingades anpassa sig till hegemonin – jag har härmed visat att hegemonin tvingade kommunisterna till konformism – att språket som stalinistiskt fenomen framtvingade kommunismens borgerliga bekännelser.

7 Litteratur och källor

Ursprungligt utgivningsår anges inom parentes om annorlunda än aktuellt utgivningsår.

7.1 Tryckt litteratur

Beevor, Antony, *Spanska inbördeskriget*, Historiska media, Lund, 2007 (2006)

Bensaïd, Daniel, "Den permanenta skandalen" i *Vad innebär det att vara demokrat*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010

Björnin, Lars, "Kultur och politik: Kommunistiska frontorganisationer i Sverige" i *Kommunismens hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991* (red.) Håkan Blomqvist & Lars Ekdahl, Carlsson Bokförlag, 2002, Stockholm

Björnin, Lars, "Om svensk och rysk kommunism." i *Hur rysk är den svenska kommunismen? Fyra bidrag om kommunism, nationalism och etnicitet*, (red.) Gerdin, Mari & Östberg, Kjell, Södertörns högskola, Huddinge, 2006

Bolin, Jan, '»Vi måste ha en viss nationell känsla«: Den kommunistiska försvenskningens dilemma – första maj i Karlskoga' i *Kommunismen som hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991*, (red.) Blomqvist, Håkan & Ekdahl, Lars, Carlsson bokförlag, Stockholm, 2002

Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft: Bidrag till en handlingsteori*, Daidalos, Göteborg, 1995

Brink Pinto, Andrés, *Med Lenin på Byrån: Normer kring klass, genus och sexualitet i den svenska kommunistiska rörelsen 1921-1939*, Pluribus, Lund, 2008

Brown, Wendy, "»Numera är vi alla demokrater»" i *Vad innebär det att vara demokrat?*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010

Callinicos, Alex, *Samhällsteori. En historisk introduktion*, Daidalos, Göteborg, 2000 (1999)

Carlbäck, Helene, "Vision och verklighet. Kvinnan, familjen och staten i det tidiga Sovjetryssland" i *Kommunismen som hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991* (Red.) Blomqvist, Håkan & Ekdahl, Lars, Carlsson bokförlag, Stockholm, 2002

Edenheim, Sara, *Begärets lagar – Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Eslöv, 2005

Ekdahl, Lars, "Svensk arbetarrörelse på den tredje vägen?: "Socialdemokratiska vägval under det korta 1900-talet" i *Kommunismens hot och löfte: Arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917 – 1991*, (red.) Håkan Blomqvist & Lars Ekdahl, Carlsson Bokförlag, 2002, Stockholm

- Fernandez, Christian & Spång, Mikael, "Folket som politiskt subjekt" i *Fronesis Nr 34: Kampen om Folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010
- Foucault, Michel, "Nietzsche, genealogy, history", i *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews* (red.) Bouchard, Donald F., Basil Blackwell, Oxford, 1977
- Foucault, Michel, *Sexualitetens historia, Band 1: Viljan att veta*, Daidalos, Göteborg, 2002 (1976)
- Gramsci, Antonio, "Structure and Superstructure [i]" i *The Antonio Gramsci Reader: Selected Writings 1916 – 1935*, (red.) David Forgacs, Lawrence and Wishart, London, 1999
- Hall, Stuart, "The Work of representation" i *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, (red.) Stuart Hall, Sage Publications, London, 1997
- Hansson, Per Albin, "Folkhemstalet" i *Fronesis Nr 34: Kampen om Folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010
- Hellström, Anders, "Det nya folkhemspartiet" i *Fronesis Nr 34: Kampen om folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010
- Hirdman, Yvonne, *Sveriges kommunistiska parti 1939 – 1948*, Allmänna Förlaget, Stockholm, 1974
- Hobsbawm, Eric, *The Age of Extremes: 1914 – 1991*, Abacus, London, 1995 (1994)
- Holmberg, Håkan, *Folkmakt, folkfront, folkdemokrati: De svenska kommunisterna och demokratifrågan 1943–1977*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1982
- Imlay, Talbot, "The perception and reality of communist sabotage during the French war production during the phoney war 1939-1940*" i *Past & Present 185*, 2005
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, 2nd edition, Verso, London, 2001 (1985)
- Laclau, Ernesto, *On Populist Reason*, Verso, London, 2005
- Linderborg, Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia: Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892 – 2000*, Atlas Akademi, Stockholm, 2002 (2001)
- Lundberg, Victor, *Folket, Yxan och Orättvisans rot: Betydelsebildning kring demokrati I den svenska rösträttsrörelsens diskursgemenskap, 1887 – 1902*, Bokförlaget h:ström, Umeå, 2007
- Mosse, George L., *The Image of Man*, Oxford University Press, New York, 1996
- Mouffe, Chantal, *On the Political*, Routledge, New York, 2005
- Nyzell, Stefan, "Striden ägde rum i Malmö": *Möllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*, Malmö Högskola, Malmö, 2009

- Pressfeldt, Victor, *Kommunismens legalitet och legitimitet: Ny dags diskursiva försvar av SKP under det finsk-sovjetiska kriget 1939–1940*
- Ross, Kristin, ”Demokrati till salu” i *Vad innebär det att vara demokrat?*, Tankekraft förlag, Stockholm, 2010
- Schmidt, Werner, *Antikommunism och kommunism under det korta nittonhundratalet*, Nordic Academic Press, Lund, 2005
- Schmidt, Werner, *Kommunismens rötter i första världskrigets historiska rum: En studie kring arbetarrörelsens historiska misslyckande*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm, 1996
- Schmitt, Carl, *Det politiska som begrepp*, Daidalos, Göteborg, 2010 (1927, 2:a utgåva 1932)
- Schmitt, Carl, *Legality and Legitimacy*, Duke University Press, Durham, 2004 (1938),
- Schmitt, Carl, *Political Theology: Four chapters on the concept of sovereignty*, University of Chicago Press, Chicago, 2005 (1922, reviderad 1934)
- Sieyès, Emmanuel Joseph, ”Vad är det tredje ståndet?” i *Fronesis Nr 34: Kampen om Folket*, (red.) Magnus Wennerhag, Lund, 2010 (1789)
- Trägårdh, Lars, “Varieties of volkish ideologies.: Sweden and Germany 1848–1933” i *Language and the Construction of Class Identities*, (red.) Bo Stråth, Historiska institutionen, Göteborg, 1989
- Žižek, Slavoj, *The Sublime Object of Ideology*, Verso, London, 2008 (1989)
- Åmark, Klas, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Albert Bonniers Förlag, 2011

7.2 Icke tryckt litteratur

7.2.1 Litteratur

- Engels, Fredrich & Marx, Karl, *Det kommunistiska partiets manifest*, London, 1848, hämtat från <http://www.marxists.org/svenska/marx/1848/04-d037.htm>, 2011-10-01

7.2.2 Artiklar

- ”andra världskriget: Blixtkrig i väster” <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/andra-världskriget/blixtkrig-i-väster>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-05-20
- ”andra världskriget: Den stora fronten” <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/andra-världskriget/den-stora-fronten>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-05-20

- ”China.” *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition.*
Encyclopædia Britannica, 2011. Web.
<http://www.britannica.com.ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/111803/China>, hämtad 2011-10-01
- ”Denmark.” *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online.* Encyclopædia Britannica, 2011. Web.
<http://www.britannica.com.ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/157748/Denmark>, hämtad 2011-05-20
- ”finska inbördeskriget” <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/finska-inbördeskriget>,
Nationalencyklopedin, hämtad 2012-04-25.
- ”första maj”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/första-maj/178545>,
Nationalencyklopedin, hämtad 2011-10-02
- ”Juan Negrín López.” *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online.*
Encyclopædia Britannica, 2011.
<http://www.britannica.com.ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/408137/Juan-Negrin-Lopez>,
hämtad 2011-01-31.
- ”Leon Trotsky.” *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition.* Encyclopædia Britannica Inc., 2012.
<http://www.britannica.com.ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/606722/Leon-Trotsky>,
hämtad 2012-04-23
- ”Nasjonal Samling”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/nasjonal-samling>,
Nationalencyklopedin, hämtad 2011-09-26
- ”Socialistiska partiet”. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/socialistiska-partiet>,
Nationalencyklopedin, hämtad 2011-10-02
- ”Spain.” *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition.*
Encyclopædia Britannica, 2011. Web.
<http://www.britannica.com.ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/557573/Spain>, hämtad 2011-10-12
- ”Third International.” *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition.* Encyclopædia Britannica, 2011.
<http://www.britannica.com.ludwig.lub.lu.se/EBchecked/topic/290606/Third-International>,
hämtad 2011-10-03.

7.3 Källor

Samtliga förstasidor av tidningen *Ny dag*, 1939-1941, efter Universitetsbiblioteket i Lunds mikrofilmskatalogisering.